

**YMPÄRISTÖ-
POLITIikka**

Mika Järvinen

Ympäristöystävä
vai
vapaamatkustaja?

Tutkimus nuorten ympäristöasenteista

Helsinki 1995

ISBN 952-11-0004-4
ISSN 1238-7312

Piirroskuvitus © Markus Majalahti
Painopaikka Painatuskeskus Oy
HELSINKI 1995

Julkaisija
Suomen ympäristökeskus

Julkaisun päivämäärä
Syyskuu 1995

Tekijä(t) (toimielimestä: nimi, puheenjohtaja, sihteeri)
Mika Järvinen

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?
- tutkimus nuorten ympäristöasenteista

Julkaisun laji	Toimeksiantaja	Toimielimen asettamispv
Tutkimusraportti		

Julkaisun osat

Tiivistelmä

Tutkimuksessa selvitetään, miten suomalaiset nuoret asennoituvat ympäristönsuojeluun. Se perustuu koko maan kattavaan kyselyaineistoon, joka kerättiin postikyselynä 4937:ltä nuorelta keväällä 1994. Kyselyyn vastanneista 80 % on 15-17 -vuotiaita.

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten nuoret suhtautuvat ympäristönsuojelun eri ulottuvuuksiin. Näitä ovat muunmuassa käsitykset ympäristön tilasta ja ongelmien luonteesta, ongelmien syistä ja syyllisistä, sekä nuorten omasta roolista, vastuusta ja mahdollisuuksista ympäristönsuojelussa.

Tutkimuksen mukaan ympäristön tila huolestuttaa nuoria. He ovat huolestuneita erityisesti ympäristökatastrofeista, kuten myrkkujen leviämisestä ympäristöön ja radioaktiivisesta saastumisesta. Teollisuutta pidetään suurimpana ympäristöongelmien aiheuttajana Suomessa.

Nuoret ovat valmiita tekemään töitä paremman ympäristön puolesta, mutta eivät tee sitä kuitenkaan oman elintonsa kustannuksella. Tutkimuksen mukaan nuori, joka tiedostaa oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa ympäristönsuojelussa, toimii muita todennäköisemmin valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita, kierrättämällä ja lajittelemalla jätteensä sekä säästämällä energiaa.

Asiasanat (avainsanat)

Ympäristöasenteet, ympäristökasvatus, ympäristöpolitiikka, ympäristötietoisuus, nuoriso, asenteet

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero	ISBN	ISSN
Suomen ympäristö - ympäristöpolitiikka 1	952-11-0004-4	1238-7312
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta
71	Suomi	Luottamuksellisuus
		Julkinen

Jakaja
Painatuskeskus Oy
PL 516, 00101 Helsinki

Kustantaja
Suomen ympäristökeskus
PL 140, 00261 Helsinki

Utgivare
Finlands miljöcentral

Utgivningsdatum
September 1995

Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare)
Mika Järvinen

Publikation

Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?
Miljövän eller fripassagerare?
- undersökning av ungdomars miljöattityder

Typ av publikation
Forskningsrapport

Uppdragsgivare

Datum för tillsättandet av organet

Publikationens delar

Referat

Undersökningen går ut på finländska ungdomars attityder till miljövård. Materialet består av svaren på ett frågeformulär som våren 1994 postades till 4937 ungdomar i olika delar av Finland. 80 % av dem som svarade var mellan 15 och 17 år.

Undersökningen täcker ungdomarnas uppfattningar om miljöns tillstånd och problemens natur, orsakerna till problemen, vem som orsakar dem samt vidare om ungdomarnas egen roll och deras ansvar och möjligheter inom miljövården.

Ungdomarna är bekymrade över miljöns tillstånd, särskilt miljökatastroferna såsom spridningen av gifter i omgivningen och den radioaktiva föroreningen. Industrin anses som den viktigaste orsakaren av miljöproblem i Finland.

Ungdomarna är färdiga att arbeta för en bättre miljö, dock inte på bekostnad av sin egen levnadsstandard. En ung människa som är medveten om sitt ansvar och sina påverkningsmöjligheter kommer enligt undersökningen att med större sannolikhet välja miljövänliga produkter, gå in för återvinning, sortera sitt avfall och spara energi.

Sakord (nyckelord)

Miljöattityder, miljöfostran, miljöpolitik, miljömedvetenhet, ungdom, attityder

Övriga uppgifter

Seriens namn och nummer
Finlands miljö
- miljöpolitik 1

ISBN
952-11-0004-4

ISSN
1238-7312

Sidantal
71

Språk
Finska

Pris

Sekretessgrad
Offentlig

Distribution
Tryckericentralen Ab
PB 516, FIN-00101 Helsingfors

Förlag
Finlands miljöcentral
PB 140, FIN-00261 Helsingfors

Published by
Finnish Environment Agency

Date of publication
September 1995

Author(s)
Mika Järvinen

Title of publication
Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?
Friends of the environment or free passangers?
- report on young peoples attitudes to the environment

Type of publication
Research Report

Commissioned by

Parts of publication

Abstract
The report deals with the attitudes of Finnish young people to environmental protection. It is based on the answer to an inquiry mailed to 4937 young people in spring 1994. Of the respondents 80 % were between 15 and 17 years old.

The various aspects of environmental issues include the state of the environment, the nature of the problems and the reasons for them, who should be considered responsible and, on the other hand, the young people's own role, their responsibility and what they can do to protect the environment.

The state of the environment worries the youngsters. Environmental catastrophies such as poisoning of the environment or radioactive pollution are of particular concern to them. Industry is seen as the main source of environmental problems in Finland.

Young people are prepared to work for a better environment as long as it does not affect their own standard of living. A young person conscious of his or her responsibility and powers in environmental protection is more likely than others to select environmentally less harmful products, recycle and sort waste, and save energy.

Keywords
Environmental attitudes, environmental education, environmental policy, environmental consciousness, young people, attitudes

Other information

Series (key title and no.)
Finnish Environment
- environmental policy 1

ISBN
952-11-0004-4

ISSN
1238-7312

Pages
71

Language
Finnish

Price

Confidentiality
Public

Distributed by
Painatuskeskus
P.O.BOX 516, 00101 Helsinki

Publisher
Finnish Environment Agency
P.O.BOX 140, FIN-00261 Helsinki

Sisällys

Kuvailulehdet	3
----------------------------	----------

Johdanto	9
-----------------------	----------

2 Yleistä tutkimuksesta	10
--------------------------------------	-----------

2.1 Tutkimuksen luonne	10
2.2 Tutkimusaineiston kerääminen	12
2.3 Tutkimusaineiston edustavuus	13
2.4 Tutkimusaineiston tilastollinen analyysi	13
2.5 Faktorianalyysi ja sen toteutus	15
2.6 Aikaisempia ympäristöasennetutkimuksia	16
2.7 Tutkimuksen kulku	18

3 Nuorten käsityksiä ympäristön tilasta ja ympäristöongelmien syistä ja syyllisistä	20
--	-----------

3.1 Nuorten mielestä ympäristön tila on Suomessa parempi kuin yleisesti maapallolla	20
3.2 Nuoret ovat huolestuneita ympäristöuhkista	22
3.3 Teollisuus on nuorten mielestä pahin saastuttaja	25
3.4 Nuorten mielestä vastuu ympäristönsuojelusta kuuluu kaikille	28

4 Nuorten suhtautuminen ympäristöä koskeviin asenneväittämiin	29
--	-----------

4.1 Nuoret suhtautuvat myönteisesti ympäristöasioihin – tytöt poikia ympäristömyönteisempiä	30
4.2 Toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa	32
4.3 Jatkuva taloudellinen kasvu tuhoaa luontoa, mutta elintason alentaminen ei ole toivottavaa	36
4.4 Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti – ympäristönsuojelu kuitenkin taloudellista kasvua tärkeämpää	39
4.5 Usko taloudelliseen kasvuun ja ympäristönsuojelun samanaikaisuuteen on muissa EU-maissa vahvempaa kuin Suomessa	41
4.6 Poliittisen järjestelmän tapaan hoitaa ympäristöasioita ei olla tyytyväisiä	41

5 Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi ja näkemyksiä ympäristöhaittojen torjumiseksi	48
---	-----------

5.1 Ympäristönsuojeluun tähtäävään toimintaan on valmiutta – nuori on aktiivinen yksittäisenä kuluttajana, ei yhteisön jäsenenä	48
5.2 Tietoisuus omasta vastuusta ympäristönsuojelussa lisää ympäristöystävällistä käyttäytymistä	53
5.3 Nuorten mielestä tiedolliset ohjaukeinit ovat tehokkaimpia ympäristöhaittojen torjunnassa	55

6 Suomalaisten nuorten ympäristöasenteet – tutkimuksen päätulokset sekä johtopäätökset	59
---	-----------

Kirjallisuus	63
---------------------------	-----------

Liitteet	64
-----------------------	-----------

Yhteiskuntamme on muutamassa vuodessa kokenut dramaattisia käännteitä. Poikkeuksellisen voimakas Suomen talouden syvä lama on johtanut yksilöiden ja perheiden elintason putoamiseen, yritysten konkursseihin ja suurtyöttömyyteen. Nämä yhteiskunnalliset muutokset koskettavat meitä kaikkia, mutta ehkä eniten juuri nuorisoa.

Parhaillaan aikuisiksi varttumassa olevat nuoret ovat kasvaneet valmiissa hyvinvointivaltiossa. Tänäpäin he kuitenkin elävät toisenlaisessa yhteiskunnassa. Turvattu nuoruus on muuttunut epävarmaksi tulevaisuudeksi. Samalla nuorten yhteiskunnallinen asema on kasvamassa entistä merkittävämmäksi. Lähitulevaisuudessa nuoret kantavat merkittävän vastuun ns. suuren ikäluokan taloudellisesta elintasosta ja elämänlaadusta. Nuorten käsissä on niin meidän kuin ympäristönkin tulevaisuus.

Ympäristökysymykset ovat olleet keskeisesti esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Ne ovat olleet tärkeimpiä teemoja yhdessä taloudellisen kasvun, työllisyyden, kansainvälistymisen ja suomalaisen identiteetin sekä politiikan valtarakenteisiin suhtautumisen kanssa. Muutokset niin taloudellisessa kuin ulkopoliittisessakin kehityksessä heijastuvat siihen, miten suhtaudumme ympäristönsuojeluun.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteiskunnassamme on tapahtunut läpiekologisoituminen eli ympäristönsuojelun kannattaminen on sosiaalinen normi, jota kukaan ei enää tunnusta vastustavansa. Tuloksista huokuu varsin voimakas myönteisyys ympäristön säästämistä ja suojelua kohtaan. Ympäristöongelmien ratkaisua taloudellista kasvua tärkeämpänä pitävien määrä on lisääntynyt. Tämä muutos on kuitenkin tuntunut jäävän sanallisesti ilmaistulle tasolle. On nimittäin havaittu, etteivät ympäristömyönteiset asenteet välttämättä johda ympäristöä säästäviin konkreettisiin toimiin. Kyse on todellakin abstrakteista asenteista ja mielipiteistä, ei syvälle menevistä ja jokapäiväisessä toiminnassa esille tulevista arvoista. Ympäristöongelmia koskeva tietoa on saavuttanut kaikki kansalaiset, ja ympäristökysymyksistä on tullut yleisesti tunnustettu yhteiskunnallinen ongelma. Konsensus on kuitenkin olemassa vain äärimmäisen abstraktilla, ympäristömyönteisten asenteiden, tasolla, mutta konkreettisempiin kysymyksiin siirryttäessä kansalaisten erot alkavat hahmottua. Ihmisten ympäristötietoisuuden taso saa eri sävyjä.

Suomalaisten nuorten ympäristöasenteita on tutkittu varsin vähän. Nuorten asenteiden ja elinolojen kartoittaminen on sitä tärkeämpää, mitä nopeampia ja dramaattisempia yhteiskunnalliset muutokset ovat, sillä nuoret ovat yhteiskunnallisten muutosten tekijöitä. He ennakoivat ja ohjaavat tulevaisuuden yhteiskuntaamme. Tulevaisuuden yhteiskunnallisten muutosten ennustaminen ja ymmärtäminen aukeaa osittain nuorten asenteita ja niissä tapahtuneita muutoksia tarkastelemalla.

Tämä työ on laajin nuorten ympäristöasenteita selvittänyt tutkimus Suomessa. Tutkimusaineisto koostuu vajaan viidentuhannen eri puolelta Suomea tulevan nuoren vastauksista. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sitä, miten suomalaiset nuoret suhtautuvat ympäristönsuojelun eri ulottuvuuksiin. Näitä ovat muunmuassa käsitykset ympäristön tilasta ja ongelmien luonteesta, ongelmien syistä ja syyllisistä, ehkäisykeinoista ja korjaamisesta sekä kansalaisen omasta roolista, vastuusta ja mahdollisuuksista ympäristönsuojelussa. Näiden avulla luodaan kokonaiskuva suomalaisen nuorten ympäristöasenteista.

Tutkimus antaa ajatuksia kaikille niille, jotka ovat kiinnostuneita Suomen yhteiskunnan ja ympäristön tulevaisuudesta. Se kertoo tulevaisuuden päättäjien suhtautumisesta ympäristönsuojeluun tämänhetkisen vaikean taloudellisen tilanteen valossa. Sitä tarkastelemalla voimme tehdä johtopäätöksiä siitä, mitä nuoret toivovat ja tämän päivän päättäjiltään odottavat. Lisäksi voimme arvioida sitä, esiintyykö suomalaisessa yhteiskunnassa sellaista arvopohjaa, joka nostaa ympäristönsuojelun entistä enemmän yhteiskunnallisen kehityksen suunnannäyttäjäksi.

2

Yleistä tutkimuksesta

2.1 Tutkimuksen luonne

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten suomalaiset nuoret asennoituvat ympäristönsuojeluun tämän päivän ja tulevaisuuden yhteiskunnassa. Yksittäisten kysymysten avulla pyritään luomaan kokonaiskuva suomalaisten nuorten ympäristöasenteista ja ympäristötietoisuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan ympäristömyönteisten asenteiden ja todellisen toiminnan yhteyksiä.

Nuorten ympäristöasennoitumista tarkastellaan muun muassa seuraavilla kysymyksillä:

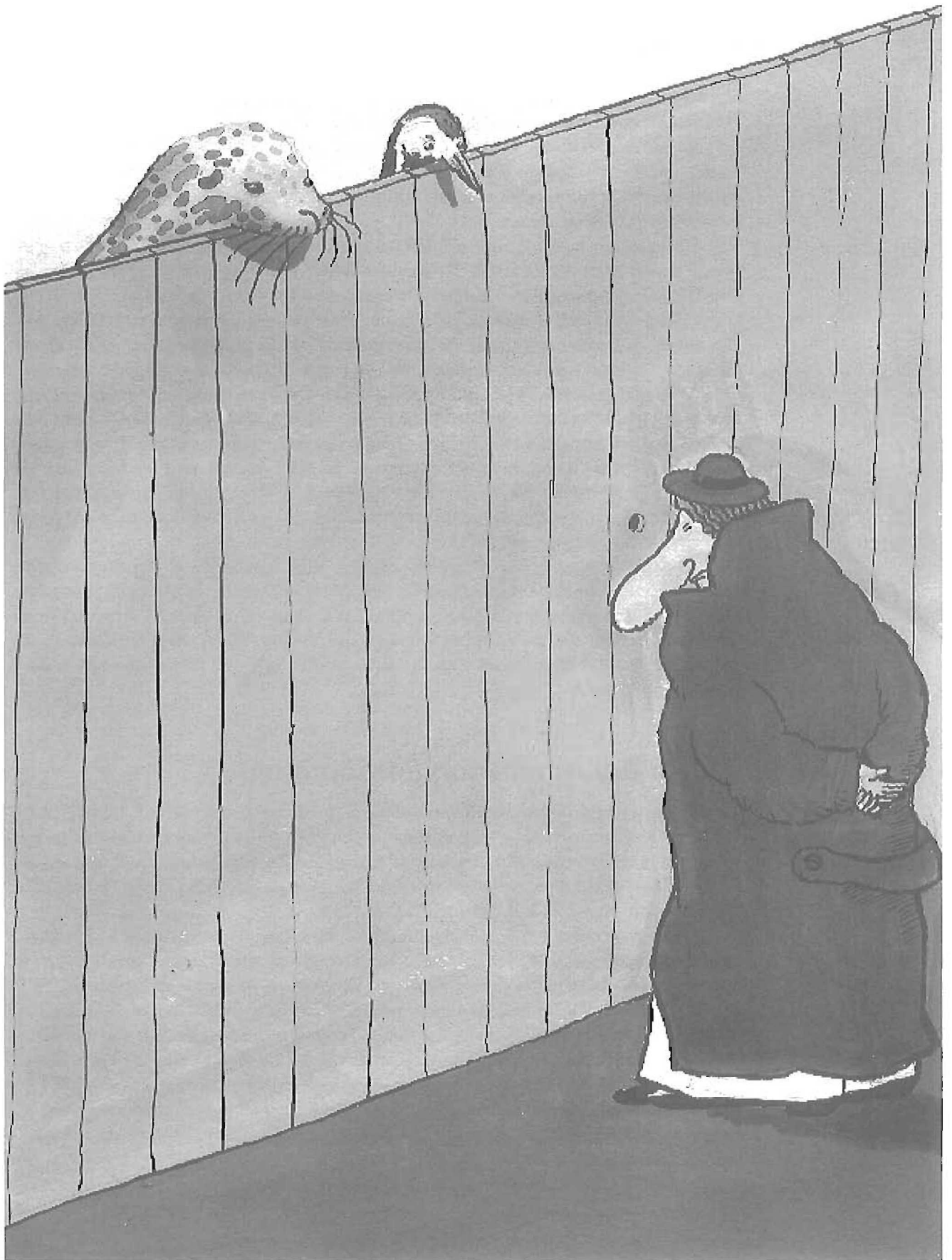
- Mitä nuoret pitävät vakavina ympäristöuhkina?
- Mitkä ovat ympäristöongelmien syyt?
- Miten ympäristöhaittoja tulisi torjua?
- Kenelle vastuu ympäristönsuojelusta ensisijaisesti kuuluu?
- Miten koetaan yksittäisen kansalaisen mahdollisuudet vaikuttaa ympäristön laadun paranemiseen?
- Minkälaisena nähdään kansalaisen vastuu ympäristönsuojelussa?
- Miten nuoret toimivat tai ovat valmiita toimimaan ympäristön suojelemiseksi?
- Miten nuoret asennoituvat ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun väliseen yhteyteen?
- Kuinka valmiita nuoret ovat oman elintasonsa alentamiseen ympäristön suojelemiseksi?

Tutkimuksessa etsitään mielipiteiden ja asennoitumisen eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä ihmisten yhteiskunnallisesta taustasta vertailemalla tyttöjä ja poikia, nuoria ja aikuisia ja eri ympäristöissä asuvia; myös kansainvälistä asennevertailua tehdään. Tutkimuksessa selvitetään niitä taustatekijöitä, jotka osaltaan vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen ja jotka selittävät yksilön toimintaa, kun päätöksellä tiedetään olevan kollektiivisia vaikutuksia. Tutkimuksessa etsitään käyttäytymisen rationaalisuuden perusteita, ja sitä missä määrin yksilölliset välittömät edut menevät yhteisten etujen edelle.

Tässä tutkimuksessa pyritään osaltaan kuvaamaan kansalaisten ympäristökäsitusten muutoksia 1980-luvun alusta tähän päivään. Asennetasolla tärkeimpiä teemoja ovat olleet ympäristökysymysten lisäksi suhtautuminen taloudelliseen kasvuun, kansainvälistyminen ja suomalainen identiteetti ja sekä suhtautuminen politiikan valtarakenteisiin (Puohiniemi 1993, 43). Tässä tutkimuksessa keskitytään puhtaasti ympäristöä koskeviin asenteisiin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin.

Tutkimus on empiirinen ja luonteeltaan asennetutkimus. Se mittaa henkilökohtaisia mielipiteitä, ei faktoja. Tässä tutkimuksessa asenteella tarkoitetaan hankittua tai opittua emotionaalista suhtautumistapaa, johon sisältyy informaatioon perustuvia harkittuja ja ajateltuja aineksia ja jonka kohteeseen liittyvä ulkoinen reaktio on havaittavissa.

Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan ympäristöä koskevien arvojen, asenteiden ja

ja toiminnan muodostamaa kokonaisuutta. Perustan sille muodostaa tieto, jota ympäristöstä ja siinä ilmenevistä ongelmista saamme. Ympäristötieto on tietoisuuden raaka-ainetta, johon liitetään monia aiemmin omaksuttuja sosiaalisia ja kulttuurisia osasia. Tieto suodattuu tietoisuuteen kulttuuristen merkitysjärjestelmien, ympäristöön liittyvien intressien, kokemusmaailman, yhteiskunnallisten sääntöjen ja resurssien muodostaman siivilän läpi. Nämä kansalaisen asemat ja ominaisuudet valikoivat, arvottavat ja tulkitsevat ympäristöstä saatavaa tietoa. Ne säätelevät edelleen yksityisen (mitä ihminen kokee ja tuntee yksityisesti) ympäristötietoisuuden muuntumista julkiseksi (miten ihminen ilmaisee itseään ja toimii julkisesti).

Toisen ympäristötietoisuuden tason muodostavat suhtautumistavat ja asenteet, joilla reagoimme ympäristöä koskevaan tietoon. Sama tieto herättää kansalaisissa hyvin erilaisia tuntemuksia riippuen siitä, mikä heidän intressinsä, arvojensa ja maailmankuviansa suhde tähän tietoon on.

Kolmantena tasona ympäristötietoisuuteen voidaan liittää toiminnan taso, joka kertoo tiedon ja suhtautumistapojen synnyttämästä toiminnasta ja toiminta-aikomuksista. Tärkein ympäristötietoisuuden indikaattori on siis se, miten ihmiset toimivat tietyissä tilanteissa. Tutkimuksessa pohditaan viime kädessä siis sitä, ovatko tämän päivän nuoret, tulevaisuuden päättäjät, valmiita ryhtymään puheista tositoimiin - siirtymään ympäristömyönteisestä asennoitumisesta ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen.

Ympäristötietoisuudesta puhuminen ja sen määrittäminen on ongelmallista. Ympäristötietoisella ihmisellä käsitetään usein henkilöä, joka on erityisen huolestunut ja kiinnostunut ympäristöasioista. Tällä tavoin tietoinen ihminen ei kuitenkaan välttämättä toimi ympäristön kannalta myönteisesti. Hän saattaa jopa ajatella, että on paheksuttavaa ilmoittaa olevansa välinpitämätön ympäristön tilasta. Yhteiskunnan sosiaaliset paineet ja ympäristöongelmien lisääntynyt julkisuus joukkotiedotusvälineissä vahvistavat "huolestuneisuutta".

Hedelmällisempää on tarkastella ympäristötietoisuutta myös ihmisten arkipäiväisessä toiminnassa näkyvänä ilmiönä. Tässä tutkimuksessa ympäristötietoisella ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, joka on tietoinen ympäristön tilasta ja ymmärtää jokapäiväisen toimintansa vaikutuksen ympäristöön ja sen laatuun. Hän tunnistaa oman vastuunsa ja mahdollisuutensa ympäristönsuojelussa ja pyrkii toimimaan sen mukaisesti.

2.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimuksen varsinainen empiirinen aineisto kerättiin postikyselynä (liite 1) 3.2.–15.4.1994. Koska tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten ympäristöasenteita, kyselyn kohdejoukoksi valittiin yläasteen ja lukion koulut sekä ammatilliset oppilaitokset. Kysely suoritettiin peruskoulun yläasteen 9. luokan, lukion 1. ja 2. luokan ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. luokan oppilailla.

Varsinainen otos valittiin itsepainottuvaa satunnaisotantamenetelmää käyttäen. Kohdejoukkoon valittiin koulut koko populaatiosta tilastokeskuksen oppilaitosluettelosta joka kymmenes periaatteella, jolloin otoksen edustavuudeksi saatiin 10 % (koko populaatio 1720 koulua). Valituista kouluista 37 % oli peruskouluja, 27 % lukioita ja 36 % ammatillisia oppilaitoksia. Kohdejoukko on edustava eli riittävä yleistysten tekemiseen. Kohdejoukkoon valittujen koulujen määrä suhteutettiin jokaisen läänin oppilasmääriin, jotta kohdejoukko olisi myös maantieteellisesti edustava.

Kyselylomakkeen saate osoitettiin koulujen biologian ja maantiedon opettajille. Heitä pyydettiin järjestämään kysely koulujensa oppilailla oppituntien aikana. Aineisto palautettiin palautuskuorissa.

2.3 Tutkimusaineiston edustavuus

Tutkimustulosten luotettavuus riippuu keskeisesti siitä, kuinka edustava tutkimusaineisto on oppilaitos- ja oppilasrakenteeseen nähden. Yleisesti ottaen kerätyn aineiston edustavuutta voidaan pitää hyvänä. Tätä osoittavat seuraavat rakennetietojen vertailut.

Suomessa oli lukuvuonna 1993 vajaat puoli miljoonaa oppilasta. Kyselyyn vastasi 4937 oppilasta 67 koulusta, joista 43 % on peruskouluja, 24 % lukioita ja 33 % ammatillisia oppilaitoksia. Tutkimusaineisto jakautui tasaisesti kohdejoukon mukaisesti. Koko kohdejoukosta lasketuksi vastausprosentiksi saatiin 39 %.

Tutkimusaineistosta on 45 % peruskoulun yläasteen 9. luokan oppilaita, 29 % lukiota 1. ja 2. luokan oppilaita sekä 26 % ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevia nuoria. Iältään he ovat pääasiassa 15–17 -vuotiaita. Kyselyyn vastanneista 80 % on 15–17 -vuotiaita, 16 % 18–25 -vuotiaita ja loput 4 % yli 25-vuotiaita.

Kyselyyn vastanneista nuorista 9 % ilmoitti asuvansa yli 80 000 asukkaan kaupungissa, 21 % keskisuudessa (80 000 – 30 000 asukasta) kaupungissa ja 19 % pienessä alle 30 000 asukkaan kaupungissa. Maaseudun asutustaajamissa asuu vastaajista suurin osa eli 35 % ja maaseudun haja-asutusalueilla 16 %. Aineistosta niukka enemmistö ilmoittaa asuvansa maaseudulla, mikä ei vastaa Suomen yleistä asuinpaikkajakaumaa.

Jakaumat osoittavat aineiston sukupuoliedustavuuden hyväksi, joskin lievää tyttöjen yliedustusta voidaan todeta (kuva 1). Kyselyyn vastanneista 4937 oppilaasta 2815 on tyttöjä ja 2082 poikia.

Tutkimusaineiston alueellinen edustavuus on hyvä. Vain Turun ja Porin läänin oppilaat ovat aliedustettuja. Osallistuminen on hieman yliedustettua Kymen läänissä (kuva 2). Ahvenanmaan maakuntaa ei otettu mukaan tarkasteluun vähäisen osallistumisen vuoksi.

2.4 Tutkimusaineiston tilastollinen analyysi

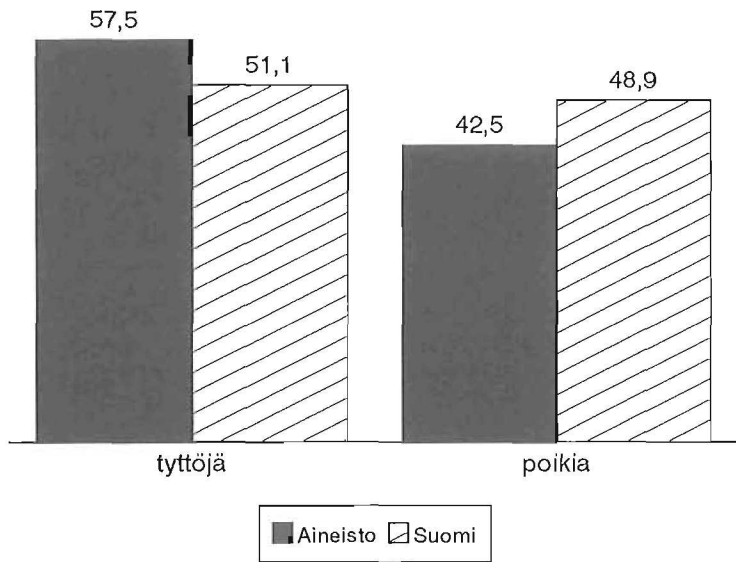
Aineistoa analysoitiin tarkastelemalla muuttujien välisiä korrelaatioita ja eri taustamuuttujien kausaalisuhteita sekä tekemällä erilaisista asennevääntämistä faktorianalyysi. Tulokset esitetään tutkimuksessa sellaisten kuvaajien ja selittävien muuttujien avulla, jotka osoittavat vastaajaryhmien suhtautumiseroja, poikkeamia keskiarvosta, riippuvuuksien yleistä suuntaa ja voimakkuusastetta. Ensisijaisena pyrkimyksenä on siten analysoida mahdollisimman yksityiskohtaisesti, mutta samalla luotettavasti sitä, miten eri yksilö- ja ryhmätason taustatekijät ovat yhteydessä tutkimuksessa esille nostettuihin ympäristönsuojeluun liittyviin asenneulottuvuuksiin ja mielipiteisiin.

Tutkimuksen tietyissä osissa on käytetty 5-portaista Likert-asteikkoa (täysin samaa mieltä, täysin eri mieltä), johon suhtaudutaan välimatka-asteikollisena mittarina, joka antaa suhteellisen kuvan siitä, miten tutkimusaineiston eri nuorisoryhmät asennoituvat esitettyihin väittämiin.

Koska nuorten sosiaalisen taustan tunnuspiirteet ovat laadullisia nominaaliatekijöitä, kaikki ilmiöiden kvantitatiivisuuteen ja lineaarisuusoletukseen pohjautuvat monimuuttujamenetelmät eivät sovellu hyvin tarkasteluun. Tämän vuoksi analyyseissä ja tulosten kuvauksissa turvaudutaan pääasiassa prosentti- ja keskiarvotaulukoihin sekä korrelaatiotarkasteluihin ja faktorianalyysiin.

Käytettävät analyysimenetelmät soveltuvat hyvin erilaisten taustamuuttujien tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa käytettäviä kuvaavia ja selittäviä muuttujia ovat: sukupuoli, ikä, koulutus ja asuinpaikka.

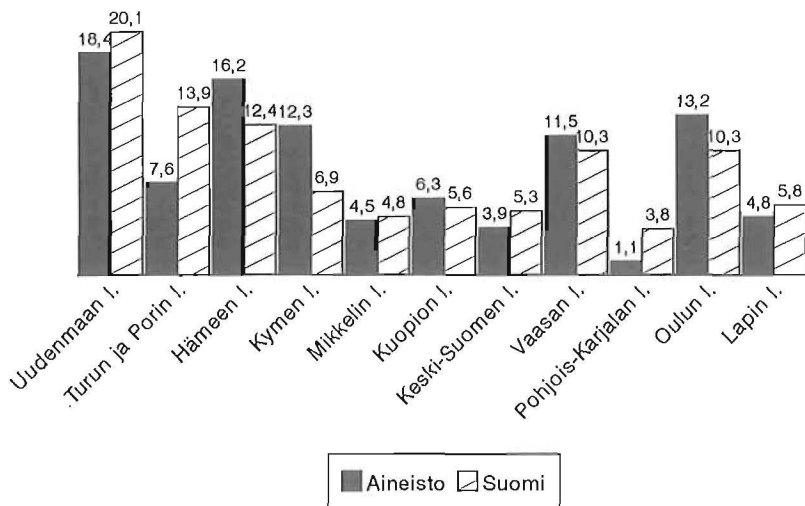
Sukupuoliedustavuus
Oppilaat sukupuolen mukaan syyslukukaudella 1993

Lähde: Tilastokeskus; Suomen virallinen tilasto, Koulutus 1993:6

Kuva 1. Sukupuoliedustavuus prosentteissa.

Alueellinen edustavuus
Oppilaitokset läänin mukaan syyslukukaudella 1992

Lähde: Tilastokeskus; Oppilaitosluokitus ja -luettelo, Koulutus 1993:4

Kuva 2. Alueellinen edustavuus prosentteissa.

2.5 Faktorianalyysi ja sen toteutus

Ympäristönsuojelullisten asenteiden perusulottuvuuksien etsimisessä käytetään faktorianalyysia. Sen tarkoituksena on kuvata ja selittää muuttujajoukkoa harvalukuisempien perustekijöiden, ns. faktorien avulla. Faktorianalyysin avulla tutkimuksessa tiivistetään tutkimusaineistoon sisältyvää tietoa ja tarkastellaan muuten suhteellisen heterogeeniselta vaikuttavaa muuttujajoukkoa laajempina asenneulottuvuuksina. Faktorit voidaan ymmärtää uusiksi muuttujiksi, eräänlaisiksi ”yleistysmuuttujiksi”, joilla on yksittäisiin muuttujiin nähden ylemmällä käsitteellisellä tasolla oleva – vaikkakin samaa ilmiöaluetta koskeva – sisältö. Tavoitteena on siis käytettävissä olevien muuttujien avulla etsiä nuorten ympäristönsuojeluun liittyvää asennemaailmaa kuvaavia perusulottuvuuksia.

Tässä tutkimuksessa faktoreiden voidaan sanoa olevan luonteeltaan tiettyjen yhteenkuuluvien asenteiden kasautumia, joille on ominaista suuri tilastollinen riippumattomuus toisiinsa nähden. Faktoreiden riippumattomuus toisistaan merkitsee sitä, ettei se, mihin kohtaan jonkin faktorin osoittamalla ulottuvuudella henkilö asennoitumisensa perusteella sijoittuu, ennusta hänen sijoittumistaan jollekin toiselle ulottuvuudelle. On huomattava lisäksi se, että vaikka faktorianalyysi on käytännöllinen, taloudellinen ja luotettava tapa tarkastella laajaa yksityiskohtaista informaatiota ”suurempina linjoina”, se ei kuitenkaan välttämättä tuo esille mitään sinänsä uutta tietoa. Se siis auttaa hahmottamaan laajoja ilmiöalueita varsinkin silloin, kun ilmiöiden selkeitä käsitteellisiä yhteyttä ei ole saavutettu. (Faktorianalyysin käytöstä enemmän Peltonen 1970 ja Sänkiäho 1974.)

Yhdeksäntoista asenneväittämän faktorianalyysi muodostui useista asteittain etenevistä teknisistä vaiheista. Ennen varsinaista faktorointia suoritettiin eri muuttujien välisten korrelaatioiden tarkastelu pääakseliratkaisun avulla. Koko väittämäjoukon alustava faktorointi tuotti tulokseksi neljän faktorin ratkaisun, joka osoitti sen, että osa väittämistä on tarkoituksenmukaista karsia pois analyysista. Väittämistä, joihin vastaajat pystyivät vastaamaan viidellä eri vaihtoehdolla (0 vaikea sanoa, 1 täysin samaa mieltä, 2 melko samaa mieltä, 3 jokseenkin eri mieltä, 4 täysin eri mieltä), valittiin tutkimukseen 19 asenneväittämää, joista korrelaatioanalyysin ja faktorianalyysin perusteella kelpuutettiin 15.

Mukaan ei otettu väittämiä, joilla oli vain lähellä nolaa olevia korrelaatioita muihin väittämiin, sillä tällaisten muuttujien mukana pitäminen ei selvänä ollenkaan tulkintaa, koska näille muuttujille ei tule missään vaiheessa niin korkeita latauksia, että niillä olisi mitään käyttöä. Poistaminen ei tarkoita sitä, että väittämät olisivat olleet kaikin tavoin epäonnistuneita, vaan sitä, että ne eivät ole asenneväittämistä muodostuneiden laajempien ajattelutapojen relevantteja rakenneosia.

Näin haravoitu muuttujajoukko faktoroidtiin uudelleen. Tulokset osoittivat erityisesti kolmen faktorin ratkaisun olevan varsin käyttökelpoinen. Tulkintaa ei suoritettu heti faktoroinnin jälkeen vaan ennen sitä suoritettiin varimax-rotointi, jonka tarkoituksena on selityskuvan yksinkertaistaminen eli pyritään saamaan mahdollisimman paljon suuria ja pieniä latauksia (Sänkiäho 1974, 17–18).

Varimax-rotointi tuotti tulokseksi kolmen faktorin ratkaisun. Rotatoidut faktorit ovat hyvin tasavahvoja sikäli, että niiden selitetty yhteisvaihtelu jakaantuu tasaisesti. Ensimmäisen faktorin (I) selitysosuudeksi muodostuu 36 %, toisen faktorin (II) 33 % ja kolmannen 31 %. Merkille pantavaa ulottuvuuksille on se, että samat muuttujat eivät lataudu voimakkaasti useilla faktoreilla. Faktorianalyysin tulokset ovat liitteessä 2.

Muuttujan latauksesta faktoreilla voidaan päätellä muuttujan painotteisuus faktorin edustamalla yleisellä tekijällä. Muuttujan faktorilatauksen tulee olla itseisarvoltaan suurempi kuin .400, jotta se täyttää yleiset tarkastelukriteerit. Näin ollen tarkastelemalla muuttujien latauksia faktoreilla saadaan kuva faktoreiden sisällöstä. Sisällön arvioinnissa keskeistä on latausten voimakkuuden ohella myös niiden etumerkit, siis latautumisen suunta.

Tutkimuksessa käytettävissä olevien muuttujien mittaaman ympäristön-suojelullisen asenneilmaston perusulottuvuuksista on olennainen informaatio tavoitettavissa kolmen faktorin avulla. Kyseisellä kolmen faktorin analyysillä selittyy 37 % muuttujien kokonaisvaihtelusta. Tämä kokonaisvaihtelun selittämisen suuruus riippuu paljolti aineiston laadusta. Survey-aineistoista saaduista asenteista selittyy yleensä noin 20–30 % (Sänkiäho 1974, 16).

2.6 Aikaisempia ympäristöasennetutkimuksia

Suomalaisten asenneilmastoa (siinä yhteydessä myös suhtautumista ympäristöasioihin) on tutkittu jo useamman vuosikymmenen ajan. Vanhin asennetutkimus on Monitor, joka on kahden vuoden välein suoritettava liike-elämää palveleva maksullinen tutkimus. Monitor-asennetutkimus pyrkii ennen kaikkea seuraamaan asenneilmaston muuttumista. Johtopäätökset perustetaan asennevääntämistä muodostettujen summa-asteikkojen, asennetrendien, kehityksen suuntaan. Näitä ovat esimerkiksi kuluttajan tietoisuus, tavoitteellisuus ja huoli ympäristöstä. Ensimmäiset Monitor-tutkimukset on suoritettu vuonna 1975.

Toinen keskeinen ihmisten asenteita pitkällä aikavälillä selvittänyt tutkimussarja on Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) teettämä. EVA:n tutkimussarjan historia yltää vuoteen 1982 asti. Näiden tutkimusten lähtökohtana on ajankohtaisuus. Jokaisen raportin sisältö suunnitellaan vastaamaan senhetkisiä elinkeinoelämän tarpeita ja tuottamaan tietoa ajankohtaisista yhteiskunnallista teemoista. Ympäristöaiheisia väittämiä on ollut mukana alusta lähtien.

Puhtaasti ympäristöasioihin keskittyneitä tutkimuksia ovat tuottaneet Tilastokeskus (1983 ja 1990) ja Vesi- ja ympäristöhallitus (Kaila-Kngas ym. 1994). Tilastokeskuksen Suomalaiset ja ympäristö -tutkimukset sekä Ympäristöasennebarometri ovat tarkastelleet 15-29 -vuotiaita omana ryhmänään.

Muita tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä yksittäisiä tutkimuksia ovat Liisa Uusitalon (1986) tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta, Martti Puohiniemen (1993) tutkimus suomalaisten arvoista ja tulevaisuuteen kohdistuvista peloista ja toiveista sekä Pertti Suhosen (1994) tutkimus median osuudesta ihmisten ympäristöasenteiden muodostumisessa.

Kouluikäisten nuorten ympäristöasenteita laajasti selvittäneitä tutkimuksia on tehty varsin vähän. Selvitykset ovat olleet pääasiassa yliopistojen pro gradu-töitä. Ne ovat selvittäneet lähinnä peruskouluikäisten nuorten ympäristöasenteita (SYKSE 1994, 23–28).

Kaikkien edellä mainittujen tutkimusten tuloksia tullaan käyttämään hyväksi siten, että kysymyksenasetteluiden ollessa samanlaisia vertaillaan tuloksia tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Vertailut mahdollistavat sen, että asenteiden kehittymistä voidaan tarkastella pitemmällä aikajaksolla ja että aikuisväestön ja nuorison välisiä eroja ympäristöasenteissa voidaan ottaa tarkastelun kohteeksi.

Tässä yhteydessä on syytä tarkastella hieman tutkimusaineistojen eroja. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu pääasiassa (80 %) 15–17 -vuotiaiden vastauksista, 18–29 -vuotiaiden nuorten osuus on 17 %. Uusitalon tutkimuksen, EVA:n ja Kaila-Kankaan ym. selvitysten haastatteluaineisto edustaa Suomen sekä suomen- että ruotsinkielistä yli 18-vuotiasta väestöä. Uusitalon tutkimusaineistosta 31 % on 18–29 -vuotiaita, 69 % on yli 30-vuotiaita. Ympäristöasennebarometrin otos käsittää reilut 3000 iältään 20–70 -vuotiasta suomenkielistä kansalaista. Myös EVA:n aineistot ovat pääasiassa aikuisväestöä. Tutkimusaineistojen sukupuoli - ja alueelliset jakaumat ovat pitkälti samoja. Tämän tutkimuksen tulokset kuvaavat nuorten (alle 20-vuotiaiden) ja aikuisten (yli 30-vuotiaiden) ympäristöä koskevien asenteiden eroja.

Tutkimuksessa tehdään myös kansainvälistä asennevertailua. Euroopan Unioni on seurannut jäsenvaltioidensa kansalaisten ympäristöasenteita jo useamman vuosi-

kymmenen ajan. Vuoden 1992 Eurobarometrissa vertaillaan EU-kansalaisten asennoitumista ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun väliseen yhteyteen.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteiskunnassamme on tapahtunut läpiekologisoituminen eli ympäristönsuojelun kannattaminen on sosiaalinen normi, jota kukaan ei enää tunnusta vastustavansa. Tuloksista huokuu varsin voimakas myönteisyys ympäristön säästämistä ja suojelua kohtaan. Ympäristöongelmien ratkaisua taloudellista kasvua tärkeämpänä pitävien määrä on lisääntynyt. Tämä muutos on kuitenkin tuntunut jäävän sanallisesti ilmaistulle tasolle. On nimittäin havaittu, etteivät ympäristömyönteiset asenteet välttämättä johda ympäristöä säästäviin konkreettisiin toimiin. Kyse on todellakin abstrakteista asenteista ja mielipiteistä, ei syvälle menevistä ja jokapäiväisessä toiminnassa esille tulevista arvoista (esim. Allardt 1991, 13; Uusitalo 1986).

Uusitalon (1986b, 123) mukaan: "Ympäristön laatua korostavat asenteet ja ympäristönsuojelun vilpitiön tukeminenkaan eivät siten johda automaattisesti ympäristöystävällisiin kulutus- ja elämäntapavalintoihin. Ympäristönsuojelun kannattaminen on eri asia kuin ympäristöystävällisen käyttäytymisen valitseminen. On tosin ihmisiä, jotka ovat siinä määrin sitoutuneet tiettyihin henkilökohtaisiin tai yhteiskunnallisiin ihanteisiin, että käyttäytyvät näiden mukaisesti, vaikka tämä ei tuottaisikaan välitöntä yksilöllistä hyötyä. Valtaosa ihmisistä kuitenkin tarvitsee takeita siitä, että omat uhraukset eivät mene hukkaan."

Allardtin (1991, 19–22) mukaan edellä esitetyn ongelman ratkaisut ovat uudessa, ympäristöystävällisessä, taloudellisessa kannustinjärjestelmässä ja uudessa moraalissa. Ne edellyttävät maailmankuvamme uudelleenmäärittelyä, uutta todellisuuskäsitystä ja ympäristön puolesta taistelevaa sosiaalista liikettä.

Laajan ympäristötietoisuuden taustalla on se tosiasia, että ympäristöongelmia koskeva tieto on saavuttanut kaikki kansalaiset ja että ympäristökysymyksistä on tullut yleisesti tunnustettu yhteiskunnallinen ongelma. Konsensus on kuitenkin olemassa vain äärimmäisen abstraktilla, ympäristömyönteisten asenteiden, tasolla, mutta konkreettisempiin kysymyksiin siirryttäessä kansalaisten erot alkavat varmasti hahmottua. Ihmisten ympäristötietoisuuden taso saa eri sävyjä. Vaikka yhteisymmärrys ympäristönsuojelun tarpeellisuudesta on siis olemassa, on yhteiskunnan eri sektoreilla ja kansalaisryhmillä hyvin erilaisia valmiuksia ottaa huomioon ja toteuttaa ympäristöä koskevia tavoitteita (Rannikko 1991, 34). Ympäristötietoisuus saa eri muotoja ja yleisen tason konsensus hajooa eriytyviksi tulkinnoiksi. Ammatti ja sukupuoli ovat tutkimusten mukaan osoittautuneet eräiden tulkintaerojen selittäjiksi.

Ympäristötietoisuudessa ilmenevät erot on usein liitetty työhön ja ammattiin. Eri ammattiryhmillä on katsottu olevan hyvin erilaisia edellytyksiä omaksua ympäristöarvoja ja muuntaa niitä toiminnaksi. Erojen on katsottu johtuvan toisaalta konkreettisesta työn välittämästä suhteesta luontoon ja ympäristönsuojeluun sekä toisaalta koulutuksen ja perinteisten ammattikulttuurien muokkaamasta arvomaailmasta (Suhonen 1994, 165). Eniten ympäristönsuojelua vastustavia piirteitä on nähty tuotantosektoreilla työskentelevien asenteissa ja arvoissa. Sen sijaan palvelualoilla työskentelevien keski- luokkaisten ammattiryhmien on katsottu sisäistäneen suojeluun tähtäävän arvomaailman huomattavasti syvällisemmin.

Viimeaikaisten suomalaisten kysely- ja haastattelututkimusten tulokset eri ammattiryhmien ympäristöasenteiden ja -arvojen välisistä eroista ovat olleet kahdensuuntaisia. Ensinnäkin eräiden tutkimusten mukaan esimerkiksi teollisuustyöntekijöiden ja muun väestön asenteissa ei ole eroja (Järvikoski & Kemppainen 1991; Haavio & Järvikoski 1990; Uusitalo 1986). Varsinkin Haavion ja Järvikosken tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa ympäristöhuolen levinneen laajalti myös työväestöön.

Morrisonin (1986, 189–198) mukaan "ympäristötietoisuus on valunut alaspäin": ympäristötietoisuus on levinnyt laajasti eri yhteiskuntakerrostumiin. Tätä havaintoa tukee myös Järvikosken ja Kemppaisen (1991, 58–59) tutkimus, jossa eri luokka- ja ammattiryhmiä vertaillaessa kävi ilmi, että ainoastaan teollisuusjohtajien asennoituminen

erosi muista vertailuryhmistä. Muut ammattiryhmät, kuten opettajat, sairaanhoitajat, maanviljelijät, teollisuustyöntekijät ja tekniset toimihenkilöt ovat ympäristöasenteiltaan varsin lähellä toisiaan. Kun ammattiryhmiä tarkasteltiin ottaen huomioon sukupuoli, havaittiin naisten olevan yleensä ammattiryhmän sisälläkin jossain määrin huolestuneempia ympäristöongelmista kuin miehet (Järvikoski & Kempainen 1990, 35).

Toisaalta vaikka ihmisiä ei voidakaan välttämättä mekaanisesti jakaa ympäristötietoisiin ja välinpitämättömiin ryhmiin, niin eräiden tutkimusten mukaan konkreettisiin kysymyksiin siirryttäessä saa ympäristötietoisuus eri muotoja ja yleisen tason konsensus hajoaa eriytyviksi tulkinnoiksi. Esimerkiksi Kortelaisen ja Kotilaisen (1994) tutkimuksessa teknisten alojen työntekijöiden ja opettajien huoli teollisuuden aiheuttamista uhkista erosi merkittävästi. Tutkijoiden mukaan vastaukset selittyivät osittain teknisten henkilöiden halulla vähätellä oman teollisuuden alan riskejä. Tulkinnoissa on nähtävissä myös teknisten omasta kokemusmaailmasta ja ammattikulttuurista nousevaa teknologiauskon vaikutusta (Kortelainen & Kotilainen 1994, 119; vrt. myös Sänkiaho & Rantala 188, 81–85). Ammattikulttuuri ja ympäristökysymysten kollektiivinen tulkinta voivat vaikuttaa kansalaisten ympäristötietoisuuteen (Kortelainen & Kotilainen 1994, 121–123; Suhonen 1994, 165).

Lukuisten tutkimusten mukaan sukupuoli on merkittävin erotteleva tekijä kansalaisten ympäristötietoisuudessa. On havaittu, että naiset suhtautuvat myönteisemmin ympäristösuojeluun, ovat huolestuneempia ympäristöongelmista, kannattavat taloudellisen kasvun hillitsemistä, tunnistavat oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa ympäristönsuojelussa sekä suhtautuvat epäilevämmiin teknologian mahdollisuuksiin ratkaista ympäristöongelmat. (EVA 1995; Järvikoski & Kempainen 1990; Kaila-Kangas & Kangas & Piirainen 1994; Tulokas 1990)

Yleinen käsitys lienee se, että uudet sukupolvet on vanhempia ikäryhmiä tietoisempia ympäristöongelmista ja valmiimpia toimimaan niiden ratkaisemiseksi. Koko väestön tasolla suomalaisten ympäristökäsityksiä koskevat tulokset eivät tue ajatusta nuorten erityisestä ympäristötietoisuudesta. Erot ikäryhmien välillä ovat osaksi varsin vähäiset (mm. Marketing Radar Ltd 1991; Taloustutkimus Oy 1990 ja 1992; Tulokas 1990).

Yleisesti ympäristöasennetutkimuksia tarkastellessa on päädyttävä sellaiseen kriittiseen arvioon, että asenteiden selvittäminen ”yleisenä”, ilman kytkentää vastaajien kannalta konkreettisiin ongelmiin ja kiistoihin, jättää ne liian irrallisiksi. Olisi mielekkäämpää tutkia asenteita selkeiden ristiriitojen yhteydessä. Kortelaisen ja Kotilaisen tutkimus (1994) ympäristön paikallisista tulkinnoista osoittaa, että kysymysten koskettaessa vastaajien omaa elinpiiriä alkaa vastauksissa esiintyä hajontaa myös ammattiryhmittäin. Yhtälailla tutkimus olisi saatava kytketyksi ympäristötietoisuuden kolmannen tason, toiminnan tutkimukseen. Tältä osin tehdyt ympäristöasennetutkimukset ovat olleet varsin puutteellisia.

2.7 Tutkimuksen kulku

Luvuissa 3–5 esitellään tutkimuksen tuloksia. Kunkin luvun alkuun on koottu keskeisimmät tulokset tiivistetysti.

Luvussa 3 tarkastellaan suomalaisten nuorten käsityksiä Suomen ympäristön tilasta ja eri ympäristöongelmien luonteesta sekä ongelmien syistä ja syyllisistä. Huolestuttavatko ympäristöongelmat nuoria? Ketkä ovat heidän mielestään merkittäviä ympäristöhaittojen aiheuttajia? Kenelle yhteiskunnassa ensisijaisesti kuuluu vastuu ympäristönsuojelussa?

Luvussa 4 tutkitaan nuorten suhtautumista eri ympäristöasioita koskeviin asenneväittämiin. Tiedostavatko nuoret oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa ympäristönsuojelussa? Ovatko nuoret valmiita oman elintasonsa alentamiseen ympäristön suojelemiseksi? Miten nuoret kokevat taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun väliset yhteydet? Mikä käsitys heillä on yhteiskunnan kyvystä hoitaa ympäristö-

asioita?

Luvussa 5 tarkastellaan nuorten käsityksiä omasta roolistaan ja valmiuksistaan ympäristönsuojelussa sekä heidän näkemyksiään ympäristöongelmien torjuntakeinoista. Toimivatko tai ovatko nuoret valmiita toimimaan ympäristön suojelemiseksi? Miten nuoret toimivat? Millä keinoilla ympäristöhaittoja tulisi torjua Suomessa?

Luvussa 6 esitellään tutkimustuloksista vedettyjä johtopäätöksiä ja tarkastellaan nuorten ympäristöasenteita kokonaisuudessaan. Mitkä ovat nuorille tyypillisiä ympäristöasenneitumisen piirteitä? Mitkä ovat tyttöjen ja poikien ympäristöprofiilit? Miten asenteet ovat muuttuneet vuosien saatossa?

3

Nuorten käsityksiä ympäristön tilasta ja ympäristöongelmien syistä ja syyllisistä

3.1 Nuorten mielestä ympäristön tila on Suomessa parempi kuin yleisesti maapallolla

- Suomalaisten nuorten mielestä Suomen ympäristön tila on parempi kuin maapallon ympäristön tila keskimäärin.
- Ympäristön tilaan Suomessa ollaan tyytyväisiä asuinpaikasta riippumatta.
- Kaupungeista tulevat nuoret suhtautuvat maaseudulla asuvia varauksellisemmin oman alueensa ympäristön laatuun.

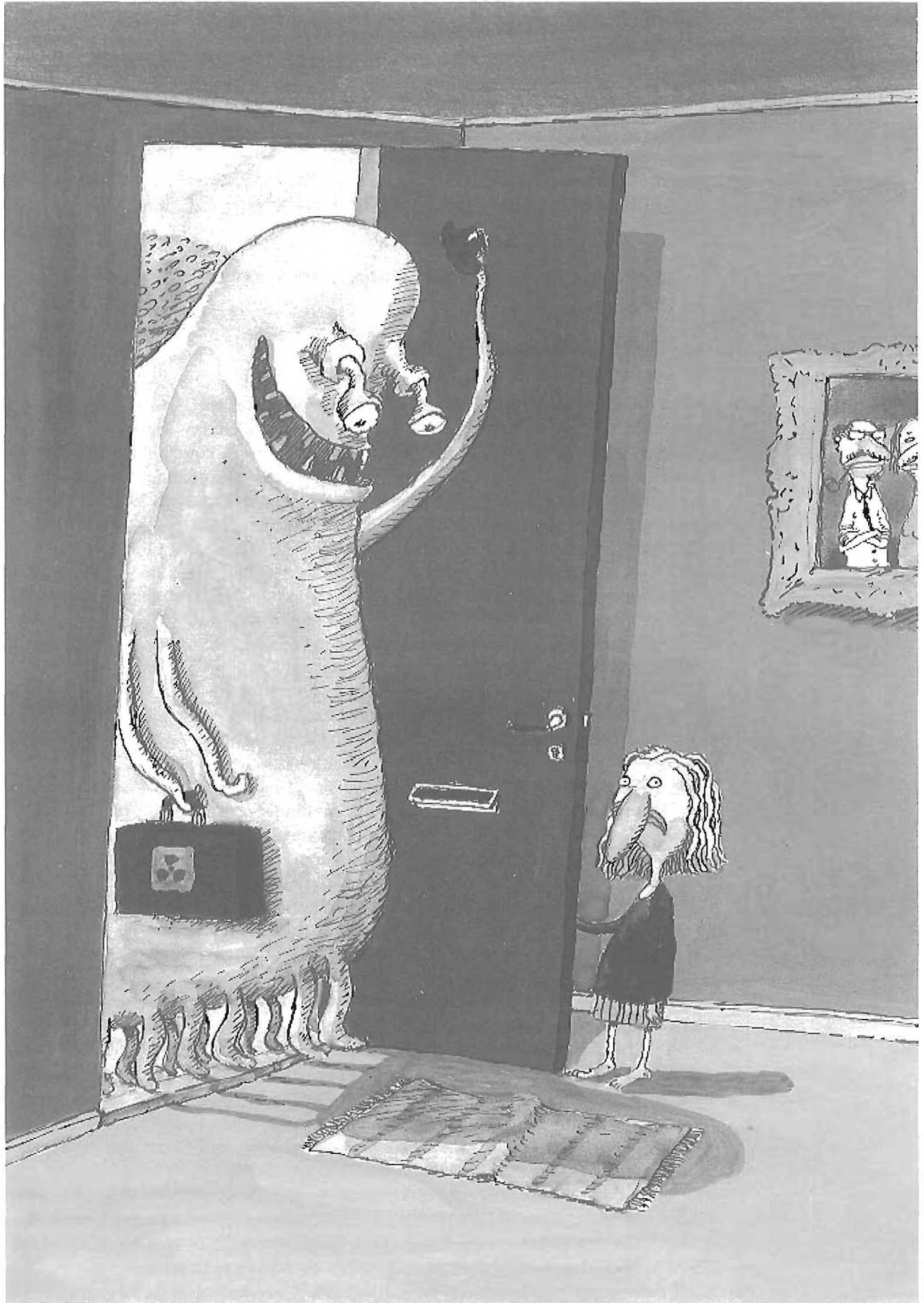
Ympäristön tila vaihtelee maittain ja alueittain. Oman alueen ympäristön tilan suhteuttaminen maapallon ympäristön tilaan ei niinkään kerro, pitävätkö nuoret ympäristöönsä hyvänä vai huonona, vaan pikemminkin sen, missä heidän mielestään todelliset ja vakavimmat ympäristöongelmat esiintyvät. Ympäristön tila on vaikeasti määriteltävissä. On luultavaa, että tässä yhteydessä nuoret ymmärtävät ympäristöllä enemmän luontoa kuin rakennettua ympäristöä.

Suomalaisista nuorista 65 % pitää Suomen ympäristön tilaa parempana kuin maapallon ympäristön tilaa keskimäärin. Vain 4 % pitää sitä huonompana (liite 1, kysymys 1). Vastaajista 61 % pitää oman kuntansa ympäristön tilaa yhtä hyvänä kuin Suomen ympäristön tilaa keskimäärin (liite 1, kysymys 2). Suurkaupunkilaisista (yli 80 000 asukkaan kaupungissa asuvat nuoret) 35 % pitää asuinpaikkansa ympäristön tilaa huonompana kuin Suomen ympäristön tila keskimäärin. Vastaavasti maaseudulla asuvista nuorista 37 % pitää oman alueensa ympäristöä parempana kuin muun Suomen ympäristöä, jolla he luultavasti tarkoittavat kaupunkiympäristöä.

Nuorten suhtautuminen ympäristön tilaan kuvaa hyvin yleistä ajattelutapaa: paikalliset ympäristöongelmat kieltäydytään näkemästä. Vakavimmat ympäristöongelmat ovat usein ihmisten mielissä maailmanlaajuisia eivätkä suinkaan paikallisia. Itselleen läheisille ympäristöongelmille ummistetaan herkemmin silmät. Suhonen (1994, 130) toteaa, että julkinen puhe saastumisesta paikantaa uhat siten, että vain pieni osa ihmisistä ajattelee niiden koskevan omaa asuinympäristöään.

Muissakin tutkimuksissa on tullut esille, että enemmistö kansalaisista arvioi oman paikkakuntansa ympäristön tilan paremmaksi kuin muiden. Suhosen (1994, 129–130) tutkimuksessa sekä Suomen että kotipaikkakunnan tilaa piti huonona vain 13 % kansalaisista. Maailman ympäristön tilan arvioi huonoksi peräti 72 % kansalaisista. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa tutkimuksissa (Tilastokeskus 1990, 16).

Suomalaisten käsityksiä ympäristön tilasta leimaa vahva kaksijakoisuus. Oma ympäristö on useimmiten vielä hyvässä kunnossa. Muualla on ongelmia ja omankin ympäristön tulevaisuus näyttää uhkaavalta. Oma terveys ei ole kuitenkaan saastumisen vuoksi vaarassa samalla tavoin kuin muiden.

3.2 Nuoret ovat huolestuneita ympäristöuhkista

- Nuoret ovat huolestuneimpia ympäristökatastrofeista, kuten myrkkujen leviämisestä ympäristöön ja radioaktiivisesta saastumisesta.
- Ilman ja veden saastuminen sekä kasvi- ja eläinlajien häviäminen huolestuttavat.
- Huoli ympäristön esteettisyyden, kuten kauniiden maisemien ja rakentamattomien vesistöjen katoamisesta on todellista.

Vaikka Suomen ympäristön tilaan ollaan suhteellisesti tyytyväisiä, niin erilaiset ympäristöuhkat aiheuttavat todellista huolta suomalaisissa nuorissa. Nuorten huolestuneisuuden luonne, se mistä ollaan huolestuneita ja kuinka paljon, ei eroa aikuisten tavasta suhtautua ympäristön tilaan liittyviin uhkatekijöihin. Huolestuneisuus ympäristöuhkista on ollut korkea useiden tutkimusten mukaan aina 1970-luvulta asti. Huoli ympäristön tilasta on ollut yhteistä kaikille ikäryhmille.

Nuorilta kysyttiin kuinka huolissaan he ovat erilaisista ympäristöuhkista. Vastauksista ilmenee, että nuorten huolestuneisuus on varsin korkea. Tämän tutkimuksen mukaan nuoret ovat erityisen huolestuneita myrkkujen leviämisestä ympäristöön ja radioaktiivisesta saastumisesta (kuva 3). Myrkkujen leviämisestä ympäristöön on erittäin huolissaan 63 % nuorista. Radioaktiivisen saastumisen mahdollisuus huolestuttaa voimakkaasti 59 % nuorista.

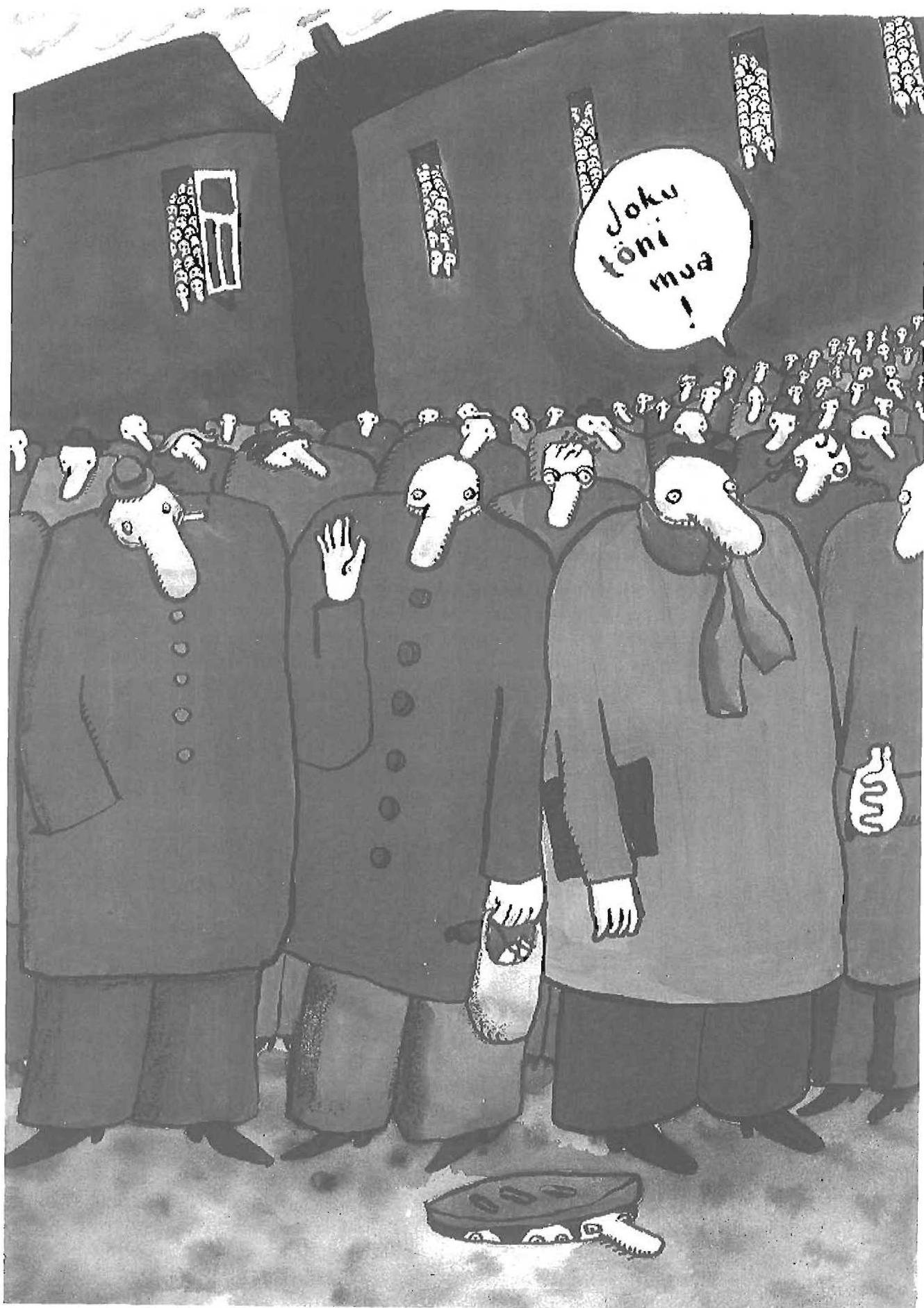
Nuorten huolestuneisuuden korkea taso kuvaa se, että keskimäärin 72 % heistä on joko erittäin tai melko huolestunut kuvassa 3 mainituista ympäristön tilaan liittyvistä uhkista. Yleisesti ottaen tytöt ovat merkittävästi huolestuneempia kuin pojat. Pojat ovat eniten huolissaan radioaktiivisesta saastumisesta kun taas tytöistä 72 % on erittäin huolestunut myrkkujen leviämisestä ympäristöön. Erityispiirteenä on, että kaupungissa asuvat nuoret ovat erityisen huolestuneita kaupunki-ilman saastumisesta.

Edellä on tarkasteltu Suomen ympäristön tilaa uhkaavia tekijöitä. Nuorilta kysyttiin myös, mikä seikka uhkaa heidän mielestään pahiten koko maapallon ympäristön tilaa. Poikien mielestä pahin globaalinen ympäristöuhka on väestönkasvu. Näin uskoo 47 % pojista. Tyttöjen vastaukset jakautuvat kahtia. Yksi kolmannes pitää sotaa pahimpana uhkana ja toinen kolmannes väestönkasvua (liite 1, kysymys 11).

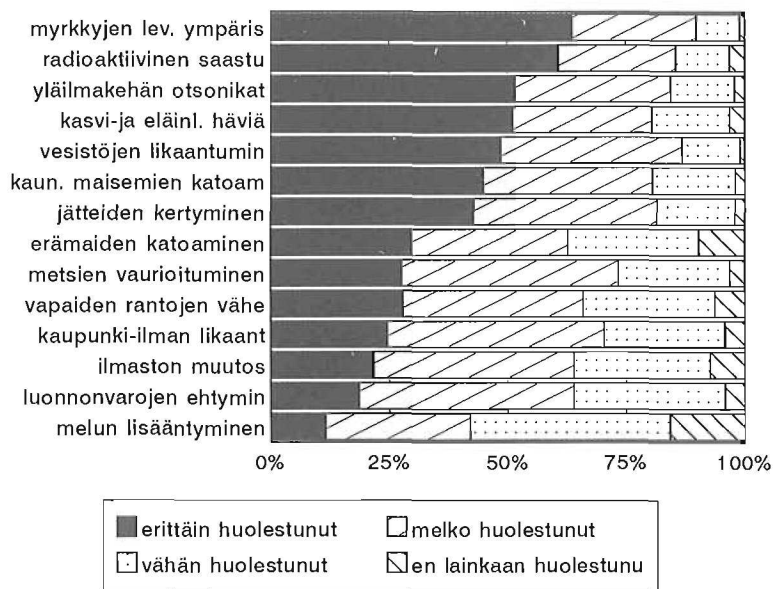
Kansalaisten suhtautumista eri ympäristöuhkiin on selvitetty mm. Uusitalon (1986) ja Tilastokeskuksen (1983, 1990) tutkimuksissa sekä Vesi- ja ympäristöhallituksen Ympäristöasennebarometrissa (1994). Edellä mainitut tutkimukset ovat koskeneet koko väestön mielipiteitä.

Uusitalon tutkimuksen mukaan suomalaiset ovat eniten huolestuneita vesistöjen saastumisesta (87 % vastaajista on joko erittäin tai melko huolestunut), ilman saastumisesta (81 %), saastumisen vaaroista terveydelle (76 %) ja luonnonmaisemien tuhoutumisesta (75 %). Huolestuneisuus on kaupungeissa hieman suurempaa kuin maaseudulla. Yleensä naiset ovat selvästi huolestuneempia ympäristöstä kuin miehet. Lisäksi huolestuneisuus kasvaa iän mukana. (Uusitalo 1986, 72–77)

Tilastokeskuksen teettämässä tutkimuksissa suomalaiset ovat yleisesti sekä huolestuneita että kiinnostuneita ympäristöasioista. Paikalliset ongelmat huolestuttavat suomalaisia vähemmän kuin maan- tai maailmanlaajuiset ongelmat. Tutkimusten mukaan ihmisten huolestuneisuus eri ympäristöuhkista on lisääntynyt vuodesta 1983. Suomalaiset ovat eniten huolissaan öljyvahingoista (95 % suomalaisista on joko erittäin tai

Nuorten huolestuneisuus ympäristöuhista Suomessa

Kuva 3. Suomalaiset nuoret ovat hyvin huolestuneita ympäristöuhista.

jokseenkin huolissaan). Huolestuneisuus ilman laadusta lisääntyi vuodesta 1983. Vuonna 1990 61 % oli erittäin huolestunut ilman laadusta koko Suomessa. Kaupunkilaiset olivat muita huolestuneempia. Naiset olivat huolestuneempia ympäristöasioista Suomessa kuin miehet. He olivat miehiä selvästi huolestuneempia ydinvoimaloiden jätteistä, ongelmajätteiden hävittämisestä ja terveydelle haitallisista saasteista. (Tilastokeskus 1990, 26–38)

Ympäristöasennebarometrin (1994) mukaan kansalaisten mielestä vakavimmat koko Suomea koskevat ympäristöongelmat ja uhat liittyvät ydinvoimaloihin sekä Suomessa että itärajan takana. Huolestuneisuus liittyy mahdollisiin ydinvoimalaonnettomuuksiin, radioaktiiviseen säteilyyn ja ydinjätteisiin. Lähes joka neljäs pitää ilman saastumista tai idästä tulevia ilmansaasteita pahimpana koko Suomea koskevana ympäristöongelmana. Myös vesien saastuminen huolestuttaa. (Kaila-Kangas ym. 1994, 17)

Huolestuneisuuden korkea taso on yhteistä kaikille näille tutkimuksille. Kuvaa-vaan on, että naiset ovat miehiä huolestuneempia tekijöistä, jotka uhkaavat ympäristön tilaa. Huolestuneisuus ympäristökatastrofeista (myrkyjen leviäminen ympäristöön, radioaktiivinen saastuminen, öljyvahingot) on korkeinta kaikissa tutkimuksissa. Tutkimuksissa tulee esille myös voimakas huolestuneisuus luonnon saastumisesta (ilman ja veden saastuminen sekä kasvi- ja eläinlajien häviäminen). Myös huoli ympäristön esteettisyydestä (kauniiden maisemien katoaminen, vesistöjen rakentaminen) on todellista.

Eri tutkimukset (Suhonen 1994, Kaila-Kangas ym. 1994, Puohiniemi 1993) ovat osoittaneet, että huolestuneisuus ja tieto eri ympäristöongelmista ovat sidoksissa siihen, miten ympäristöongelmista on uutisoitu joukkotiedotusvälineissä. Erityisesti sellaiset ympäristöongelmat kuten happosadeilmiö, otsonikato ja ydinvoimaloiden vaaralliset jätteet ovat hyvin tiedossa (Kaila-Kangas ym. 1994, 45–55). Kaikki nämä ovat asioita,

joita on käsitelty paljon juuri tiedotusvälineissä. Tämän tutkimuksen tulokset eivät eroa VYH:n tuloksista. Nuorten huolestuneisuus eri ympäristöuhkista noudattaa samaa lojikkua. Myös Uusitalon mukaan julkisuudessa voimakasta huomiota saaneet seikat ovat eniten tiedostettuja.

Ympäristöasennebarometrin mukaan kansalaiset seuraavat aktiivisesti tiedotusvälineitä ja tietävät hyvin ajankohtaiset ympäristöongelmat. Tiedotusvälineet ovat kansalaisten tärkein ympäristötiedon lähde, mutta 83 % heistä on sitä mieltä, että tiedotusvälineet julkaisevat ympäristöä koskevaa tietoa valikoiden, ja korostavat dramaattisia tapahtumia (Kaila-Kangas ym. 1994, 31–35). Tässä tutkimuksessa nuoret eivät suhtaudu yhtä kriittisesti tiedotusvälineiden välittämään tietoon. Lähes puolet on kuitenkin sitä mieltä, että tiedotusvälineet antavat liian synkän kuvan ympäristön tilasta kanssa (liite 1, kysymys 5).

On huomattava se, että valtaosa medioiden välittämästä ympäristöä käsittelevästä informaatiosta on kuitenkin peräisin julkisen vallan organisaatioista. Informaatio ei koske vain ympäristön muutoksia, vaan myös käsityksiä muutosten syistä, seurauksista, ongelmallisuudesta, ehkäisemisestä ja korjaamisesta. Medioiden ympäristöä koskevista esityksistä vain pieni osa koskee suoranaisesti tiedejärjestelmän piirissä tuotettua tietoa. Journalismi itsekkin tuottaa informaatiota ympäristöasioista (Suhonen 1994, 108–115).

3.3 Teollisuus on nuorten mielestä pahin saastuttaja

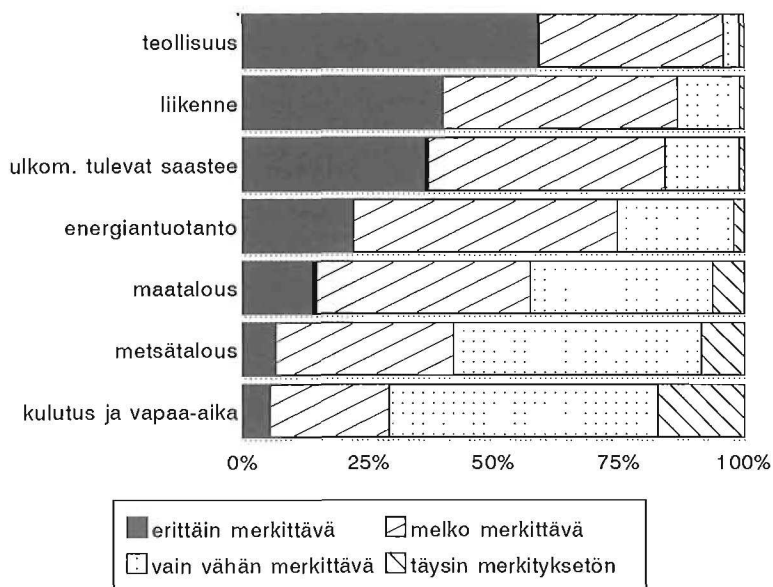
- **Teollisuus on nuorten mielestä merkittävin ympäristöhaittojen aiheuttaja Suomessa.**
- **Peräti yhdeksän nuorta kymmenestä asettaa teollisuuden “ykkössaastuttajaksi”.**
- **Puolet nuorista on täysin tai melko samaa mieltä väitteen “Teollisuus on pääsyyllinen ympäristön saastumiseen, eivät tavalliset ihmiset” kanssa.**
- **Muita merkittäviä ympäristöhaittojen aiheuttajia ovat nuorten mielestä liikenteen päästöt ja ulkomailta tulevat saasteet.**

Tässä kappaleessa tarkastellaan nuorten käsityksiä ympäristöongelmien syyllisistä. Reilu puolet nuorista pitää teollisuutta erittäin merkittävänä ympäristöhaittojen aiheuttajana (kuva 4). Yhdeksän nuorta kymmenestä pitää teollisuutta yhtenä kolmesta merkittävimmästä syyllisestä (liite 1, kysymys 10). Huolestuneisuus eri ympäristön tilaa uhkaavista tekijöistä ja nuorten näkemykset merkittävistä ympäristön pilaajista antavat syyn olettaa, että teollisuutta pidetään suurimpana syyllisenä myrkkujen leviämisessä ympäristöön.

Liikenteen ympäristövaikutuksia pitää erittäin tai melko haitallisena 85 % nuorista. Ulkomailta tulevat saasteet huolestuttavat nuoria. 80 % nuorista on sitä mieltä, että ne ovat erittäin tai melko merkittäviä syitä kotimaisten ympäristöongelmien esiintymiseen. Syy-yhteys on ilmeinen edellä mainittuun radioaktiivisen saastumisen uhkaan liittyvään voimakkaaseen huolestuneisuuteen.

Nuorten suhtautuminen eri ympäristöhaittojen aiheuttajiin on riippumatonta sii-

Nuorten käsityksiä ympäristöhaittojen aiheuttajista Suomessa

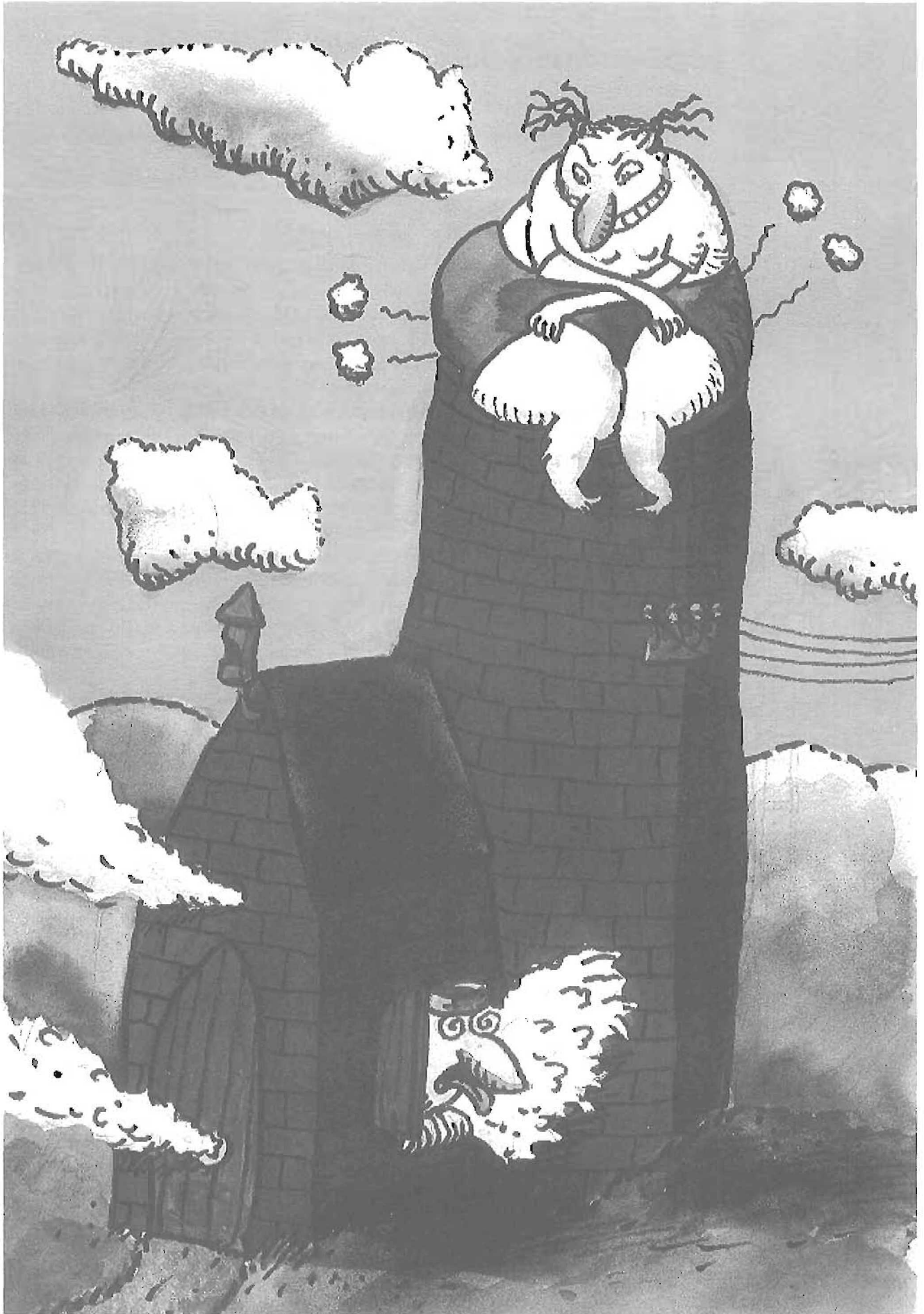
Kuva 4. Nuorten käsityksiä siitä, kuinka merkittäviä ympäristöhaittojen aiheuttajia Suomessa ovat seuraavat seikat.

tä, onko vastaaja tyttö vai poika, kaupungissa tai maaseudulla asuva.

Merkillepantavaa on, että maa- ja metsätaloutta pidetään hyvin vähäisenä ympäristöhaittojen aiheuttajana. Vain 6 % nuorista on sitä mieltä, että metsätalous on erittäin merkittävä ympäristöhaittojen aiheuttaja. Der Spiegel -lehden herättämä kohu Suomen metsien tilasta ja ylipäätään suomalaisten tavasta hoitaa metsiä on luultavasti herättänyt myös nuorten keskuudessa vastareaktion kansainväliseen kritiikkiin suomalaisen metsäteollisuuden puolustamiseksi. 60 % nuorista on samaa mieltä väitteen ”yleisesti ottaen Suomen metsiä hoidetaan nykyään vastuuntuntoisesti” kanssa. Varsinkin pojat pitävät Suomen metsiä hyvin hoidettuina.

Nuorista 14 % on sitä mieltä, että maatalouden ympäristövaikutukset ovat haitallisia. Tosin enemmistö nuorista (69 %) on sitä mieltä, että ”valtion on puututtava nykyistä voimakkaammin maatalouden ympäristöä pilaavaan toimintaan”. Tämä tosin kertoo enemmänkin siitä, kuinka nuoret kokevat valtion yhteiskunnallisen roolin ympäristönsuojelussa.

Nuoret eivät koe kuluttamista ympäristön tilan kannalta ongelmallisena. Kulutusta ja vapaa-ajan harrasteiden ympäristövaikutuksia pitää erittäin merkittävänä vain 5 % nuorista. Toisaalta puolet nuorista on joko täysin tai melko samaa mieltä sen väitteen kanssa, että ”ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella”. On varsin ristiriitaista, että nuorten mielestä kuluttaminen ei aiheuta ympäristöhaittoja, ainoastaan sen edellytysten luominen eli esimerkiksi kulutustavaroitten tuottaminen. Nuoret eivät näytä tiedostavan arkipäiväisen käyttäytymisen ympäristövaikutuksia.

3.4 Nuorten mielestä vastuu ympäristönsuojelusta kuuluu kaikille

- Nuoret säilyttävät vastuun ympäristönsuojelussa kaikille kolmelle yhteiskunnalliselle toimijalle - kansalaisille, elinkeinoelämälle ja julkiselle vallalle.

Edellä tarkasteltiin sitä, ketkä ovat nuorten mielestä pääsyyllisiä erilaisiin ympäristöhaittoihin. Nyt tarkastellaan sitä, kenelle ensisijaisesti vastuu ympäristöongelmien ehkäisemisestä kuuluu. Usein ajatellaan, että ongelmien aiheuttajien vastuulla on myös niiden korjaaminen. Vastuu käsitetään tässä yhteydessä hyvin laajasti. Sillä tarkoitetaan moraalista velvoitetta. Nyt kysytään, kenen moraalisiin velvollisuuksiin nuorten mielestä kuuluu laajempi yhteiskunnallinen vastuu ympäristönsuojelussa.

Ympäristönsuojeluun omilla päätöksillään vaikuttavat toimijat voidaan jakaa kansallisella tasolla kolmeen pääryhmään: kansalaiset, talouselämä ja julkinen valta. Suomen Gallupin teettämässä Planeetan terveys -tutkimuksessa (1992) kysyttiin käsityksiä siitä, millä näillä kolmesta tulisi olla ensisijainen vastuu ympäristönsuojeluun liittyvissä asioissa. Hallitukselle tuon vastuun säilytti 40 %, liike-elämälle ja teollisuudelle 43 % sekä kansalaisille ja kansalaisryhmille 10 % vastanneista.

Näiden eri toimijoiden asettaminen tärkeysjärjestykseen on kysymysten asettelusta johtuen mahdotonta. Nuorten asennoituminen seuraaviin väitteisiin antaa kuitenkin syyn olettaa, että nuoret säilyttävät vastuun ympäristönsuojelussa kaikille kolmelle toimijalle. Väitteen "valtion ja kuntien tulisi ottaa päävastuu ympäristöasioissa" kanssa oli samaa mieltä 70 % nuorista. Väite "teollisuus on pääsyyllinen ympäristön saastumiseen, eivät tavalliset ihmiset" jakaa vastaukset kahtia. Tasan puolet on samaa mieltä väitteen kanssa, 42 % nuorista on eri mieltä. Nuorista 84 % ei hyväksy väitettä "ei ole yksittäisen kansalaisen asia huolehtia ympäristöstä". Nuorten mielestä vastuu ympäristönsuojelusta kuuluu kaikkien moraalisiin velvoitteisiin.

Nuorten suhtautuminen ympäristöä koskeviin asenneväittämiin

4

Tässä luvussa tarkastellaan nuorten asennoitumista ympäristönsuojelun erilaisiin ulottuvuuksiin lukuisten asenneväittämien avulla. Kyselylomakkeessa esitettiin 19 asenneväittämää, joiden avulla luodaan kuvaa suomalaisten nuorten asennoitumisesta ympäristöasioihin eri näkökulmista.

Tutkimuksen analyysissä tiivistetään väittämämuodossa esitetyn aineiston yksittäisiin muuttujiin sisältyvää informaatiota ja tarkastellaan sitä samanaikaisesti laajempina kokonaisuuksina. Ensisijaisesti pyritään vastaamaan kysymyksiin, mitä eri asenneulottuvuuksia vallitsevasta ympäristönsuojelullisesta mielipideilmastosta on löydettävissä sekä miten näiden ajattelutapojen omaksujat ovat yleisemmin sosiaalisesti tunnistettavissa.

Kappaleessa tarkastellaan myös, ovatko ilmaistut asenteet ristiriidassa keskenään. Löytyykö nuorten vastauksista sellaisia tendenssejä, jotka antavat olettaa, että suhtautumisessa ympäristöasioihin esiintyy yksilöllisen edun tavoittelua ns. free riderismin muodossa. Tällä tarkoitetaan sitä, että yksilö toivoo (ja jopa edellyttää) muiden käyttäytyvän ympäristöystävällisesti samalla kun itse haluaa välttää sen vaatiman väivännön tai (taloudellisen) uhrauksen (free riderismistä katso Uusitalo 1986, 3–12). Uusitalo (1986, 86–92) osoittaa, että free rider -ongelma on olemassa sekä yritysten että kuluttajien osalla. Toivotaan, että muut tuottavat ympäristön laadun samalla kun itse halutaan, kilpailukykyyn vedoten, säästyä asian vaatimilta kustannuksilta. Kyse on lähinnä siitä, että toiminta ympäristön hyväksi alentaa omaa elintasoja. Free riderismiä käsitellään lisäksi luvussa 5, jossa tarkastellaan asenteiden ja tosiasiallisen käyttäytymisen välisiä yhteyksiä eli palataan ympäristöasioiden ikuisuus-kysymyksen äärelle. Miksi ympäristömyönteiset asenteet eivät saa aikaan ympäristöystävällistä käyttäytymistä?

Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan faktorianalyysin tuloksia tarkemmin ja esitellään keskeisimpiä havaintoja kunkin faktorin osalta. Kolmen faktorin sisältämien väittämien avulla luodaan kolme uutta muuttujaa, jotka paremmin ja laajemmin selittävät nuorten ympäristöasenneilmaston eri ulottuvuuksia.

Ulottuvuudet ovat:

1. vastuun ja vaikutusmahdollisuuksien kokeminen,
2. valmius elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi sekä
3. nuorten käsitys yhteiskunnan kyvystä hoitaa ympäristöasioita.

Tuloksia vertaillaan Uusitalon (1986) taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuutta kartoittaneen tutkimuksen ja osittain Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) tekemien selvitysten (1986–1992) sekä Vesi- ja ympäristöhallituksen teettämän Ympäristöasennebarometrin (1994) kanssa. Vertailu on hedelmällistä, sillä samalta alalta suoritetut tutkimukset ja faktorianalyysit antavat apua monimutkaisten rakenteiden tulokinnassa ja mahdollistavat aikasarjan, joka kuvastaa asenneilmaston muutoksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Osa tässä tutkimuksessa esitetyistä asenneväittämistä ovat samoja kuin edellä mainituissa tutkimuksissa.

4.1 Nuoret suhtautuvat myönteisesti ympäristöasioihin - tytöt poikia ympäristömyönteisempiä

- Suomalaiset nuoret asennoituvat myönteisesti ympäristöasioihin.
- Nuoret tunnistavat vastuunsa ympäristönsuojelussa.
- He ovat valmiita asettamaan ympäristön edut taloudellisen hyvinvoinnin edelle, mutta he eivät halua sen alentavan omaa elintasoaan.
- Nuoret uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ympäristön tilan parantamiseksi.
- Pojat korostavat tytöistä poiketen tieteen ja tekniikan mahdollisuuksia ympäristönsuojelussa sekä painottavat muiden (erityisesti teollisuuden ja poliitikkojen) kuin yksittäisen kansalaisen vastuuta ympäristöasioissa.

Kuvassa 5 esitellään nuorten suhtautumista esitettyihin väittämiin. Esitetyt luvut ovat prosenttilukuja, jotka edustavat koko tutkimusaineiston vastauksia. Joidenkin väittämien kohdalla tyypillisin vastaaja on sosiaalisesti tunnistettavissa. Lisäksi taulukossa mainitaan ryhmätason tekijöitä, jotka selittävät vastauksissa ilmeneviä tilastollisesti merkittäviä eroja.

Varsinaisesta faktorianalyysin tuloksista ja yleisestä tarkastelusta nousee selvästi esille tyttöjen ja poikien asenneilmaston erot. Sukupuoli on merkittävin nuorten ympäristöasenteiden eroja selittävä taustamuuttuja. Tytöt ovat poikia ympäristömyönteisempiä. Tytöt tiedostavat herkemmin oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuuteensa ympäristön suojelussa. He asettavat ympäristön hyvinvoinnin taloudellisen kasvun edelle, mutta ei oman elintason kustannuksella. Pojat suhtautuvat edellä mainittuihin tekijöihin tyttöjen tavoin, mutta hieman varauksellisemmin.

Nuorille esitettiin 19 erilaista ympäristöasioihin liittyvää asenneväittämää, joista 16 väittämän kohdalla sukupuoli selittää nuorten vastauksissa esiintyvää satunnaisvaihtelua. Näistä lähes jokaisessa (13 väittämässä 16:sta) näkyy tyttöjen ympäristömyönteisempi asennoituminen.

Sukupuolten välinen ero suhtautumisessa ympäristöasioihin tulee esille muissakin kansalaisten ympäristöasenteita selvittäneissä tutkimuksissa. Ympäristöasennebarometrin (Kaila-Kangas ym. 1994, 13–16) mukaan naiset ovat miehiä enemmän huolissaan ympäristöstä. He ovat valmiimpia sekä huolehtimaan ympäristöasioista että kannattamaan ympäristönsuojelua taloudellisista kustannuksista huolimatta.

Myös Uusitalon tutkimuksessa naiset ovat selvästi huolestuneempia ympäristöstä kuin miehet. Naiset ovat miehiä valmiimpia hyväksymään yhteisen vastuun ja kollektiiviset keinot ympäristönsuojelussa. (Uusitalo 1986, 79–83)

Tilastokeskuksen tutkimuksessa miehet asennoituvat naisia optimistisemmin ympäristöasioita koskevaan tiedottamiseen sekä tieteen ja tekniikan mahdollisuuksiin ratkaista ympäristöongelmat (Tilastokeskus 1990, 42).

ASENNEVÄITTÄMÄT	täysin tai melko samaa mieltä (%)	täysin tai jokseenkin eri mieltä (%)
1. Tavallinen ihminen ei voi tehdä paljoakaan ehkäistäkseen ympäristön tilan huononemista.	21	77 tyttö
2. Ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani.	55 tyttö	33
3. Suomen metsiä ei voi pelastaa millään toimilla.	4	93
4. Pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luontoa ja lopulta myös itsensä.	70 tyttö	22
5. Ulkomailta tulevat saasteet ovat ympäristömme suurin uhka.	57 poika	30
6. Yksityisen ihmisen ei kannata suojella ympäristöä elleivät muutkin tee niin.	13	84 tyttö
7. Teollisuus on pääsyyllinen ympäristön saastumiseen, eivät tavalliset ihmiset.	50 poika	43
8. Valtion ja kuntien tulee ottaa päävastuu ympäristöasioista.	69	21
9. Suomen ympäristö on vielä niin turmeltumaton, ettei siitä tarvitse kantaa kovin suurta huolta.	10	86 tyttö
10. Alkuperäistä luontoa tulisi suojella, vaikka suojele ei lisäisikään ihmisten hyvinvointia.	80 tyttö	12
11. Ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella.	51 tyttö	39
12. Valtion on puututtava nykyistä voimakkaammin maatalouden ympäristöä pilaavaan toimintaan.	70 asuinpaikka	18
13. Yleisesti ottaen Suomen metsiä hoidetaan nykyään vastuuntuntoisesti.	60 poika	24
14. Ympäristönsuojelu otetaan Suomessa päätösten teossa jo tarpeeksi hyvin huomioon.	25	60 tyttö
15. Poliitikot välttelevät vastuutaan ympäristöasioissa.	70 poika	12
16. Ei ole yksittäisen kansalaisen asia huolehtia ympäristöstä.	12	84 tyttö
17. Tiedotusvälineet antavat liian synkän kuvan ympäristön tilasta.	30	52 tyttö
18. Tiede ja tekniikka pystyvät ratkaisemaan ympäristöongelmat.	33	41 tyttö
19. Jos ympäristölle haitallisia tuotteita ei voida kieltää, niin niille tulee määrätä muita korkeampi hinta.	67 tyttö	22

Kuva 5. Nuorten asennoituminen ympäristöasioita koskeviin väittämiin.

4.2 Toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa

- Nuoret uskovat, että omalla toiminnalla voidaan ehkäistä ympäristön tilan huononemista.
- Nuorten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin ympäristön tilan parantamiseksi on vahvaa - toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, vaikka muut eivät niin tekisikään.
- Nuoret ovat sitä mieltä, että yksittäisen kansalaisen vastuuseen kuuluu ympäristöstä huolehtiminen ja että ympäristön tila vaatii edelleen huolenpitoa.

Kansalaisten voidaan odottaa toimivan ympäristön hyväksi vain siinä tapauksessa, että he tiedostavat ja myöntävät ongelmien olemassaolon ja arvelevat voivansa vaikuttaa niihin. On oletettavaa myös, että toiminta ympäristön puolesta kiinnostaa, kun siitä aiheutuvat kustannukset ja vaivannäkö eivät nouse kovasti yli odotetun hyödyn. Edellä mainitut tekijät ovat tämän luvun keskeisiä lähtöoletuksia. Lähtökohdiltaan oletukset eivät kuitenkaan edusta välttämättä toivottua käyttäytymistä (vrt. free riderismi).

Ensimmäiselle faktorille voimakkaimmin latautuvista väittämistä rakentuu sisäisesti ristiriidaton asenneulottuvuus (liite 2). Keskeisesti ulottuvuudella nousee esiin suhtautuminen yksittäisen kansalaisen mahdollisuuksiin ja velvollisuuksiin ympäristönsuojelussa. Näiden lisäksi faktorin osoittamalla ulottuvuudella saavat ympäristön tilaan liittyvät arviot vahvan painon.

Ensimmäisen faktorin kuvaamasta ulottuvuudesta voidaan käyttää nimeä "vastuun ja vaikutusmahdollisuuksien kokeminen". Siihen latautuivat väitteet (liite 2):

1. Tavallinen ihminen ei voi tehdä paljoakaan ehkäistäkseen ympäristön tilan huononemista.
3. Suomen metsiä ei voi pelastaa millään toimilla.
6. Yksityisen ihmisen ei kannata suojella ympäristöä elleivät muutkin tee niin.
9. Suomen ympäristö on vielä niin turmeltumatonta, ettei siitä tarvitse kantaa kovin suurta huolta.
16. Ei ole yksittäisen kansalaisen asia huolehtia ympäristöstä.

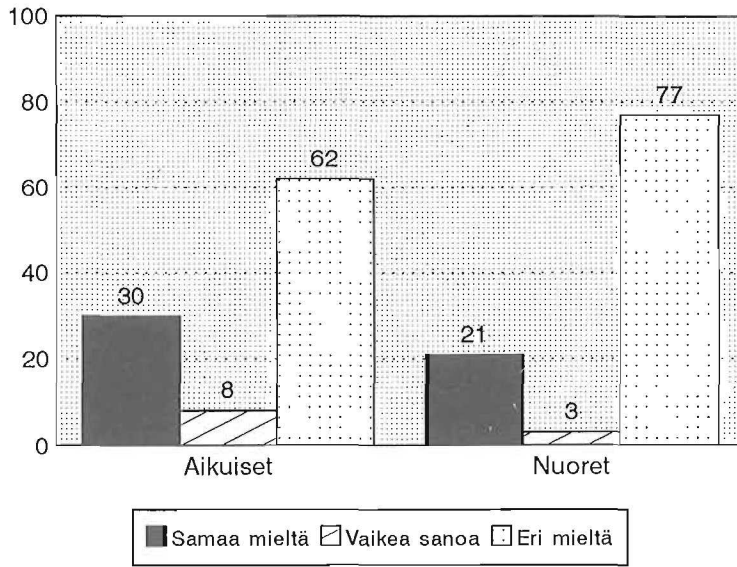
Nuorten suhtautuminen näihin yksittäisiin väittämiin on johdonmukaista. Väitteiden kanssa on täysin eri mieltä keskimäärin 54 % nuorista, jokseenkin eri mieltä on 31 % nuorista.

Nuoret ovat hyvin selkeästi sitä mieltä, että yksittäisen ihmisen tulee suojella ympäristöä, yksittäisen ihmisen panoksella voidaan ehkäistä ympäristön tilan huononemista ja että toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, vaikka muut eivät niin tekisikään. Näin uskoo 85 % suomalaisista nuorista.

Nuoret kantavat huolta Suomen ympäristön tilasta. Nuorista 86 % ei usko siihen, että Suomen luonto on vielä niin turmeltumatonta, ettei siitä tarvitse kantaa huolta. Vaikka Suomen ympäristön tilaan ollaan suhteellisesti tyytyväisiä (vrt. luku 3.1) niin kuitenkin nuoret viestittävät, että suomalaisten ei ole syytä levätä laakereillaan. Ympäristön tilan tulee olla hyvä myös tulevaisuudessa. Tästä kertoo myös se, että 72 % nuorista ilmoittaa ympäristön ja luonnon olevan heille tärkeä seikka myös 50 vuoden kuluttua. Vain hyvät ihmissuhteet menevät ympäristön edelle (liite 1, kysymys 6).

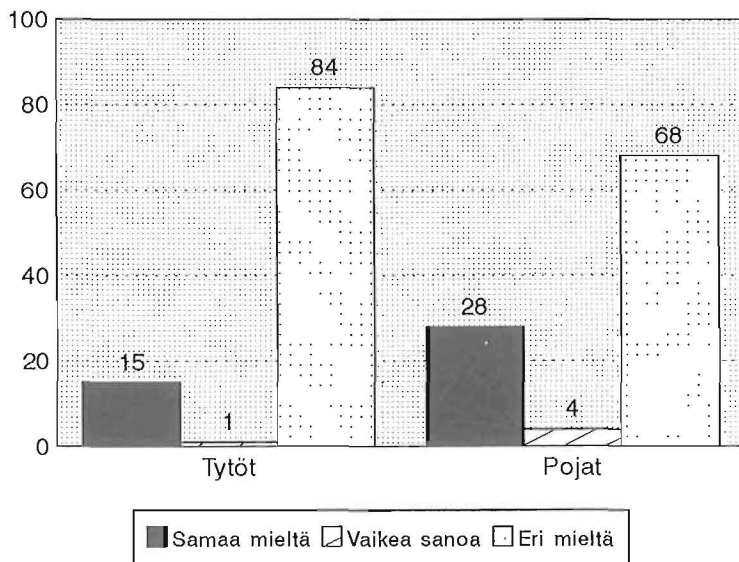
Kuvissa 6, 7 ja 8 vertaillaan nuorten suhtautumista omaan vastuuseen ympäristöstä

Tavallinen ihminen ei voi tehdä paljoakaan ehkäistäkseen ympäristön tilan huononemista.

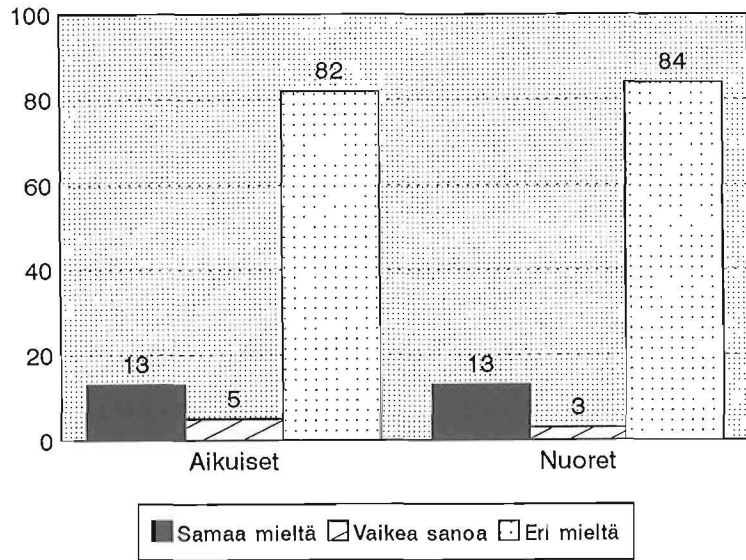
Kuva 6. Nuoret uskovat omiin mahdollisuuksiinsa ympäristönsuojelussa.

Tavallinen ihminen ei voi tehdä paljoakaan ehkäistäkseen ympäristön tilan huononemista.

Kuva 7. Tytöt uskovat tavallisen ihmisen panokseen ympäristönsuojelussa.

Yksityisen ihmisen ei kannata suojella ympäristöä elleivät muutkin tee niin.

Kuva 8. Suomalaisten mielestä oma toiminta kannattaa. (%-lukuja)

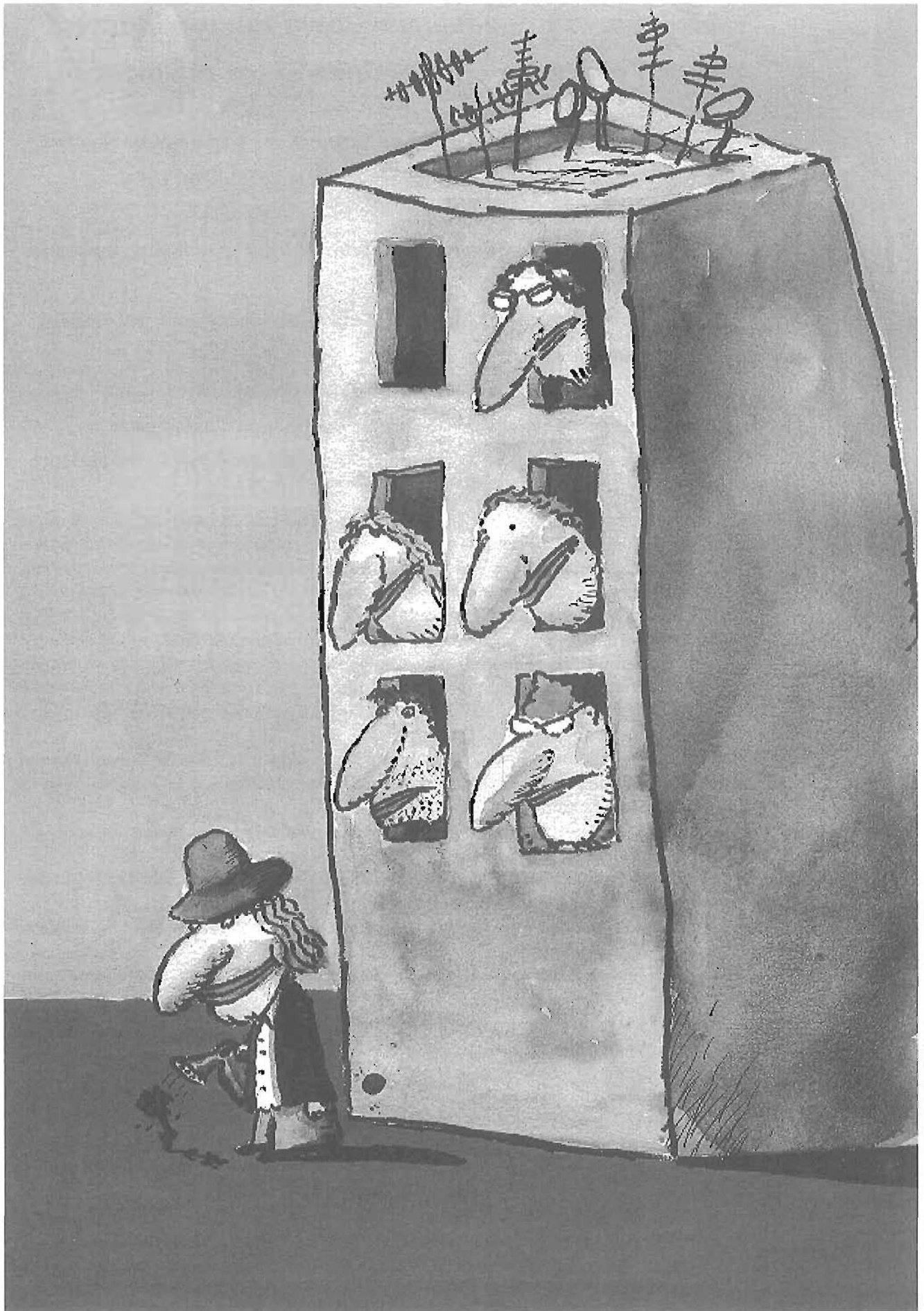
ja vaikutusmahdollisuuksiin ympäristön tilan parantamiseksi Uusitalon (1986) tutkimustulosten kanssa. Kyseinen ulottuvuus esiintyy siinä samansisältöisenä, vain pieniä vivahde-eroja on havaittavissa. Uusitalon tutkimus edustaa aikuisväestön mielipiteitä.

Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia. Aikuiset ja nuoret uskovat siihen, että omalla toiminnalla voidaan ehkäistä ympäristön tilan huononemista. Nuorten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ympäristön tilan parantamiseksi on kuitenkin vahvempaa kuin aikuisväestöllä (kuva 6).

Osittain samaa on tutkittu myös Taloustutkimuksen vuonna 1992 teettämässä selvityksessä, jossa ihmisiltä kysyttiin onko tavallisella ihmisellä todellisia vaikutusmahdollisuuksia ympäristön laatuun. Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin väheni iän myötä. Nuorista (15–24 -vuotiaat) 65 % uskoi omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa ympäristön laatuun, yli 40 -vuotiaista enää vain vajaa puolet (47 %) (Suhonen 1994, 164).

Tytöt korostavat poikia voimakkaammin yksilön vastuuta ympäristönsuojelussa. Lisäksi he uskovat yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ympäristön tilan parantamiseksi (kuva 7).

Sekä nuoret että aikuiset uskovat siihen, että toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, vaikka muut eivät niin tekisikään. Suomalaiset ovat sitä mieltä, että yksittäisen kansalaisen vastuuseen kuuluu ympäristöstä huolehtiminen ja että ympäristön tila vaatii edelleen huolenpitoa (kuva 8).

4.3 Jatkuva taloudellinen kasvu tuhoaa luontoa, mutta elintason alentaminen ei ole toivottavaa.

- Nuoret uskovat, että jatkuva taloudellinen kasvu tuhoaa luontoa, mutta siitä huolimatta nuoret eivät ole kovin halukkaita alentamaan elintasoaan ympäristön suojelemiseksi.
- Tytöt ovat poikia valmiimpia taloudellisiin uhrauksiin ympäristön hyväksi.
- Pojat suhtautuvat varauksellisesti elintason laskuun ympäristön suojelemiseksi.
- Nuorten kannalta vaikea yhteiskunnallinen tilanne on johtanut siihen, että nuorten valmius oman elintason alentamiseen ympäristöongelmien vähentämiseksi on alentunut merkittävästi.

Ympäristöasiat ovat nousseet yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi yhä enemmän viime vuosina. Voidaan sanoa, että ympäristönsuojelu on yksi keskeinen tämän päivän yhteiskunnallinen tavoite. Tässä luvussa tarkastellaan, miten suomalaiset nuoret suhtautuvat ympäristönsuojeluun taloudellisen kasvun ja sitä kautta oman elintason rinnalla. Onko niin, että yhteistä hyvää koskevien tavoitteiden ja omaa välitöntä hyötyä ajavien tavoitteiden välinen ristiriita näkyy nuorten vastauksissa?

Toiselle faktorille latautuneet muuttujat muodostavat kokonaisuuden, josta selviää, miten nuoret kokevat tämän päivän ihmisten elämäntavan liittyvän ympäristöongelmiin, sekä kuinka valmiita he ovat taloudellisiin uhrauksiin ympäristön suojelemiseksi.

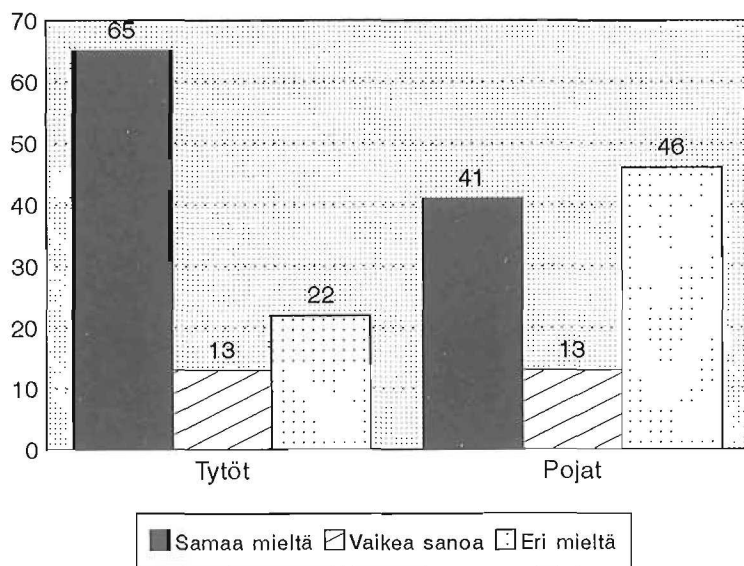
Toisen faktorin kuvaamasta ulottuvuudesta voidaan käyttää nimeä ”valmius elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi”. Seuraavat väitteet latautuivat kyseiselle faktorille (liite 2):

2. **Ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani.**
4. **Pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luontoa ja lopulta myös itsensä.**
10. **Alkuperäistä luontoa tulisi suojella, vaikka suojele ei lisäisikään ihmisten hyvinvointia.**
11. **Ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella.**
19. **Jos ympäristölle haitallisia tuotteita ei voida kieltää, niin niille tulee määrätä muita korkeampi hinta.**

Edelliseen ulottuvuuteen verrattuna suhtautuminen väitteisiin ei ole samanlaista, lähes varuksetonta ympäristön puolesta puhumista. Tytöt ovat valmiita tinkimään elintasostaan, jotta luonto ei liiallisesti kärsisi. 65 % tytöistä on valmis tinkimään omasta elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi. He ovat valmiita hyväksymään sen, että yhteiskunta asettaa taloudellisia sanktioita tuotannonaloille, jotka ovat ympäristölle haitallisia. Tytöistä 72 % hyväksyy väitteen ”jos ympäristölle haitallisia tuotteita ei voida kieltää, niin niille tulee määrätä muita korkeampi hinta”.

Pojat suhtautuvat varauksellisesti oman elintason laskuun ympäristön suojelemiseksi (kuva 9). Enemmistö (46 %) pojista ei ole valmis taloudellisiin uhrauksiin ym-

Ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani

Kuva 9. Enemmistö pojista ei ole valmis tinkimään elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi. (%-lukuja)

päristön hyväksi. Toisaalta he ovat valmiita hyväksymään (61 % pojista) ympäristölle haitallisten tuotteiden hinnankorotukset. Tämä on ymmärrettävä siten, että pojat hyväksyvät yhteiset, ympäristönsuojelliset tavoitteet, mutta eivät ole valmiita osallistumaan sen edellyttämiin kustannuksiin. Poikien asennoituminen viittaa selvästi free riderismiin. He toivovat muiden tekevän ympäristön laadun kannalta merkittäviä valintoja osallistumatta kuitenkaan itse ympäristötalkoisiin.

Nuorten valmius tinkiä omasta elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi eroaa merkittävästi EVA:n (1993, 63) tuloksista (kuva 10). Nuorista 33 % ei ole valmis taloudellisiin uhrauksiin ympäristön suojelemiseksi, kun taas aikuisista keskimäärin vain 14 % suhtautuu varauksellisesti elintason laskuun.

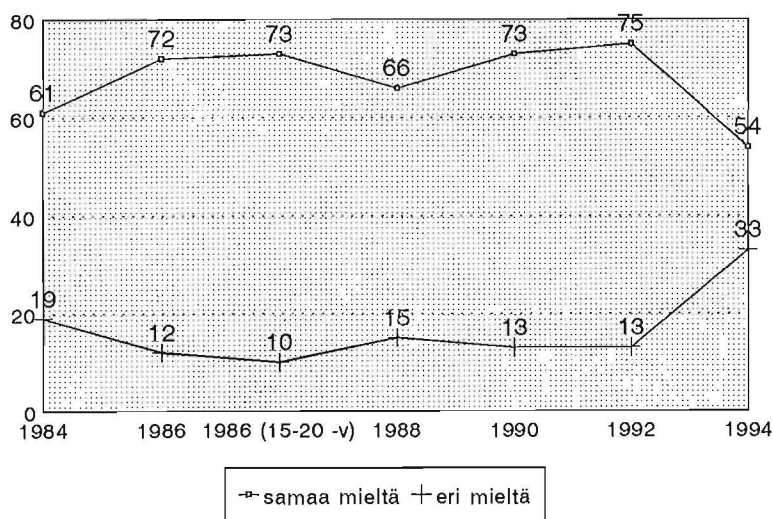
Nuorten asenteissa on tapahtunut merkittävä muutos. Vielä vuonna 1986 nuorista 73 % oli valmis oman elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi. Kahdeksassa vuodessa nuorten valmius on pudonnut 54 %:iin. Vuonna 1986 koko Suomen väestö väestöryhmistä riippumatta oli valmis tinkimään ympäristön hyväksi (EVA 1987, 47).

Tuloksia on tarkasteltava aikaperspektiivistä. Tämänhetkinen yhteiskunnallinen tilanne eroaa merkittävästi vuoden 1986 tilanteesta. Erityisesti nuorten asema on muuttunut. Nuorisotyöttömyys on kasvanut huomattavasti. Tulevaisuus näyttää epävarmalta. Tähän epävarmuuteen liittyy myös huoli omasta taloudellisesta tilanteesta. Työttömyyden vaikutukset ja muutenkin nuorille epäsuotuisat tulevaisuudenkuvat selittävät varmasti osaltaan vastauksissa esiintyvää vaihtelua. On kuitenkin muistettava, että suurin osa tytöistä (65 %) on vielä valmis taloudellisiin uhrauksiin. Näyttää siltä, että pojat kokevat kehnon yhteiskunnallisen tilanteen oman kilpailukyvyn kannalta huolestuttavampana.

Aikuisten ja nuorten asennoitumisen eroja on tarkasteltava edellisen valossa. Laman negatiiviset vaikutukset ovat kohdistuneet voimakkaammin juuri nuorisoon. Tästä johtuva aikuisten ja nuorten erilainen taloudellinen tilanne ja suhtautuminen tulevai-

Ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani.

Asenteiden kehitys 10 vuoden ajalta

Lähde: Elinkeinoelämän Valtuuskunnan julkaisut 84-92

Kuva 10. Nuorten valmius elintason alentamiseen ympäristönsuojelun vuoksi on merkittävästi alhaisempaa kuin aikuisten.

suuteen selittävät osaksi sen, miksi vaikeasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta aikuisten valmius oman elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi on säilynyt korkealla.

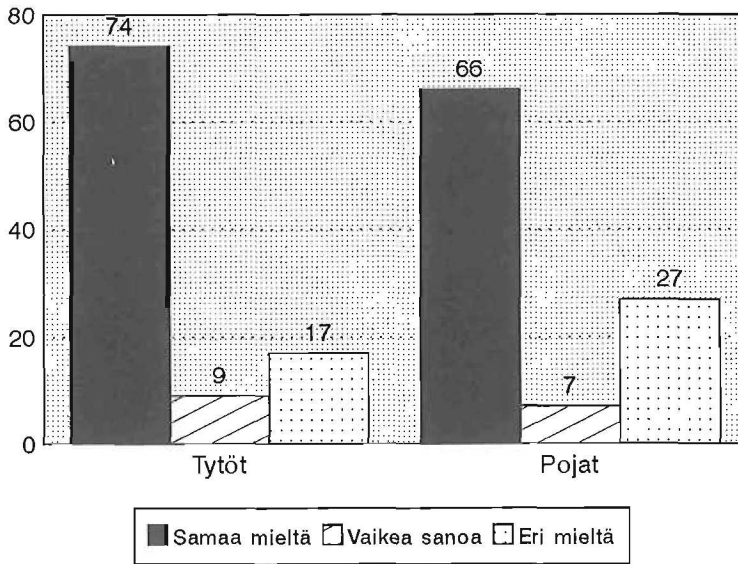
Nykyinen yhteiskunnallinen tilanne (erityisesti suuri nuorisotyöttömyys) on saattanut johtaa siihen, että taloudelliset realiteetit ovat lähestyneet huomattavasti ympäristönsuojelullisia tavoitteita. Kehitys on ympäristön kannalta varsin huolestuttavaa.

Siitä huolimatta, että valmius ympäristön suojelemiseen oman kukkaron kustannuksella on heikentynyt, ovat käsitykset jatkuvan taloudellisen kasvun haitallisista ympäristövaikutuksista selkeät. Nuorten mielestä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun pyrkiminen johtaa vähitellen luonnon tuhoutumiseen ja koituu lopulta jopa ihmisen itsensä tuhoksi (kuva 10). Lisäksi nuorten positiivinen suhtautuminen väitteeseen "alkuperäistä luontoa tulisi suojella, vaikka suojele ei lisäisikään ihmisten hyvinvointia" tukee sitä ajatusta, että ympäristön laatuun liittyvät tekijät asetetaan taloudellisten arvojen edelle. Kahdeksan nuorta kymmenestä on samaa mieltä väitteen kanssa (kuva 5).

EVA:n selvitysten mukaan ihmisten asennoituminen väitteeseen "pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luontoa ja lopulta myös itsensä" ei ole muuttunut viimeisten kahdeksan vuoden aikana. Suomalaisista keskimäärin 76 % yhtyy kyseiseen mielipiteeseen (EVA 1991, 66 ja 1993, 62). Suomalaiset näyttävät suhtautuvan jatkuvaan taloudelliseen kasvuun hyvin kriittisesti.

Tilastokeskus (1990) on selvittänyt myös suomalaisten suhtautumista väitteeseen "ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella". Aikuisista valtaosa (78 %) on sitä mieltä, että elämäntapoja tulee muuttaa ympäristön suojelemiseksi. Nuorista vain niukka enemmistö (51 %) on aikuisten kanssa samaa mieltä (kuva 11).

Pyrkimällä jatkuvaan tal. kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luontoa ja lopulta myös itsensä.

Kuva 11. Nuorten mielestä jatkuva taloudellinen kasvu tuhoaa luontoa.

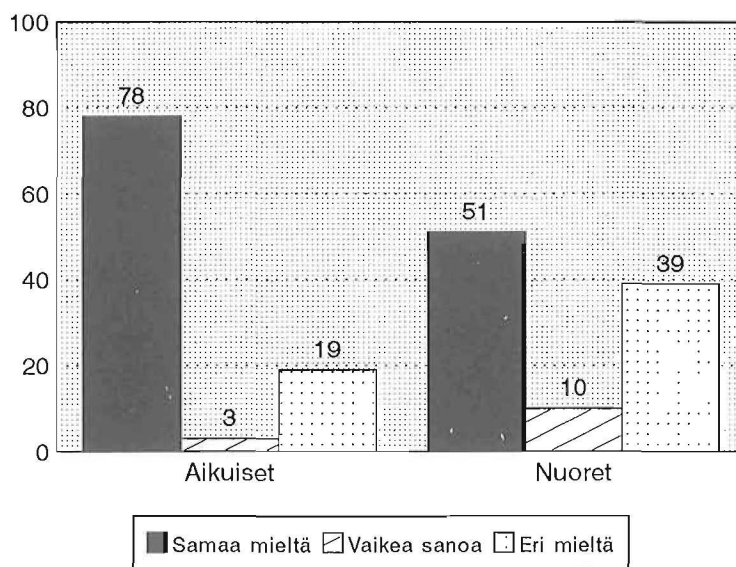
4.4 Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti – ympäristönsuojelu kuitenkin taloudellista kasvua tärkeämpää

- Nuorilla on aikuisia voimakkaampi usko taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun yhtäaikaiseen toteutumiseen.
- Puolet nuorista on sitä mieltä, että ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti.

Taloudellisen kasvun ja luonnon kestävänsä vastakkainasettelu herättää ihmisissä usein voimakasta asennoitumista. EVA:n tutkimuksissa suomalaisten asenteet ovat olleet jokseenkin vakiintuneita. Pieniä muutoksia on selitetty osaksi sillä, että aineellisen hyvinvoinnin tasoa pidetään yleisesti varsin korkeana. Sen lisäämistä ei pidetä ensisijaisena tavoitteena, vaan siitä on pikemmin tullut itsestäänselvyys. Taloudellinen kasvu halutaan nyt suhteuttaa muihin ihmisille tärkeisiin elämänarvoihin, kuten esimerkiksi puhtaaseen luontoon (EVA 1991, 67).

Edellisessä luvussa tarkasteltiin nuorten omaa taloudellista valmiutta uhrautua ympäristönsuojelunsa. Lisäksi selvitettiin, miten nuoret suhteuttavat oman elämäntapansa ja hyvinvointinsa ympäristön laatuun. Taloudellinen uhrimieli oli vähäisem-

Ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella.

Kuva 12. Aikuiset uskovat ihmisten elämäntavan vaikuttavan heikentävästi ympäristön tilaan.

pää kuin usko elämäntavan haitallisiin ympäristövaikutuksiin.

Nuoria pyydettiin vastaamaan myös kysymykseen, voivatko taloudellinen kasvu ja ympäristönsuojelu toteutua samanaikaisesti, vai onko toinen niistä asetettava etusijalle. Puolet nuorista on sitä mieltä, että ne voivat toteutua samanaikaisesti (kuva 12). Nuorista 42 % asettaa ympäristönsuojelun etusijalle siinäkin tapauksessa, että taloudellinen kasvu jonkin verran siitä kärsii. Joka toinen tyttö asettaa ympäristönsuojelun taloudellisen kasvun edelle, pojista vain 32 %. Pojista 13 % vannoo taloudellisen kasvun nimien (liite 1, kysymys 3).

Tilastokeskuksen teettämässä tutkimuksissa ympäristönsuojelun suosio on kasvanut. Vuoden 1983 tutkimuksessa 47 % vastaajista asetti ympäristönsuojelun taloudellisen kasvun edelle, 35 % piti niiden samanaikaisuutta mahdollisena ja 11 % priorisoi taloudellista kasvua. Seitsemän vuotta myöhemmin 63 % kannatti ympäristönsuojelua taloudellisen kasvun heikkenemisen uhalla, samanaikaisuutta piti mahdollisena 26 % ja taloudellisen kasvun ylivoimaa halusi vain 6 %. Vuoden 1990 tutkimuksessa 65 % 15-24 -vuotiaista asetti ympäristönsuojelun etusijalle (tässä tutkimuksessa vain 42 %), vain 4 % suosi taloudellista kasvua. Tämä tulos on yhdenmukainen sen kanssa, että valmius elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi on vähentynyt merkittävästi.

Vaikea taloudellinen tilanne on selvästi vaikuttanut siihen, että puolet 90-luvun nuorisosta uskoo taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun olevan yhtäaikaista mahdollista. Tilastokeskuksen vuoden 1990 tutkimuksessa vastaava osuus oli 29 % nuorista. Kyse saattaa olla nuorten kannalta tärkeiden lähitulevaisuuteen liittyvien asioiden priorisoinnista. Suuri nuorisotyöttömyys saatetaan yhdistää heikkoon taloudelliseen tilaan, niinpä nuoret ovat aikuisväestöä valmiimpia tinkimään ympäristönsuojelusta taloudellisen kasvun (eli paremman työllisyystilanteen) ehdoilla. Kyse voi olla siitä, että vaikka aikuisetkaan eivät sinänsä kiistä taloudellisen kasvun tärkeyttä, niin nuorille taloudellinen hyvinvointi ja lähinnä työpaikan saaminen "pehmentää" heidän suhtautu-

mistaan taloudellisen kasvun mahdollisiin ympäristöhaittoihin. Toisaalta on hieman ristiriitaista, että samalla nuoret myöntävät jatkuvan taloudellisen kasvun olevan ympäristölle tuhoisaa (kuva 10).

4.5 Usko taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun samanaikaisuuteen on muissa EU-maissa vahvempaa kuin Suomessa

- Suomalaisen ja EU-maiden nuorison suhtautuminen taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun välisiin yhteyksiin eroaa merkittävästi.
- EU-maiden nuorista 67 % uskoo taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun harmoniaan.
- Suomessakin kyseinen ajattelu on voimistunut, mutta edelleen 42 % nuorista asettaa ympäristönsuojelun etusijalle.

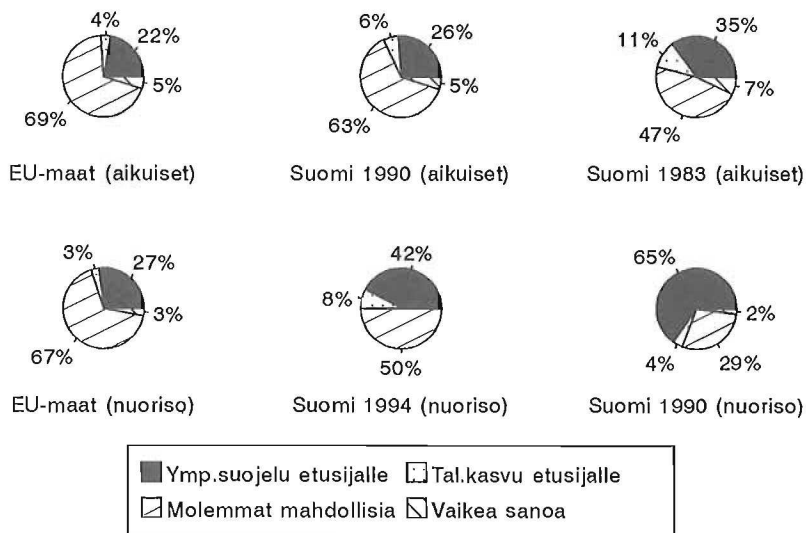
Euroopan komission teettämän tutkimuksen (Europeans and the Environment 1992) mukaan EU-maiden kansalaisista 69 % on sitä mieltä, että ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti. Taloudellista kasvua suosii vain 4 %, ja vastaavasti ympäristönsuojelun kannalla on 22 % eurokansalaisista. EU-maiden kansalaiset uskovat keskimäärin suomalaisia enemmän taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun samanaikaisuuteen. Suhteellisesti eniten ympäristönsuojelun kannattajia on Tanskassa, Alankomaissa, Saksassa ja Luxemburgissa (kuva 13). Tarkastelussa ei ole huomioitu "vaikea sanoa" -vastauksia.

Suomalaiset nuoret ovat eurooppalaisia sisaruksiaan valmiimpia asettamaan ympäristönsuojelun taloudellisen kasvun edelle. Kun Suomessa aikuisten ja nuorten suhtautuminen eroaa huomattavasti, ei eurooppalaisten mielipiteissä näy eroja iän suhteen.

4.6 Poliittisen järjestelmän tapaan hoitaa ympäristöasioita ei olla tyytyväisiä

- Enemmistö nuorista on sitä mieltä, että ympäristönsuojelua ei oteta riittävästi huomioon päätösten teossa.
- Nuorten valmius osallistua poliittiseen toimintaan ympäristön suojelemiseksi on lähes olematonta.
- Nuorten poliittinen vieraantuminen on kritiikkiä myös koko poliittista järjestelmää ja poliittista toimintakulttuuria, ei pelkästään poliitikkoja, kohtaan.

Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu EU-maiden ja suomalaisten aikuisten ja nuorten suhtautuminen

Lähteet: Euroopan Komissio; Europeans and the Environment 1992
Tilastokeskus; Suomalaiset ja ympäristö 1990

Kuva 13. Ihmisten suhtautuminen taloudellisen kasvun ja ympäristönsuojelun väliseen yhteyteen vaihtelee.

Kolmannella faktorilla erottautuvat väittämät, jotka mittaavat nuorten suhtautumista yhteiskunnan eri toimijoiden kykyyn hoitaa ympäristöasioita nykyisin ja tulevaisuudessa.

Kolmannelta faktorista käytetään nimeä "käsitys yhteiskunnan kyvystä hoitaa ympäristöasioita". Siihen latautuivat seuraavat väittämät (liite 2):

- 13. Yleisesti ottaen Suomen metsiä hoidetaan vastuuntuntoisesti.
- 14. Ympäristönsuojelu otetaan Suomessa päätösten teossa jo tarpeeksi hyvin huomioon.
- 15. Poliitikot välttelevät vastuutaan ympäristöasioissa.
- 17. Tiedotusvälineet antavat liian synkän kuvan ympäristön tilasta.
- 18. Tiede ja tekniikka pystyvät ratkaisemaan ympäristöongelmat.

Väitteet 14 ja 15 mittaavat sitä, miten suomalaisten nuorten mielestä ympäristönäkökohdat on otettu huomioon poliittisessa päätöksenteossa. Väite 17 mittaa tiedotusvälineiden uskottavuutta nuorten silmissä. Väite 18 mittaa nuorten teknologiaoptimismia. Aluksi tarkastellaan poliittisen järjestelmän kykyä hoitaa ympäristöasioita. Seuraavaksi tutustutaan julkisen sanan uskottavuuteen. Tämän kappaleen loppuun tarkastellaan nuorten uskoa tieteen ja tekniikan mahdollisuuksiin ratkaista tulevaisuuden ympäristöongelmia.

Nuorten epäluottamus poliittiseen toimintaan näkyy selvästi. Nuorten valmius osallistua poliittiseen toimintaan ympäristön suojelemiseksi on lähes olematonta (kuva 15). Kaksi nuorta kolmesta ei ole valmis osallistumaan poliittiseen toimintaan. Lähes puolet nuorista ei ole valmis kansalaistottelemattomuuteen tai mielenosoituksiin ympäristön puolesta. Nuorten toimintaa tai valmiutta toimia ympäristön suojelemiseksi tarkastellaan lähemmin kappaleessa 5.1.

Nuorten mielestä julkinen valta ei ole hoitanut ympäristönsuojelun edunvalvontatehtäviään riittävän hyvin poliittisen järjestelmän kautta. Nuorista 70 % on sitä mieltä,

	Y%	YT%	T%
AIKUISVÄESTÖ			
EU-maat keskimäärin	22	69	4
Suomi 1990	26	63	6
Suomi 1983	35	47	11
Alankomaat	31	65	2
Belgia	23	67	5
Espanja	19	69	6
Irlanti	15	59	12
Iso-Britannia	25	66	5
Italia	18	71	4
Kreikka	21	71	6
Luxemburg	28	59	6
Portugali	18	62	9
Ranska	13	79	5
Saksa	29	66	3
Tanska	34	61	2
NUORISO (15-24-vuotiaat)			
EU-maat keskimäärin	27	67	3
Suomi 1994	42	50	8
Suomi 1990	65	29	4

Y% = Ympäristönsuojelu tulisi asettaa etusijalle siinäkin tapauksessa, että taloudellinen kasvu jonkin verran kärsii.

YT% = Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti.

T% = Taloudellinen kasvu tulisi asettaa etusijalle siinäkin tapauksessa, että ympäristö jonkin verran kärsii.

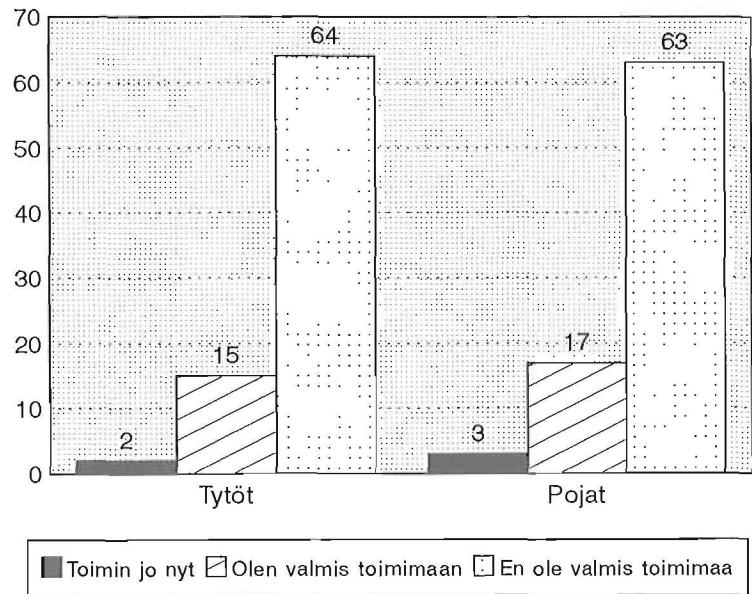
Lähteet: Euroopan Komissio; Europeans and the Environment 1992 ja Tilastokeskus; Suomalaiset ja ympäristö 1990

Kuva 14. EU-maiden ja suomalaisen aikuisväestön ja nuorison suhtautuminen ympäristönsuojeluun ja taloudellisen kasvun välisiin yhteyksiin.

että poliitikot eivät tee riittävästi heille (sekä kansanedustajan että kansalaisen rooliin) kuuluvaa ympäristönsuojelutyötä (kuva 16). Nuorten poliittinen vieraantuminen on kritiikkiä myös koko poliittista järjestelmää ja poliittista toimintakulttuuria, ei pelkääntään poliitikkoja, kohtaan.

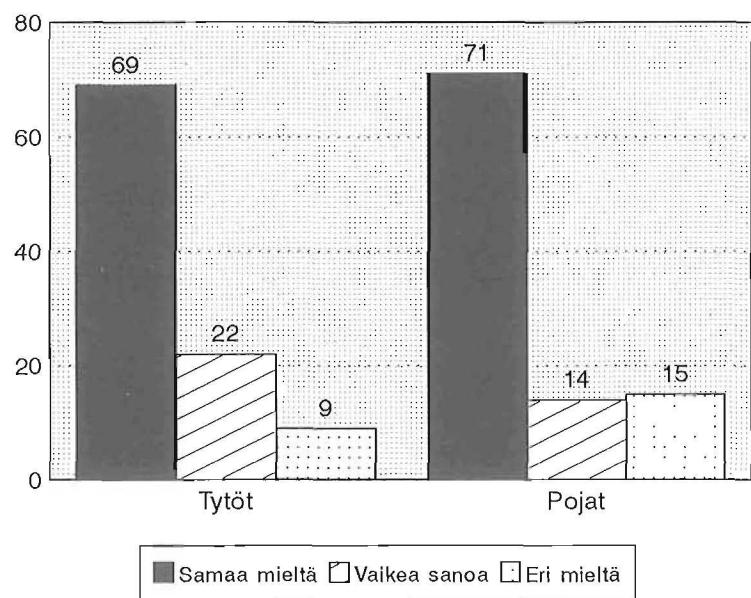
Vertailu Tilastokeskuksen (1990) tulosten kanssa osoittaa, että kritiikin takana on suomalainen väestö kokonaisuudessaan (kuva 16). Enemmistö suomalaisista on sitä mieltä, että ympäristönsuojelua ei oteta riittävästi huomioon päätösten teossa. Asenteet nuor-

Osallistun poliittiseen toimintaan

Kuva 15. Poliittinen toiminta ei kiinnosta nuoria

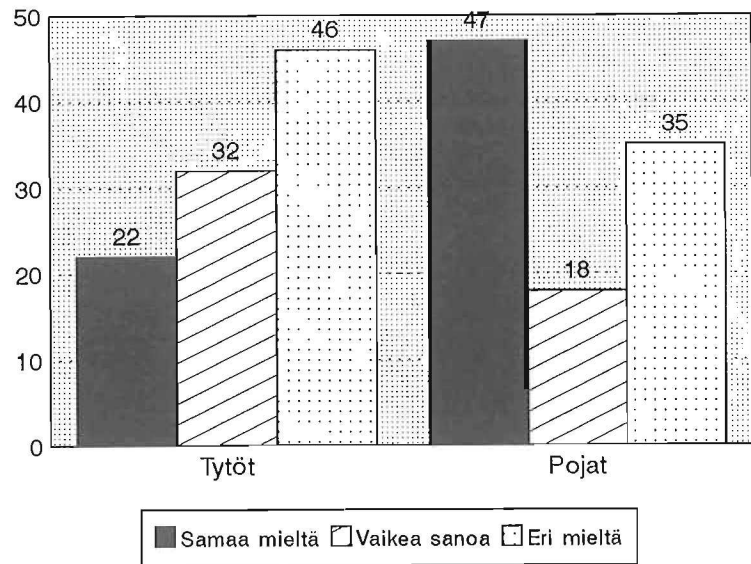
Poliitikot välttelevät vastuutaan ympäristöasioissa.

Kuva 16. Epäluottamus poliitikkoja kohtaan ympäristöasioissa on voimakasta.

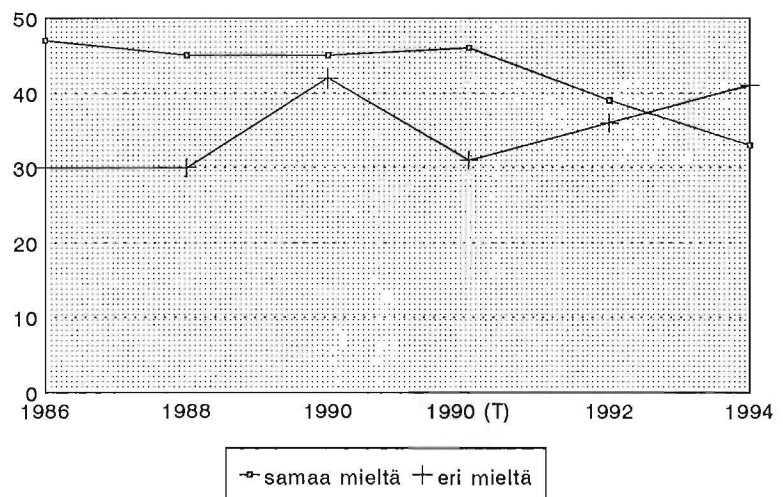

Tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan ympäristöongelmat.

Kuva 17. Nuorten teknologiaoptimismi.

Tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat tänä päivänä esiintyvät ongelmat.
Teknologiaoptimismin vaihtelut vuosina 86-94

Lähteet: Elinkeinoelämän Valtuuskunnan julkaisut 86-92
Tilastokeskus 1990

Kuva 18. Teknologiaoptimismi on heikentynyt vuosien saatossa.

ten ja aikuisväestön keskuudessa ovat samankaltaisia. Huomioitavaa on, että sukupuolten välistä eroa suhtautumisessa poliittiseen toimintaan ei esiinny. On siis asioita, jotka yhdistävät kansaa.

Poliittisen järjestelmän ohella yhteiskunnassa on muita instituutioita, joilta odotetaan myönteisiä ratkaisuja ympäristönsuojelussa. Viime vuosien odotukset ovat kohdistuneet lähinnä tiedeyhteisöön ja sen kykyyn ratkaista ympäristöongelmia kehittyvän teknologian avulla.

Tämän tutkimuksen perusteella nuorten teknologiaoptimismi on vähäistä. Teknologiaoptimismilla tarkoitetaan uskoa, joka kohdistuu tieteen ja tekniikan mahdollisuuksiin ratkaista tämän päivän ja tulevaisuuden ympäristöongelmia. Vastaukset jakautuvat kahtia. Pojat uskovat tyttöjä voimakkaammin niiden mahdollisuuksiin ympäristönsuojelussa. Pojista lähes puolet, 47 % on teknologiaoptimisteja, tytöistä vain 22 % (kuva 17).

Usko tieteen ja tekniikan kaikkivoipaisuuteen on vaihdellut vuosien saatossa. EVA on selvittänyt suomalaisten asennoitumista tieteen ja tekniikan mahdollisuuksiin ratkaista tänä päivänä esiintyviä ongelmia jo monen vuoden ajalta. Teknologiaoptimismi on ollut jonkin verran yleisempää kuin teknologiapessimismi. Vuodesta 1990 on tapahtunut kuitenkin käänne pessimismin suuntaan (kuva 18).

5

Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi ja näkemyksiä ympäristöhaittojen torjumiseksi

5.1 Ympäristönsuojeluun tähtäävään toimintaan on valmiutta – nuori on aktiivinen yksittäisenä kuluttajana, ei yhteisön jäsenenä

- Enemmistö nuorista toimii ympäristön suojelemiseksi erityisesti valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita.
- Toiminta paremman ympäristön puolesta on vähäistä.
- Jonkun verran toimintaa, mutta erityisesti todellista valmiutta, on jätteiden lajitteluun ja kierrätykseen sekä energian säästämiseen.
- Tytöt toimivat merkittävästi poikia enemmän. Lisäksi he ovat valmiimpia toimimaan ympäristön suojelemiseksi.
- Nuoret ovat valmiita toimimaan ympäristön suojelemiseksi pikemminkin yksittäisinä kuluttajina kuin tietyn yhteisön jäseninä.

Yksittäiset ympäristön laadun kannalta haitalliset kulutus päätökset johtavat makrotasolla todellisiin ympäristöhaittoihin. Ympäristömyönteisten asenteiden ja todellisen käyttäytymisen välillä esiintyy kuitenkin usein ristiriita. Tietoisuus ympäristöongelmista saattaa olla hyvinkin korkealla vaikka ympäristöystävällinen käyttäytyminen olisikin vähäistä. Usein on niin, että uhrimieltä ympäristön hyväksi riittää asennetasolla, mutta ei jokapäiväisessä toiminnassa.

Nuoret uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ympäristönsuojelussa. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, näkyykö tämä voimakas usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin myös nuorten arkipäiväisessä toiminnassa. Kuvassa 19 esitellään nuorten valmiutta toimia tai todellista toimintaa ympäristön suojelemiseksi. Huomioitavaa on, että niiden henkilöiden määrä, jotka eivät ole osanneet kertoa vastaustaan on suhteellisesti suuri. Nuorten on ollut erityisen vaikeaa hahmottaa, ovatko he valmiita toimimaan ympäristön suojelemiseksi ostamalla vähemmän kulutustavaroita.

Kuvassa 19 esiintyvät toimintavaihtoehdot voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensinnäkin nuori voi toimia ja vaikuttaa yksittäisenä kansalaisena tekemällä valintoja, jotka eivät osaltaan ainakaan lisää ympäristöön kohdistuvaa räsitusta. Toinen tapa vaikuttaa on toimia ympäristön hyväksi poliittisen järjestelmän, järjestöjen tai yhteisöllisen liikkeen kautta.

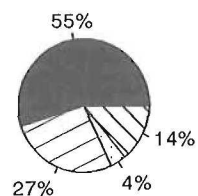
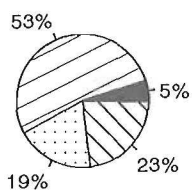
Tulokset ovat varsin yksiselitteisiä. Nuoret toimivat jo tai heillä on valmiutta toimia ympäristön hyväksi kuluttajan roolissa. Yli puolet nuorista toimii ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita. Lisäksi nuoret ovat valmiita toimimaan ympäristön suojelemiseksi erityisesti lajittelemalla ja kierrättämällä jätteitä

PAHUS,
PAHUS,
PAHUS!
NE PATERIT...
LAJITTELIN TOIMIS-
TOLLA NE SITTE-
KIN **VÄÄRIN**
!!!

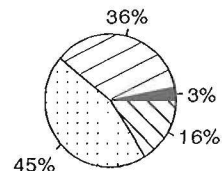
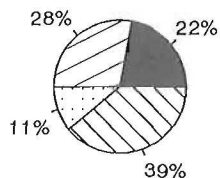
Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi

osallistun luonnonsuojelujärjestöjen toimintaan valitsen ympäristöstävällisiä tuotteita

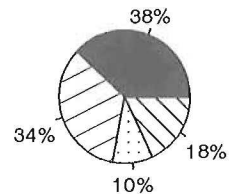
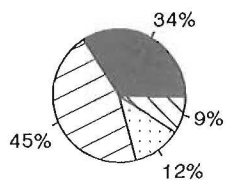
ostan vain vähän kulutustavaroita

kirjoitan yleisönosastoon

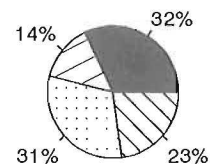
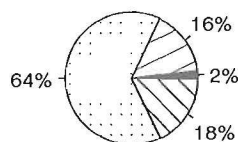
kierrätän ja lajittelen jätteitä

säästän energiaa

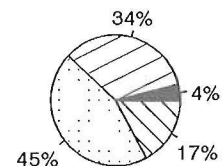
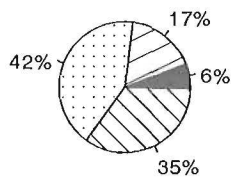
osallistun poliittiseen toimintaan

matkustelen vain vähän

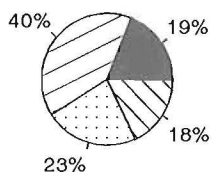

osallistun kansalaistuttelemaan

osallistun mielenosoituksiin

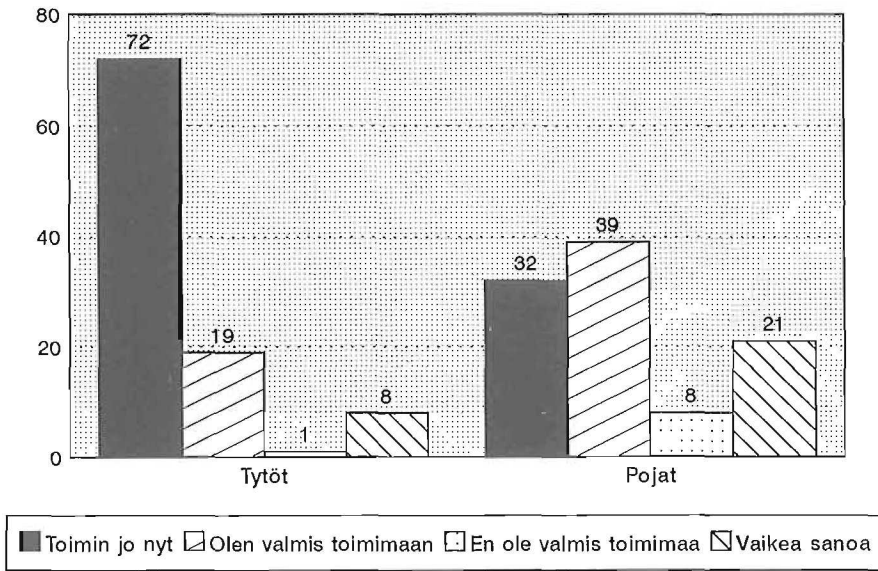
annan rahaa ympäristönsuojelukeräyksiin

Toimin jo nyt
 Olen valmis toimimaan
 En ole valmis toimimaa
 Vaikea sanoa

Kuva 19. Nuoret ovat valmiita toimimaan ympäristönsuojelemiseksi.

Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi
valitseen ympäristöystävällisiä tuotteita

Kuva 20. Tytöt ovat ympäristöystävällisiä kuluttajia.

sekä säästämällä energiaa.

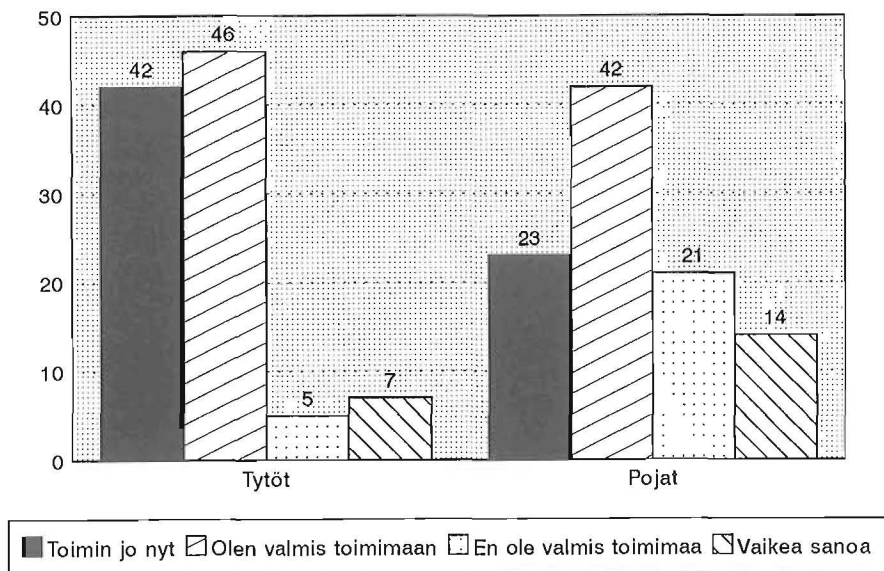
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ympäristöasioiden puolesta ei houkuttele tämän päivän nuoria. Voidaan ajatella, että yhteisöllinen toiminta ja vaikuttaminen joukkotiedotusvälineiden kautta edellyttävät enemmän selkeitä ajateltuja kannanottoja. Nämä näyttävät puuttuvan tämän päivän nuorilta. Kuten edellä on jo todettu niin nuorista 64 % ei ole valmiita osallistumaan poliittiseen toimintaan ympäristön hyväksi. Myöskään kansalaistottelemattomuus ja mielenosoituksiin osallistuminen eivät houkuttele nuoria. Ainoastaan luonnonsuojelujärjestöjen toimintaan on valmiutta.

Sinänsä on oikein, että nuoret eivät usko anarkiaan (kansalaistottelemattomuus tulkitaan tässä toiminnaksi, jossa rikotaan lakia), mutta se kuvaa kuitenkin nuorten haluttomuutta toimia julkisesti ja yhteisesti ympäristön hyväksi. Nuoret eivät ole valmiita selkeisiin julkisiin kannanottoihin ympäristön puolesta; vihreät portaavat eivät vie barrikadeille.

Kun tarkastellaan lähemmin nuorten toimintaa, niin sukupuolten välinen ero nousee merkittävästi esille. Tytöt toimivat tällä hetkellä merkittävästi poikia enemmän. Myös valmius toimia on usein voimakkaampaa. Tyttöjen ja poikien ostokäyttäytyminen eroaa merkittävästi (kuva 20). Peräti 72 % tytöistä ilmoittaa toimivansa ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita. Pojista vain joka kolmas ilmoittaa tekevänsä samoin.

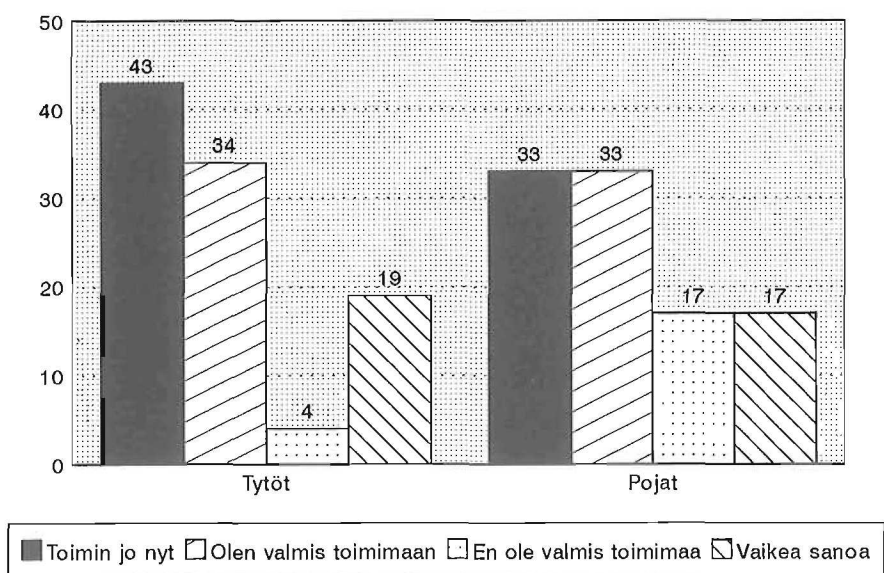
Jätteiden kierrätys on melko suurelle osalle tytöistä tuttua. Heistä 42 % lajittelee ja kierrättää jätteensä ja näiden lisäksi 46 % on valmiina tekemään samoin. Poikien vastaavat luvut ovat huomattavasti pienempiä (kuva 21). Myös energian säästössä näkyy merkittäviä eroja tyttöjen ja poikien välillä (kuva 22).

Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi
lajittelen ja kierrätän jätteitä

Kuva 21. Nuoret tytöt kierrättävät jätteensä.

Nuorten valmius toimia ympäristön suojelemiseksi
säästän energiaa

Kuva 22. Monet nuoret säästävät energiaa.

5.2 Tietoisuus omasta vastuusta ympäristön- suojelelussa lisää ympäristöystävällistä käyttäytymistä

- Mitä voimakkaammin nuori tiedostaa oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa, sitä todennäköisemmin hän toimii ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita, lajittelemalla ja kierrättämällä jätteitä sekä säästämällä energiaa.

Usein on niin, että uhrimieltä ympäristön hyväksi riittää asennetasolla, mutta ei jokapäiväisessä toiminnassa. Tuntuu siltä kuin suurelle osalle suomalaisia ympäristökysymykset olisivat jääneet kuin epämääräiseksi uhkaavaksi möykyksi. Tietoisuus on herännyt, mutta se ei ole jäsentynyt erilaisiksi toimintavaihtoehdoiksi. Ympäristöasioiden "ikuisuus" on muodostunut, miten saada myönteiset ympäristöasenteet konkretisoitumaan toiminnaksi, ympäristöystävälliseksi käyttäytymiseksi.

Aikaisemmin kävi ilmi, että nuorten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja tietoisuus omasta vastuustaan ympäristösuojelelussa on vahvempaa kuin aikuisten. Kahdeksan nuorta kymmenestä on sitä mieltä, että yksittäisen ihmisen tulee suojella ympäristöä ja että hänen panoksellaan voidaan ehkäistä ympäristön tilan huononemista, vaikka muut eivät toimisi lainkaan.

Kuvasta 23 ilmenee, että tietoisuus omasta yksilöllisestä vastuusta saa aikaan ympäristöystävällistä toimintaa. Vastuuta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin mitataan kolmen asenneväittämän avulla.

Vastuun ja vaikutusmahdollisuuksien kokeminen näkyy konkreettisena toimintana ja lisääntyneenä valmiutena toimia ympäristön hyväksi. Ne, jotka ovat vastanneet myöntävästi esitettyihin väittämiin, toimivat tai tulevat todennäköisemmin toimimaan ympäristön suojelemiseksi.

Vastuun tiedostaminen vaikuttaa erityisesti kulutuskäyttäytymiseen, kierrätys-halukkuuteen sekä energian säästämiseen. Mitä voimakkaammin nuori tiedostaa oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa sitä todennäköisemmin hän toimii ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita, lajittelemalla ja kierrättämällä jätteitä sekä säästämällä energiaa.

Oman vastuun tiedostaminen liittyy läheisesti siihen, kuinka nuoret kokevat eri ympäristöongelmat. Tässä tutkimuksessa tuli esiin, että nuorten huolestuneisuus ympäristöuhkista on korkeaa tasoa. Nyt tarkastellaan näkykö huolestuneisuus lisääntyneenä toimintana.

Tulokset osoittavat, että mitä voimakkaammin yksilö on huolestunut erilaisista ympäristöuhkista sitä todennäköisemmin hän toimii ympäristösuojelemiseksi. Huolestuneisuuden ja arkipäiväisen kulutuskäyttäytymisen välinen korrelaatio on erittäin voimakas. Niissä toimintamuodoissa, joissa yleisestikin tämän hetkinen toiminta on vähäistä (osallistuminen mielenosoituksiin, rahan antaminen ympäristösuojelelueräyksiin), näkyy huolestuneisuus vastaavasti lisääntyneenä valmiutena toimia ympäristön suojelemiseksi. Lisäksi merkillepantavaa on se, että mitä vähemmän nuori on huolestunut, sitä vaikeampi hänen on tiedostaa omaa valmiuttaan toimia.

Tulosten mukaan näyttää siis siltä, että ympäristöystävällisen toiminnan lisääntyminen on mahdollista ympäristötietoisten asenteiden (vastuun ja vaikutusmahdollisuuksien kokeminen) vahvistuessa ja että huolestuneisuus lisää valmiutta toimia. Erityisesti

	Toimin jo nyt	Olen valmis	En ole valmis
	a) valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita b) ostamalla vain vähän kulu- tustavaroita c) lajittelemalla ja kierrättä- mällä jätteitä d) säästämällä energiaa	a) valitsemaan ympäristöys- tävällisiä tuotteita b) ostamaan vain vähän kulu- tustavaroita c) lajittelemaan ja kierrättä- mään jätteitä d) säästämään energiaa	a) valitsemaan ympäristöystä- vällisiä tuotteita b) ostamaan vain vähän kulu- tustavaroita c) lajittelemaan ja kierrät- tämään jätteitä d) säästämään energiaa
Tavallinen ihminen voi / ei voi ehkäistä ympäristön tilanhuononemista.	a) 67 / 34 b) 26 / 19 c) 44 / 22 d) 48 / 29	a) 22 / 27 b) 29 / 20 c) 43 / 33 d) 31 / 26	a) 2 / 16 b) 7 / 28 c) 7 / 33 d) 5 / 29
Yksityisen ihmisen kannattaa / ei kannata suojella ympäristöä (vaikkakin muut eivät niin tee)	a) 64 / 38 b) 25 / 20 c) 40 / 26 d) 45 / 29	a) 23 / 34 b) 21 / 29 c) 45 / 41 d) 32 / 28	a) 2 / 9 b) 8 / 23 c) 7 / 24 d) 6 / 26
On / ei ole yksittäisen kansalai- sen asia huolehtia ympäristöstä.	a) 68 / 43 b) 26 / 22 c) 42 / 26 d) 46 / 40	a) 22 / 29 b) 29 / 20 c) 45 / 39 d) 33 / 24	a) 2 / 11 b) 8 / 25 c) 6 / 29 d) 6 / 23

Kuva 23. Vastuun ja vaikutusmahdollisuuksien kokeminen ja nuorten alttius toimia ympäristön suojelemiseksi.

nuorten kokema vastuu ja huoli ympäristön tilasta näkyy ympäristölle myönteisenä kulutuskäyttäytymisenä. On kuitenkin muistettava, että nuorten tämän hetkinen toiminta ympäristön suojelemiseksi on suhteellisen vähäistä. Vaikka nuorten mielestä toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, niin todellinen toiminta ympäristön suojelemiseksi on vaisua. Positiiviset merkit löytyvät siis enemmän asennepuolelta. Yhteiskunnallisten muutosprosessien tarkastelu auttaa osaltaan ymmärtämään, miksi toiminta ympäristön puolesta ei saa laajempaa kannatusta. Tässä yhteydessä yhteiskunnallisella muutoksella tarkoitetaan ympäristöystävällisten asenteiden konkretisoitumista ympäristöystävälliseksi toiminnaksi.

Suhonen (1994, 30–34) tarkastelee kirjassaan yhteiskunnallisten muutosten syitä. Hän viittaa Ronald Inglehartin (1977) luomaan teoriaan ”hiljaisesta vallankumouksesta”, jonka mukaan aineellisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisääntyminen johtaa väistämättä ”materialististen” arvojen väistymiseen ”post-materialististen” arvojen tieltä. Näihin arvoihin lasketaan myös luonnon monimuotoisuuden arvostaminen. Suhosen mukaan kyseinen teoria ympäristöproblematiikkaan sovellettuna tarkoittaisi sitä, että ekologiset ongelmat saavat huomattavaa julkisuutta, joka puolestaan johtaa ympäristöongelmia koskevan tietoisuuden lisääntymiseen sekä huolestuneisuuden ja toiminta-

valmiuden säännönmukaiseen yleistymiseen kansan keskuudessa.

Ongelman muodostaa kuitenkin yhteiskunnan kyvyttömyys vastata kansan toiveisiin. Suhonen viittaa Albert Hirschmanin (1982) malliin, jonka mukaan yksilöiden ja heidän muodostamansa yhteisönsä pettyminen tai kyllästyminen luo tarvetta orientoitua elämässä uudelleen. Hirschmanin teoriassa asennemuutokset vaihtelevat juuri yksilökeskeisen kulutusorientaation ja kollektiivisten päämäärien ja toiminnan välillä.

Ympäristöongelmiin sovellettuna kyseinen teoria voisi Suhosen mukaan merkitä sitä, että jatkuva hyvinvointi luo valmiutta kollektiiviseen toimintaan ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Pettymys pyrkimysten tuloksettomuuteen, jatkuviin julkisuudessa esitettyihin toteamuksiin kansan voimakkaasta huolestuneisuudesta käynnistävät kuitenkin paluun välinpitämättömiksi kuluttajakansalaisiksi.

Näyttää siltä, että nuorten epäluulo ja pettymys poliittisen järjestelmän kykyyn hoitaa ympäristöasioita on osaltaan laimentanut toiminta-alktiutta. Nuoret suhtautuvat hyvin kriittisesti kansanedustajien panokseen ympäristönsuojelussa. Julkinen valta on epäonnistunut vakuuttamaan nuoret siitä, että toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, sillä suhteellisesti tarkasteltuna nuorten myönteiset ympäristöasenteet eivät näy todellisena toimintana.

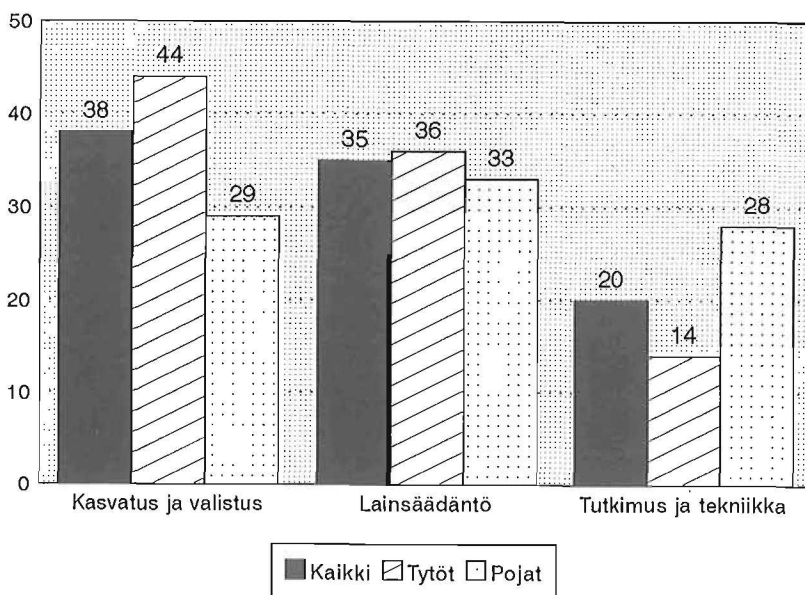
5.3 Nuorten mielestä tiedolliset ohjauskeinot ovat tehokkaimpia ympäristöhaittojen torjunnassa

- Ympäristöhaittoja tulisi torjua nuorten mielestä kasvatuksen ja valistuksen sekä lainsäädännön keinoin.
- Tytöt suosivat ympäristöpolitiikan “pehmeää” ohjauskeinoa eli ympäristöhaittojen ehkäisemistä ihmisten asenteisiin ja arvomaailmaan vaikuttavin sekä yksilöiden toiminnan omaehtoisuutta korostavin keinoin.
- Poikien suhtautuminen ympäristöongelmien yhteiskunnallisiin ohjauskeinoihin jakautuu melko tasaisesti normatiivisen lainsäädäntöön perustavan ohjauksen, pitkäjänteisen kasvatustyön sekä tutkimustiedon hyväksikäytön kesken.
- Nuorten mielestä tuotannossa on siirryttävä vähemmän ympäristöä kuormittaviin tuotantoprosesseihin. Teollisuuden päästöt on puhdistettava nykyistä tehokkaammin.

Kuten tiedämme, on ympäristö kollektiivinen hyödyke, jonka käytöstä ei voida ketään sulkea pois. Jokainen joutuu päivittäin tekemään ympäristöön välittömästi tai välillisesti vaikuttavia ratkaisuja erilaisissa rooleissa kuten kuluttajana, ammatinharjoittajana tai yhteiskunnallisena ja poliittisena vaikuttajana. Laajemmin tarkasteltuna yhteiskunnallinen vastuu ympäristönsuojelussa voidaan jakaa kolmelle ryhmälle: kansalaisille, elinkeinoelämälle ja julkiselle vallalle. Kappaleessa 3.4 kävi ilmi, että nuoret säilyttävät vastuun ympäristönsuojelussa kansalaisille, elinkeinoelämälle ja julkiselle sektorille.

Nyt tarkastellaan sitä, millä keinoilla yhteiskunnan tulisi nuorten mielestä torjua ympäristöhaittoja Suomessa. Eri ympäristöpoliittisia ohjauskeinoja ja niiden vaikutuksia on tarkasteltava kokonaisuutena. Esimerkiksi lainsäädännöllä on usein oma talou-

Ympäristöhaittojen torjuntakeinot

Kuva 24. Nuorten mielestä ympäristöpolitiikan tulisi perustua tiedolliseen ohjaukseen.

dellinen vaikutuksensa. Poliittiset ohjauskeinot sisältävät kuitenkin erilaisia ajatuksia siitä, minkälainen valtion ja kansalaisten suhteen tulisi olla, jotta yhteisesti hyväksi todetut tavoitteet saavutettaisiin.

Nuorten mielestä tehokkain ympäristöpoliittinen ohjauskeino on tiedollinen ohjaus. Suurimman ryhmän (38 %) muodostavat nuoret, jotka pitävät kasvatuksen ja valistuksen keinoa tärkeimpänä (kuva 24). Lainsäädännöllistä ohjauskeinoa kannattaa 35 % nuorista. Huomioitavaa on, että taloudellista ohjauskeinoa (tulo- ja veropolitiikkaa) pitää tärkeimpänä vain 6 % (liite 1, kysymys 12). Tutkimus ja tekniikka ympäristöhaittojen torjuntakeinoina menevät reippaasti sen edelle.

Suhtautuminen eri torjuntakeinoihin vaihtelee sukupuolen mukaan. Tytöt ovat sitä mieltä, että ympäristöhaittoja tulee ehkäistä asennekasvatuksella. Pojat jakautuvat tasan eri torjuntakeinojen kannattajiksi. Lainsäädäntöön perustavaa ohjausta kannattaa 36 % pojista, tiedolliseen ohjaukseen uskoo 29 % ja tutkimuksen sekä tekniikan keskeistä osuutta ympäristöhaittojen torjunnassa kannattaa 28 %.

Ympäristöpoliittisista ohjauskeinoista tiedollinen ohjaus on selkeimmin ympäristöhallinnon ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Tiedollisella ohjauksella voidaan kaventaa ympäristötietoisuuden ja käytännön toiminnan välistä kuilua. Kestävää kehitystä tukevan tiedon on luotava riittävät edellytykset käytännön toiminnalle ja vaikuttamiselle.

Nuorten suhtautuminen yhteiskunnan ympäristöhaittojen eri torjuntakeinoihin kertoo siitä, että perinteiset ylhäältäpäin annetut "ohjeet" ovat menettämässä otettaan. Tämä saattaa johtua julkisen vallan ja kansalaisten vuorovaikutuksen puutteesta. Nuoret haluavat olla myös itse vaikuttamassa. Siitä kertoo kritiikki vallitsevaa poliittista järjestelmää kohtaan ja se, että perinteiset yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavat koetaan vieraiksi. Tiedollisella ohjauksella on mahdollista hyödyntää se voimavara, joka on ollut käyttämättömänä liian pitkään, nimittäin ympäristömyönteiset asenteet ja halu

toimia omaehtoisesti ympäristön hyväksi. Ympäristöpolitiikan hoidossa on tärkeää, että kerrotaan yleisistä tavoitteista, mutta toisaalta yhtä tärkeää on antaa kansalaisille mahdollisuudet toimia ja vaikuttaa myös yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla. Nuorten passiivisuuden taustalla voi olla poliittisten päättäjien kyvyttömyys vastata heille esitettyihin vaatimuksiin ja odotuksiin.

Nuorilta kysyttiin myös, mitä konkreettisia ympäristöhaittojen torjuntakeinoja he kannattavat. Kyseessä on aina jonkin yksittäisen sektorin toimialaan liittyvä torjuntakeino. Nuoria pyydettiin valitsemaan kannatettavin vaihtoehto.

Vaihtoehdot ympäristöhaittojen torjumiseksi liittyivät teollisuuden, maa- ja metsäteollisuuden ja kansalaisten toimintaan. Eri vaihtoehdot olivat noudattivat sisällöllisesti samaa kaavaa:

- 1) **ympäristöystävällisten tuotantoprosessien ja -teknologian kehittäminen**
- 2) **vaihtoehtoihin, vähemmän ympäristöä kuormittaviin tuotantotapoihin siirtyminen**
- 3) **kulutuksen (tavaroiden, energian, liikkumisen) vähentäminen**

Yleisesti ottaen poikien asennoitumista kuvaa usko tekniikan mahdollisuuksiin ympäristöhaittojen torjunnassa ilman, että ihmisten materiaaliseen hyvinvointiin tarvitsee puuttua. Tytöt ovat vastaavasti valmiita siirtymään ympäristöä rasittavista tuotantotavoista vaihtoehtoihin, ympäristöä vähemmän kuormittaviin tuotantotapoihin.

Nuorten mielestä on keskityttävä siihen, että teollisuuden päästöt puhdistetaan nykyistä paremmin. Pojista kyseistä vaihtoehtoa kannattaa 67 %, tytöistä 55 %. Siirtymistä vähemmän ympäristöä kuormittaviin teollisuudenaloihin kannattaa 31 % kaikista nuorista.

Reilu puolet (53%) nuorista on sitä mieltä, että liikenteen ympäristöhaittoja tulee vähentää asentamalla kaikkiin autoihin katalyysaattorit. Joukkoliikenteen käytön lisäämistä kannattaa 41 %, joista suurempi osa on tyttöjä.

Tavaroiden tuotannosta ja kulutuskäyttäytymisestä aiheutuvia haittoja tulee vähentää tehostamalla jätteiden lajittelua, kierrätystä ja uusiokäyttöä. Tätä vaihtoehtoa kannattaa 62 % nuorista. Ympäristölle haitattomampien tavaroiden tuotekehittelyyn panostamista kannattaa vain joka neljäs nuori. Kulutuksen vähentämistä suosii 9 %.

Yli puolet pojista on sitä mieltä, että maatalouden ympäristökuormitusta tulee vähentää uusia menetelmiä ja tekniikkaa parantamalla. Tytöistä 58 % on valmis siirtymään luonnonmukaiseen viljelyyn. Maatalouden vähentämiseen ei löydy kannatusta.

Nuoret suosivat (48%) uusiutuvien energialähteiden käyttöä. Voimalaitosten turvallisuuden parantamista ja samalla päästöjen vähentämistä kannattaa 38 % nuorista. Energiankulutusta vähentäisi 14 %.

Nuorten mielestä (49%) metsien hakkuumääriä tulee vähentää, ja niitä tulee hoitaa entistä luonnonmukaisemmin. Puiden korjuumenetelmien parantamista tai vastaavasti luonnonsuojelualueiden lisäämistä kannattaa joka toinen nuori.

Suomalaisten nuorten ympäristöasenteet - tutkimuksen päätulokset sekä johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, miten suomalaiset nuoret asennoituvat ympäristönsuojelun eri ulottuvuuksiin. Näitä ovat muunmuassa käsitykset ympäristön tilasta ja ongelmien luonteesta, ongelmien syistä ja syyllisistä, ehkäisykeinoista ja korjaamisesta sekä kansalaisen omasta roolista, vastuusta ja mahdollisuuksista ympäristönsuojelussa. Kyselyyn vastasi vajaat 5000 suomalaista nuorta eri puolelta Suomea.

Tutkimuksen tavoitteena oli etsiä mielipiteiden ja asennoitumisen eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa vertailtiin tyttöjä ja poikia sekä eri ympäristöissä asuvia ja eri koulutusasteella olevia nuoria. Muiden tutkimusten avulla tehtiin myös aikuisten ja nuorten sekä eri maiden kansalaisten välistä ympäristöasennevertailua.

Tutkimuksessa selvitettiin niitä taustatekijöitä, jotka osaltaan vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen ja jotka selittävät yksilön toimintaa, kun päätöksellä tiedetään olevan kollektiivisia vaikutuksia. Tutkimuksessa tarkasteltiin asenteiden ja käyttäytymisen välisiä yhteyksiä, ja sitä, missä määrin yksilölliset välittömät edut menevät yhteisten etujen edelle.

Suomalaiset nuoret pitävät Suomen ympäristön tilaa parempana kuin maapallon ympäristön tila keskimäärin. Nuoret ovat kuitenkin erityisen huolestuneita ympäristökatastrofeista, kuten myrkkujen leviämisestä ympäristöön ja radioaktiivisesta saastumisesta. Myös ilman ja veden saastumisesta sekä kasvi- ja eläinlajien häviämisestä ollaan huolestuneita.

Ympäristöongelmien luonteesta ja aiheuttajista on nuorilla varsin yksiselitteinen kuva. Teollisuus on nuorten mielestä ylivoimaisesti suurin saastuttaja. Toiseksi pahimpana ympäristön tilan uhkaajana pidetään liikennettä. Tässä yhteydessä nuoret eivät kuitenkaan tuomitse yksityisautoilua. Autoihin on tosin ehdottomasti asennettava katalyysaattorit. Maatalouden ympäristöhaittoja nuoret pitävät vähäisenä.

Tulosten valossa vanhat uskomukset ja myytit näyttävät edelleen pitävän pintansa. Teollisuus nähdään yhä vanhana, pahana mörkönä. Nuorilta tuntuu puuttuvan tietoa siitä, että teollisuuden päästöt on saatu huomattavasti vähenemään. Toisaalta maatalous nähdään edelleen tavallisen pienen ihmisen elinkeinona. Yksityisen elinkeinonharjoittajan "navetta" tai "peltotilkku" koetaan harmittomiksi vaikka todellisuudessa niiden aiheuttamat ympäristökuormitukset saattavat olla varsin hankala haitta.

Tutkimuksen valossa naiset ovat systemaattisesti miehiä ympäristötietoisempia. Huolestuneisuus ympäristöstä, valmius tehdä taloudellisia uhrauksia ympäristön hyväksi ja ympäristöystävällinen käyttäytyminen ovat selvästi yleisempiä naisilla kuin miehillä. Enemmistö nuorista toimii ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita. Erityistä valmiutta on jätteiden lajitteluun ja kierrätykseen sekä energian säästämiseen. Nuoret pyrkivät suojelemaan ympäristöä pikemminkin yksittäisinä kuluttajina kuin tietyn yhteisön jäseninä. Nuorten oma yhteiskunnallinen vaikuttaminen tai poliittinen toiminta paremman ympäristön puolesta on vähäistä. Kaksi kolmesta ilmoitti, ettei halua vaikuttaa asioihin poliittisten toimintakanavien, luonnonsuojelujärjestöjen tai mielenosoituksiin osallistumisen kautta.

Tutkimuksen mukaan kuitenkin nuoren tietoisuus omasta yksilöllisestä vastuusta ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin ympäristönsuojelussa saa aikaan ympäristöystävällistä toimintaa. Peräti kahdeksan nuorta kymmenestä on sitä mieltä, että yksittäisen ihmisen tulee suojella ympäristöä ja että hänen panoksellaan voidaan ehkäistä

ympäristön tilan huononemista vaikka muut eivät toimisi lainkaan. Tästä ryhmästä yli 60 % toimii ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita. Voidaan todeta, että mitä voimakkaammin nuori tiedostaa oman vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa, sitä todennäköisemmin hän on valmis toimimaan ympäristön suojelemiseksi valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita, lajittelemalla ja kierrättämällä jätteitä sekä säästämällä energiaa.

Nuoret korostavat yksilön vastuuta ja mahdollisuuksia ympäristönsuojelussa. Nuorten mielestä yksittäisen ihmisen tulee suojella ympäristöä, sillä hänen toiminnallaan voidaan ehkäistä ympäristön tilan huononemista. Heidän mielestään toiminta paremman ympäristön puolesta kannattaa, vaikka muut eivät niin tekisikään. Nuorten todellinen toiminta ympäristön suojelemiseksi on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Tämä ristiriita ympäristömyönteisten asenteiden ja ympäristövastuullisen toiminnan välillä on tyypillistä muillekin väestöryhmille.

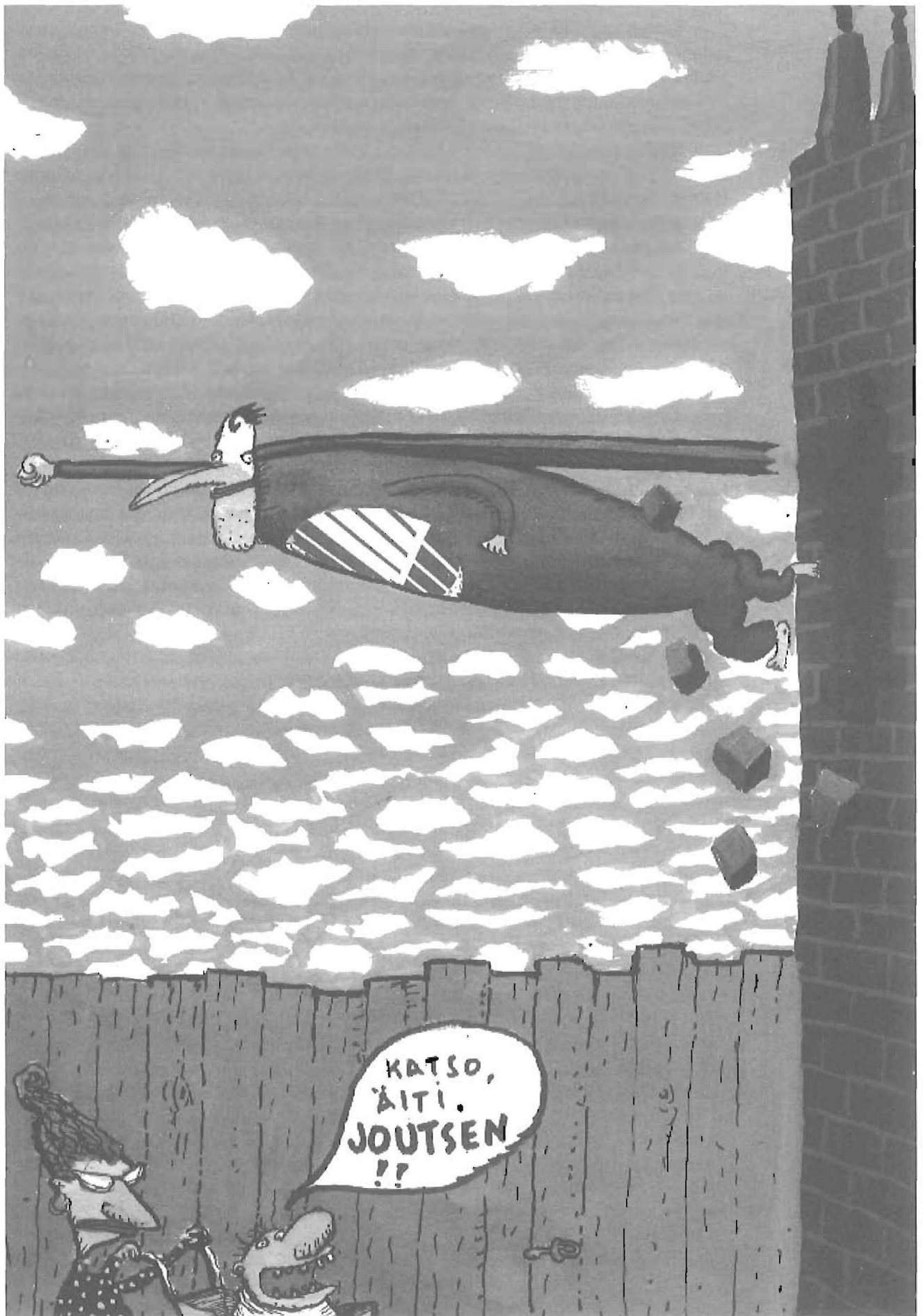
Syitä nuorten toiminnalliseen passiivisuuteen on varmasti monia. Joku voi olla tietämätön niistä mahdollisista yksilöllisistä valinnoista, jotka edesauttavat ympäristön tilan paranemista. Joku toinen vastaavasti suhtautuu kaikille yhteisiin, yhteiskunnallisiin tavoitteisiin itselleen vieraina yksinkertaisesti siitä johtuen, että suomalaisessa toimintakulttuurissa on perinteisesti enemmänkin yksilöllisen kuin yhteisöllisen toiminnan piirteitä.

Yhtenä syynä passiivisuuteen on varmasti myös turhautuminen, joka johtuu poliittisen päätöksentekojärjestelmän kyvyttömyydestä vastata kansan keskuudesta nouseviin odotuksiin ja toiveisiin. Ympäristötietoisuuden vahvistuminen yhteiskunnassa edellyttää, että yhteiskunta, lähinnä julkinen valta, luo tiedolliset, taloudelliset ja rakenteelliset valmiudet toimia ympäristön puolesta. Myös merkittävät poliittiset päätökset ympäristön suojelemiseksi puuttuvat. Tämä saattaa aiheuttaa turhautumista yleisesti kansalaisissa, mutta erityisesti nuorissa, jotka suhtautuvat hyvin kriittisesti poliittisen järjestelmään kykyyn hoitaa ympäristöasioita. Sillä tutkimuksen mukaan enemmistö nuorista on sitä mieltä, että ympäristönsuojelua ei oteta riittävästi huomioon päätösten teossa. Nuorten valmius osallistua poliittiseen toimintaan ympäristön suojelemiseksi on lähes olematonta. Tämä nuorten poliittinen vieraantuminen on kritiikkiä myös koko poliittista järjestelmää ja poliittista toimintakulttuuria, ei pelkästään poliitikkoja kohtaan.

Yhteiskunnalla on monia mahdollisuuksia edistää ympäristötietoisuutta. Julkisen vallan käytettävissä olevat keinot ympäristötietoisuuden edistämiseksi vaihtelevat lainsäädännön keinoista taloudelliseen ja tiedolliseen ohjaukseen. Lainsäädäntöä kehitettäessä tulee varmistaa, että uudet lait toteuttavat kestävä kehityksen päämääriä. Taloudellisten kannustimien, tukien, verotuksen ja maksujen käytössä tulee varmistaa kestävä kehityksen kriteerit. Tiedollisella ohjauksella eli valistuksella, koulutuksella, neuvonnalla, tiedotuksella ja kasvatuksella tulee luoda edellytykset kansalaisten omaehtoiselle toiminnalle ja kestävä elämäntavan omaksumiselle.

Nuorten mielestä yhteiskunnan tulisi torjua ympäristöhaittoja kasvatuksen ja valistuksen sekä lainsäädännön keinoin. Yksilöön suoranaisesti kohdistuvia taloudellisia sanktioita ei haluta, mutta valtion sallitaan määrätä ympäristöä rasittaville tuotteille muita korkeampi hinta. Nuoret kokevatkin, että suurin ympäristön tilaa uhkaava tekijä on teollisuuden tuotantotavoissa. Nuorten mielestä tuotannossa on siirryttävä vähemmän ympäristöä kuormittaviin tuotantoprosesseihin. Teollisuuden päästöt on puhdistettava nykyistä tehokkaammin.

Nuoret vähättelevät tai eivät tiedosta kulutuksen ja teollisen tuotannon välisiä yhteyksiä. Vain joka kymmenes nuori kannattaa kulutuksen vähentämistä ja joka neljäs uskoo, että ympäristöä vähemmän rasittavia tuotteita kehittämällä ongelmat ratkaistaan. Nuoret, kuten eivät monet muutkaan tiedosta, että yhteiskuntamme ja ympäristömme tilan kannalta on keskeisen tärkeää tarkastella kulutustottumuksiamme ei pelkästään laadun vaan myös määrän kannalta. Maapallomme sietokyky ei kestä jatkuvaa kulutuksen lisääntymistä.

Laman vaikutus näkyy selvästi nuorten asenteissa. Yhteiskuntamme kehno taloudellinen tila 1990-luvulla on muuttanut nuorten tulevaisuudenkuvat varsin synkiksi. Tilanne eroaa merkittävästi kymmenen vuoden takaisesta tilanteesta. Nuorisotyöttömyys on kasvanut huomattavasti. Tulevaisuus näyttää epävarmalta. Tähän epävarmuuteen liittyy myös huoli omasta taloudellisesta asemasta.

Nuoret uskovat, että jatkuva taloudellinen kasvu tuhoaa luontoa. He olisivat valmiita asettamaan ympäristön edut taloudellisen hyvinvoinnin edelle, mutta eivät oman elintasonsa kustannuksella. Taloudelliset tosiseikat ovat ajaneet ympäristöarvojen edelle, sillä vain joka neljäs nuori piti ympäristönsuojelua tärkeämpänä kuin jatkuvaa taloudellista kasvua. Kymmenen vuoden aikana on tapahtunut merkittävä muutos. Vielä vuonna 1986 nuorista 73 % oli valmis oman elintason alentamiseen ympäristön suojelemiseksi. Kahdeksassa vuodessa nuorten valmius on pudonnut 54 %:iin. Näyttää siltä, että nuoret kokevat kehnon yhteiskunnallisen tilanteen oman kilpailukykynsä kannalta huolestuttavana. Taloudelliset (yksilölliset) realiteetit ovat lähestyneet huomattavasti ympäristönsuojelullisia (kollektiivisia) tavoitteita. Tässä suhteessa suomalaisten nuorten asenteet ovat lähestyneet muita eurooppalaisia. EU-maissa tehdyssä selvityksessä nuoret arvostavat taloudellista kasvua kuitenkin tuntuvasti enemmän kuin suomalaiset.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat kahdensuuntaisia. Toisaalta ympäristön tila askarruttaa nuoria. He ovat huolestuneita ympäristön tilasta. Laadukas ympäristö on heille tärkeä asia myös tulevaisuudessa. He tiedostavat oman vastuunsa ympäristönsuojelussa ja ovat valmiita tekemään työtä paremman ympäristön puolesta. Mutta koska valmius toimia paremman ympäristön puolesta ja tietoisuus ympäristöongelmista ovat voimakkaasti sidoksissa muuhun yhteiskunnalliseen kehitykseen, on toiminta jäänyt vähäiseksi. Nuoret uhraavat ympäristönsuojelun taloudellisen hyvinvoinnin alttarilla. Vaikka nämä yhteiskunnallisesti merkittävät tavoitteet eivät välttämättä sulje toisiaan pois, niin nuorten arvomaailmassa ne näyttäytyvät yhä toistensa kilpailijoina. Huoli omasta taloudellisesta hyvinvoinnista vähentää nuorten toimintaa paremman ympäristön puolesta. Tämän lisäksi poliittinen järjestelmä on epäonnistunut vakuuttamaan nuoret siitä, että pienikin ekoteko päivässä kannattaa.

Kirjallisuus

-
- Allardt Erik: Kestävän kehityksen yhteiskunnallisista edellytyksistä. Teoksessa Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki 1991.
- Commission of the European Communities: Europeans and the Environment in 1992. Survey conducted in the context of the Eurobarometer 37.0. Surveys on Attitudes of the Europeans (66). Brussels 1992.
- Elinkeinoelämän Valtuuskunta: Avautuva ja sulkeutuva Suomi. Raportti suomalaisten asenteista. EVA:n asennetutkimussarja 1987.
- Elinkeinoelämän Valtuuskunta: Kriittisinä 90-luvulle. Raportti suomalaisten asenteista. EVA:n asennetutkimussarja 1989.
- Elinkeinoelämän Valtuuskunta: Suomi etsii itseään. Raportti suomalaisten asenteista. EVA:n asennetutkimussarja 1991.
- Elinkeinoelämän Valtuuskunta: Kansa tienhaarassa. Raportti suomalaisten asenteista. EVA:n asennetutkimussarja 1993.
- Haavio Ari & Timo Järvikoski: Ympäristökysymykset ja yhteiskunnallinen konsensus. Teoksessa Kivinen, Osmo (toim.): Muutoksen pysyvyys. Turun yliopiston julkaisusarja C 83, Turku 1990.
- Hirschman Albert O.: Shifting involvements. Private interests and public action. Princeton: Princeton University Press 1982.
- Inglehart Ronald: The silent revolution. Princeton: Princeton University Press 1977.
- Jyrinki Erkki: Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. 3. uudistettu painos. Oy Gaudeamus Ab. Helsinki 1977.
- Järvikoski Timo & Tiina Kemppainen: Ammattiryhmät ja ympäristökysymys. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 81, 1991.
- Kaila-Kangas Leena & Risto Kangas & Helena Piirainen: Ympäristöasennebarometri. VYH-julkaisuja sarja A 182. Painatuskeskus, Helsinki 1994.
- Kortelainen Jarmo & Juha Kotilainen: Ympäristön paikalliset tulkinnat - ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa. Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 109, Joensuu 1994.
- Marketing Radar Ltd: Monitor-tutkimus. Helsinki 1991.
- Massa Ilmo & Rauno Sairinen (toim.): Teoksessa Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki 1991.
- Morrison D.E: How and why environmental consciousness has trickled down? Teoksessa Schnaiberg Allan, Nicholas Watts & Klaus Zimmermann (eds): Distributional Conflicts in Environmental-Resource Policy Gover, Aldershot 1986.
- Peltonen Matti: Johdatus käyttäytymistieteiden tilastollisiin menetelmiin. Porvoo 1970.
- Puohiniemi Martti: Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä. Valtioneuvoston Kanslian julkaisusarja 1993/5. Tilastokeskus tutkimuksia 202. Painatuskeskus. Helsinki 1993.
- Rannikko Pertti: Paikalliset ympäristöriidat: ympäristöosiologinen näkökulma. Alue ja Ympäristö 20:2, 34-41, 1991.
- Suhonen Pertti: Mediat, me ja ympäristö. Kustannusyhtiö Hanki ja Jää. Tammer-Paino Oy. Tampere 1993.
- Suomen Gallup Oy: Planeetan terveys -tutkimus 1992.
- Sänkiaho Risto: Temput ja kuinka ne tehdään. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 220/1974.
- Taloustutkimus Oy: Taloustutkimus. Helsinki 1990 ja 1992.
- Tilastokeskus: Raija Tulokas; Suomalaiset ja ympäristö. Ympäristö 1990:2. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990.
- Uusitalo Liisa: Suomalaiset ja ympäristö. Tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta. Acta Academiae Oeconomicae Helsingiensis A:49. Helsinki 1986.

Liite I. Kyselylomake

Hyvä koululainen!

Tällä lomakkeella voit kertoa ympäristöviranomaisille mielipiteesi ympäristömme kehittämises-
tä. Toivomme sinun vastaavan kyselyyn huolellisesti. Sinulla on nyt mahdollisuus vaikuttaa —
lähetä viestisi päättäjille.

KYSELYLOMAKE

Ellei kysymyksessä toisin neuvota, vastaa rengastamalla kulloinkin sopivimpana pitämäsi vaihto-
ehto tai kirjoita vastaus sille varatulle riville.

Ympäristön tila vaihtelee maittain ja alueittain.

Kysymys 1. Onko mielestäsi Suomen ympäristön tila

1	parempi	64,9 %
2	yhtä hyvä	31,1
3	huonompi	4,0

kuin maapallon ympäristön tila keskimäärin?

Kysymys 2. Onko mielestäsi oman kuntasi ympäristön tila

1	parempi	29,0 %
2	yhtä hyvä	60,6
3	huonompi	10,3

kuin Suomen ympäristön tila keskimäärin?

Ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun välisistä yhteyksistä on useita näkemyksiä.

Kysymys 3. Oletko sitä mieltä, että

1	ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu voivat toteutua samanaikaisesti	50,0
2	taloudellinen kasvu tulisi asettaa etusijalle siinäkin tapauksessa, että ympäristö
jonkin verran kärsii	8,1
3	ympäristönsuojelu tulisi asettaa etusijalle siinäkin tapauksessa, että taloudelli-
nen kasvu jonkin verran kärsii	41,7

Kysymys 4. Seuraavassa luetellaan erilaisia toimintatapoja.

• Rengasta kussakin kohdassa vaihtoehto,
joka kuvaa omaa toimintaasi tai valmiuttasi
toimia ympäristön suojelemiseksi.

Toimin jo nyt	En toimi, mutta olisin valmis toimimaan	En toimi enkä ole valmis toimimaan	Vaikea sanoa
------------------	--	---	-----------------

Osallistun luonnonsuojelujärjestöjen toimintaan.	4,5	52,7	18,5	24,3
Valitsen ympäristöystävällisiä tuotteita.	55,2	27,3	3,7	13,7
Ostan vain vähän kulutustavaroita.	21,8	27,6	11,3	39,2

	Toimin jo nyt	En toimi, mutta olisin valmis toimimaan	En toimi enkä ole valmis toimimaan	Vaikea sanoa
Kirjoitan yleisönosastoon.	2,8	36,2	45,1	15,9
Lajittelen ja kierrätän jätteitä.	34,0	44,5	11,9	9,6
Säästän energiaa.	38,3	33,6	9,8	18,2
Osallistun poliittiseen toimintaan.	2,4	16,2	63,5	17,9
Matkustelen vain vähän.	32,1	13,5	30,5	23,8
Osallistun kansalaistottelemattomuuteen.	5,6	16,8	41,6	36,0
Osallistun mielenosoituksiin.	3,7	33,7	44,9	17,7
Annan rahaa ympäristönsuojelukeräyksiin.	19,0	39,9	22,5	18,6

Muu _____

Kysymys 5.

• Seuraavassa esitetään joukko väittämiä. Rengasta kussakin kohdassa vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi.

	Täysin samaa mieltä	Melko samaa mieltä	Jokseen- kin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Vaikea sanoa
Tavallinen ihminen ei voi tehdä paljoakaan ehkäistäkseen ympäristön tilan huononemista.	4,1	16,4	37,8	39,0	2,7
Ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani.	12,2	42,3	22,2	10,6	12,6
Suomen metsiä ei voi pelastaa millään toimilla.	1,2	2,4	23,8	68,9	3,8
Pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luontoa ja lopulta myös itsensä.	34,8	35,1	15,5	6,2	8,4
Ulkomailta tulevat saasteet ovat ympäristömme suurin uhka.	16,4	41,0	25,0	4,6	13,0
Yksityisen ihmisen ei kannata suojella ympäristöä elleivät muutkin tee niin.	5,1	7,8	24,2	59,6	3,3
Teollisuus on pääsyyllinen ympäristön saastumiseen, eivät tavalliset ihmiset.	7,6	10,1	39,6	35,3	7,4
Valtion ja kuntien tulee ottaa päävastuu ympäristöasioista.	24,6	44,7	17,2	3,4	10,0
Suomen ympäristö on vielä niin turmeltumaton, ettei siitä tarvitse kantaa kovin suurta huolta.	2,6	7,1	36,4	49,6	4,3
Alkuperäistä luontoa tulisi suojella, vaikka suojele ei lisäisikään ihmisten hyvinvointia.	45,1	35,3	8,7	3,5	7,3
Ihmisten tulee muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jos luontoa halutaan suojella.	15,1	35,6	32,2	6,7	10,1

	Täysin samaa mieltä	Melko samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Vaikea sanoa
Valtion on puututtava nykyistä voimakkaammin maatalouden ympäristöä pilaavaan toimintaan.	28,8	40,7	13,7	4,4	12,4
Yleisesti ottaen Suomen metsiä hoidetaan nykyään vastuuntuntoisesti.	9,9	49,8	20,9	3,4	16,0
Ympäristönsuojelu otetaan Suomessa päätösten teossa jo tarpeeksi hyvin huomioon.	3,6	21,8	45,1	15,1	14,3
Poliitikot välttelevät vastuutaan ympäristöasioissa.	31,6	38,2	9,0	3,0	18,2
Ei ole yksittäisen kansalaisen asia huolehtia ympäristöstä.	4,9	7,5	31,2	52,4	4,0
Tiedotusvälineet antavat liian synkän kuvan ympäristön tilasta.	6,0	23,5	37,6	13,9	19,0
Tiede ja tekniikka pystyvät ratkaisemaan ympäristöongelmat.	8,2	24,7	28,1	13,0	25,9
Jos ympäristölle haitallisia tuotteita ei voida kieltää, niin niille tulee määrätä muita korkeampi hinta.	36,5	30,6	12,7	9,7	10,5

Kysymys 6. Kuinka tärkeitä arvelet seuraavien seikkojen olevan sinulle 50 vuoden kuluttua? Rengasta vaihtoehtoista kolme tärkeintä.

1	ihmissuhteet	81,5	4	vauraus	17,1	6	koulutus ja sivistys	9,2
2	työ	25,5	5	vapaa-aika	22,4	7	rauha	63,6
3	ympäristö ja luonto	72,1						

Ympäristöuhkien vakavuudesta, ongelmien syistä ja niiden torjuntakeinoista on erilaisia näkemyksiä.

Kysymys 7.

Kuinka huolissasi olet seuraavista ympäristöuhkista?

	Erittäin huoles- tunut	Melko huoles- tunut	Vähän huoles- tunut	En lainkaan huoles- tunut	En osaa sanoa
luonnonvarojen ehtyminen	16,1	43,9	30,5	4,3	5,2
vesistöjen likaantuminen	48,2	37,9	12,0	0,9	1,0
yläilmakehän otsonikato	50,2	32,3	12,9	2,3	2,4
metsien vaurioituminen	26,5	44,8	23,1	3,2	2,4
kaupunki-ilman saastuminen	23,6	44,8	24,6	4,0	3,0
kasvi- ja eläinlajien häviäminen	50,3	29,0	16,0	2,7	2,0
melun lisääntyminen	11,3	29,3	39,8	15,2	4,4
crämaiden katoaminen	28,4	30,7	25,5	8,6	6,8

	Erittäin huoles- tunut	Melko huoles- tunut	Vähän huoles- tunut	En lainkaan huoles- tunut	En osaa sanoa
ilmaston muutos	21,0	40,5	27,8	6,5	4,2
jätteiden kertyminen	42,4	38,1	15,6	1,9	1,9
myrkkujen leviäminen ympäristöön	63,4	25,5	8,8	0,8	1,4
vapaiden rantojen väheneminen	27,1	36,5	26,9	5,9	3,6
kauniiden maisemien katoaminen	44,0	35,1	16,5	2,4	1,9
radioaktiivinen saastuminen	59,0	23,6	10,8	2,8	3,7

Kysymys 8. Mitkä kolme edellä mainituista seikoista huolestuttavat sinua eniten?
Kirjoita ne alla oleville viivoille.

myrkkujen leviäminen ympäristöön 47,0 %

radioaktiivinen saastuminen 42,0 %

yläilmakehän otsonikato 40,3 %

Kysymys 9. Kuinka merkittävänä ympäristö-
haittojen aiheuttajina pidät seuraavia seikkoja Suomessa?

	Erittäin merkit- tävä	Melko merkit- tävä	Vain vähän merkit- tävä	Täysin merki- tykset- tön	En osaa sanoa
teollisuus	58,3	36,1	2,9	0,7	2,0
maatalous	13,6	40,9	35,0	5,7	4,8
metsätalous	6,4	32,9	46,1	7,6	7,0
energiantuotanto	20,4	48,2	20,8	2,3	8,2
liikenne	39,3	45,9	11,7	1,3	1,9
kulutus ja vapaa-ajan harrasteet	5,1	22,3	50,1	16,4	6,1
ulkomailta tulevat saasteet	34,8	44,9	14,4	1,3	4,6

Kysymys 10. Mitkä ovat edellä mainituista tekijöistä mielestäsi kolme merkittävintä ympäristö-
haittojen aiheuttajaa? Kirjoita ne alla oleville viivoille.

teollisuus 86,9 %

liikenne 65,6 %

ulkomailta tulevat saasteet 55,0 %

Kysymys 11. Mikä seuraavista seikoista uhkaa mielestäsi pahiten koko maapallon ympäristön
tilaa? Rengasta mielestäsi vakavin uhka.

1	väestönkasvu	37,7 %
2	kulutuksen kasvu	21,7
3	sota	29,1
4	köyhyys	3,2
5	muu _____	8,4

Kysymys 12. Millä keinolla yhteiskunnan tulisi torjua ympäristöhaittoja Suomessa? Rengasta mielestäsi tärkein.

1	lainsäädäntö	34,7 %
2	vero- ja hintapolitiikka	5,9
3	kasvatus ja valistus	37,7
4	tutkimus ja tekniikka	19,7
5	muu _____	2,0

Kysymys 13. Seuraavassa luetellaan erilaisia keinoja, joiden avulla voidaan torjua ympäristöhaittoja Suomessa. Rengasta kustakin ryhmästä kannatettavin vaihtoehto.

1	Teollisuuden päästöt puhdistetaan nykyistä paremmin.	60,3
2	Siirrytään teollisuudenaloihin, jotka kuormittavat ympäristöä vain vähän.	30,6
3	Vähennetään teollisuutta.	9,1
1	Kaikkiin autoihin asennetaan katalysaattorit.	53,4
2	Yksityisautoilusta siirrytään joukkoliikenteeseen.	41,2
3	Ihmisten ja tavaroiden liikkumista vähennetään.	5,4
1	Kehitetään nykyistä haitattomampia tavaroita ja tuotteita.	28,3
2	Jätteiden lajittelua, kierrätystä ja uusiokäyttöä lisätään.	62,4
3	Kulutusta vähennetään.	9,2
1	Maatalouden ympäristönsuojelua parannetaan uusilla menetelmillä ja tekniikalla.	44,5
2	Siirrytään luonnonmukaiseen viljelyyn.	50,2
3	Vähennetään maataloutta.	5,3
1	Voimalaitosten päästöjä vähennetään ja turvallisuutta parannetaan.	38,5
2	Siirrytään käyttämään uusiutuvia energialähteitä.	48,0
3	Energiankulutusta vähennetään.	13,5
1	Puun korjuumenetelmiä parannetaan.	25,1
2	Vähennetään hakkuumääriä ja hoidetaan metsiä nykyistä luonnonmukaisemmin.	49,3
3	Lisätään luonnonsuojelualueita.	25,5

Maankäyttö vaikuttaa ratkaisevasti ympäristön tilaan.

Kysymys 14. Mitä maankäyttötapoja toivot Suomessa lisättävän ja vähennettävän? Ota vastauksessasi huomioon, että maankäyttötapoja ei voi lisätä ilman että toisia maankäyttömuotoja samalla vähennetään.

	Lisättävä	Säilytettävä ennallaan	Vähennettävä
kaupungit ja taajamat	8,5	67,5	24,0
haja-asutus	24,5	58,9	16,6
pellot	16,8	66,5	16,7
tiet	10,5	69,1	20,3
metsät	52,0	42,9	5,1
luonnonsuojelualueet	62,0	33,6	6,2
virkestysalueet	39,8	46,8	13,4

Seuraavassa kysytään muutamia asioita sinusta. Rengasta oikea vaihtoehto tai kirjoita vastaus sille varattuun tilaan.

Kysymys 15. Olen

1	tyttö	57,5 %
2	poika	42,5

Kysymys 16. Olen ____ vuotta. 15-17 -vuotiaita 80,1 %
18-19 -vuotiaita 11,0 %
yli 20-vuotiaita 8,9 %

Kysymys 17. Opiskelen

1	yläasteen 9. luokalla	44,3 %
2	lukion 1. luokalla	15,2 %
3	lukion 2. luokalla	14,4 %
4	ammattillisessa oppilaitoksessa 1. luokalla (peruskoulupohjainen linja)	13,8 %
5	ammattillisessa oppilaitoksessa 2. luokalla (peruskoulupohjainen linja)	9,0 %
6	ammattillisessa oppilaitoksessa 1. luokalla (yo-linja)	2,3 %
7	ammattillisessa oppilaitoksessa 2. luokalla (yo-linja)	1,1 %

Kysymys 18. Kouluni sijaitsee ...

1	Uudenmaan	18,4
2	Turun ja Porin	7,6
3	Hämeen	16,2
4	Kymen	12,3
5	Mikkelin	4,5
6	Kuopion	6,3
7	Keski-Suomen	3,9
8	Vaasan	11,5
9	Pohjois-Karjalan	1,1
10	Oulun	13,2
11	Lapin	4,8
12	Ahvenanmaan	0,4

... läänissä.

Kysymys 19. Asuinpaikkani on...

1	Kaupunki, yli 80.000 asukasta	9,3 %
2	80.000-30.000 asukkaan kaupunki	20,6
3	Alle 30.000 asukkaan kaupunki	18,5
4	Maaseudun asutustaajama	35,1
5	Maaseudun haja-asutusalue	16,6

Kysymys 20. Kouluni nimi on _____

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!

Liite2. Faktorianalyysin tulokset

The SAS System

Initial Factor Method: Principal Components

Prior Communality Estimates: ONE

Eigenvalues of the Correlation Matrix: Total = 16 Average = 1

	1	2	3	4
Eigenvalue	2.5251	2.1969	1.2565	0.9066
Difference	0.3282	0.9404	0.3499	0.0141
Proportion	0.1578	0.1373	0.0785	0.0567
Cumulative	0.1578	0.2951	0.3737	0.4303
	5	6	7	8
Eigenvalue	0.8925	0.8763	0.8368	0.8138
Difference	0.0163	0.0394	0.0230	0.0236
Proportion	0.0558	0.0548	0.0523	0.0509
Cumulative	0.4861	0.5409	0.5932	0.6440
	9	10	11	12
Eigenvalue	0.7902	0.7740	0.7477	0.7278
Difference	0.0162	0.0263	0.0199	0.0099
Proportion	0.0494	0.0484	0.0467	0.0455
Cumulative	0.6934	0.7418	0.7885	0.8340
	13	14	15	16
Eigenvalue	0.7180	0.6640	0.6582	0.6156
Difference	0.0539	0.0059	0.0426	
Proportion	0.0449	0.0415	0.0411	0.0385
Cumulative	0.8789	0.9204	0.9615	1.0000

3 factors will be retained by the MINEIGEN criterion.

Initial Factor Method: Principal Components

Factor Pattern

	FACTOR1	FACTOR2	FACTOR3
K051	0.53228	-0.24324	0.36115
K052	-0.09170	0.55409	0.16180
K053	0.47923	-0.09510	0.24597
K054	-0.00758	0.49328	0.34626
K056	0.58019	-0.22321	0.33561
K059	0.60219	-0.15779	0.06221
K0510	-0.03409	0.55592	0.20968
K0511	0.13090	0.50999	0.32075
K0512	0.16262	0.49223	0.03026
K0513	0.39315	0.31031	-0.38845
K0514	0.54656	0.13825	-0.41632
K0515	0.25361	0.40502	-0.23275
K0516	0.58423	-0.21813	0.25245
K0517	0.50448	0.15118	-0.29257
K0518	0.37238	0.32103	-0.28664
K0519	-0.08667	0.48909	0.21295

Variance explained by each factor

FACTOR1	FACTOR2	FACTOR3
2.525063	2.196863	1.256500

Final Community Estimates: Total = 5.978426

K051	K052	K053	K054	K056	K059
0.472920	0.341604	0.299208	0.363282	0.499081	0.391400
K0510	K0511	K0512	K0513	K0514	K0515
0.354179	0.380108	0.269648	0.401750	0.491162	0.282536
K0516	K0517	K0518	K0519		
0.452633	0.362949	0.323896	0.292069		

Rotation Method: Varimax

Orthogonal Transformation Matrix

	1	2	3
1	0.79696	-0.01418	0.60386
2	-0.29518	0.86307	0.40984
3	0.52699	0.50488	-0.68365

Rotated Factor Pattern

	FACTOR1	FACTOR2	FACTOR3
K051	0.68633	-0.03514	-0.02517
K052	-0.15137	0.56121	0.06110
K053	0.53963	0.03531	0.08226
K054	0.03083	0.60067	-0.03913
K056	0.70514	-0.03144	0.02943
K059	0.55929	-0.11332	0.25644
K0510	-0.08077	0.58615	0.06390
K0511	0.12282	0.60024	0.06878
K0512	0.00025	0.43780	0.27925
K0513	0.01702	0.06613	0.63015
K0514	0.17538	-0.09863	0.67132
K0515	-0.04010	0.22846	0.47826
K0516	0.66303	-0.06910	0.09081
K0517	0.20324	-0.02439	0.56661
K0518	0.05096	0.12708	0.55240
K0519	-0.10122	0.53086	0.00253

Variance explained by each factor

FACTOR1	FACTOR2	FACTOR3
2.144164	1.957229	1.877033

Rotation Method: Varimax

Final Community Estimates: Total = 5.978426

K051	K052	K053	K054	K056	K059
0.472920	0.341604	0.299208	0.363282	0.499081	0.391400
K0510	K0511	K0512	K0513	K0514	K0515
0.354179	0.380108	0.269648	0.401750	0.491162	0.282536
K0516	K0517	K0518	K0519		
0.452633	0.362949	0.323896	0.292069		

**YMPÄRISTÖ-
POLITIikka**

Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?

Tutkimus nuorten ympäristöasenteista

Tämä tutkimus on laajin nuorten ympäristöasenteita selvittänyt tutkimus Suomessa. Tutkimus osoittaa, että nuoret ovat erittäin huolestuneita ympäristön tilasta. He tiedostavat oman vastuunsa ympäristönsuojelussa ja ovat valmiita tekemään työtä paremman ympäristön puolesta, mutta eivät kuitenkaan oman elintasonsa kustannuksella.

Poikkeuksellisen voimakas Suomen talouden lama on koskettanut kipeästi nuorten elinoloja. Turvatussa hyvinvointi-Suomessa kasvanut nuori on nyt epävarma tulevaisuuden edessä. Tämä muutos heijastuu myös nuorten asenteisiin ympäristönsuojelua kohtaan. Ympäristönsuojelu uhrataan taloudellisen kasvun alttarilla.

Tutkimus on tarkoitettu kaikille, jotka ovat kiinnostuneita yhteiskuntamme ja ympäristömme tulevaisuudesta. Se kertoo tulevaisuuden päättäjien suhtautumisesta ympäristönsuojeluun. Tutkimuksen avulla voimme tarkastella sitä, esiintyykö suomalaisessa yhteiskunnassa sellaista arvopohjaa, joka nostaa ympäristönsuojelun entistä keskeisemmin yhteiskunnallisen kehityksen suunnannäyttäjäksi.

ISBN 952-11-0004-4

ISSN 1238-7312

PAINATUSKESKUS

KUSTANNUSTOIMINTA, PL 516
00101 Helsinki, vaihde (90) 566 01
POSTIMYYNTI, puh. (90) 566 0266
telekopio (90) 566 0380, teleksi 123458
VALTIKKA-KIRJAKAUPAT HELSINGISSÄ
Annankatu 44, puh. (90) 566 0566
Eteläesplanadi 4, puh. (90) 662 801